

HRVATSKI VOJNIK

broj 14. godina II. 19. lipnja 1992. Zagreb cijena 150 HRD

VIS - VRATA
HRVATSKOG
JADRANA

OPĆA
PRAVILA
HRVATSKE
VOJSKE

VETERAN
MEĐU
JURIŠNIM
PUŠKAMA
PPŠ-41

PRIKAZ
TENKA
CHALLENGER

TOPOVI
ZA
21. STOLJEĆE

TAJNE
MAKETARSKE
TEHNIKE

NATJEĆAJ ZA NAJBOLJU RATNU FOTOGRAFIJU

Uredništvo Hrvatskog vojnika raspisuje NAGRADNI NATJEĆAJ za najbolju ratnu fotografiju snimljenu tijekom domovinskog rata. Od ovog broja našeg lista fotografije koje ulaze u konkurenčiju bit će objavljivane na prvoj unutrašnjoj stranici ovička. Pozivamo sve fotografе, profesionalce i amatere, da svojim radovima sudjeluju u našem natjećaju. Fotografije moraju biti izradene tehnikom u bojama, odnosno na dijapozić filmu. Kolor negative i nerazvijene filmove ne primamo. Uz fotografije potrebno je navesti datum i mjesto snimanja, te ime i osnovne podatke o autoru. Objavljeni radovi bit će honorirani. Radove slati na adresu Uredništva (Zvonimirova 12, Zagreb), s naznakom ZA NAGRADNI NATJEĆAJ.

FUJI FILM

ZASTUPNIK ZA HRVATSKU:
EQUICOLOR

Zagreb, Kneza Ljudevit Posavskog 14
Tel. 041/442-050, Telefax 041/451-693

HRVATSKI VOJNIK

HRVATSKI VOJNIK

GLASILO MINISTARSTVA
OBRANE REPUBLIKE
HRVATSKE

Odgovorni urednik:
brigadir Ivan Tolj

Glavni urednik:
pukovnik Krunoslav Matešić

Izvršni urednik:
Vidimir Raič

Likovni urednici:
Nenad Martić
Tihomir Bajtek

Urednik fotografije:
Stanko Herceg

Uređuje kolegij uredništva

Financije i marketing:
Gordan Bajtek

Adresa uredništva:
Zvonimirova 12, Zagreb

Telefoni: 467-957 467-956 Telefax: 451-852

Dizajn »Hrvatskog vojnika« i dodatka
Tihomir Bajtek.

Grafičko-tehničko uređenje:
Grafičko-tehnička redakcija
Hrvatska tiskara KTS

Tisk:
Hrvatska tiskara, Zagreb

Godišnja pretplata 3.600 HRD

Sve promjene tiraže slati na Vjesnik
Tuzemna prodaja Slavonska avenija
4 tel. 341-256.

Upłata pretplate na račun

TRGOŠTAMPA 30101-601-32111

(s naznakom za »Hrvatski Vojnik«)

Inozemna pretplata: Zagrebačka
banka broj deviznog računa:
30101-620-16-25731-3296911

(s naznakom za »Hrvatski Vojnik«)

Cijene polugodišnje pretplate:

Njemačka 33 DEM, Austrija 234 ATS,

Kanada 26 CAD (avionom 48,90),

Australija 30 AUD (avionom 61,40),

SAD 22 USD (avionom 41,60), Švicarska 28 CHF, Nizozemska 37 NLG, Francuska 111 FRF, Švedska 125 SEK, Belgija 680 BEF, Danska 126 DKK, Velika Britanija 11 GBP, Slovenija 500 SLT, Italija 24700 ITL

Rukopise i materijale ne vracamo

kazalo

19. lipnja 1992.

ustroj hrvatske vojske

Opća pravila oružanih snaga Hrvatske vojske	4
Vukovi iz Brinja	6
Služenje vojnog roka	8
Žrtve za slobodu Hrvatske	9

aktualnosti

Glavobolje modrih kaciga	10
Naš odgovor je vrlo žestok	11
Razgovor s generalom zbra Jankom Bobetkom	14
Vis — vrata hrvatskog Jadranu	15
Dubrovnik u ozračju slobode	16
Tigrovi okopljenih kandži	

dossier:

Represija vodi u propast	19
Nepoželjan susjed	21
Kolaps srpske privrede	23
Balkanska oluja	25

vojna tehnika

F-14 Tomcat (11. dio)	30
Pistolet Puleymont Špagin — PPŠ 41	35
Uredaji za noćno motrenje	38
Prikaz oklopnika Chellinger	40
Topovi za 21. stoljeće	43
Top 107 i haubica M-110	46

magazin

Mjerenje vremena po Washingtonu	54
Najslavniji hrvatski pandur	53
Kako zaustaviti Jordana	58
Vojnici protiv vojaka	59
Junaštva trenkovih pandura	60

CJENIK OGLAŠAVANJA:

1/2 CRNO-BIJELA STRANICA 65 000 HRD
1/3 CRNO-BIJELA STRANICA 40 000 HRD
1 cm U STUPCU 2 000 HRD

Fotografiju na naslovniči snimio Hrvoje Gospočić

HRVATSKI VOJNIK

OPĆA PRAVILA ORUŽANIH SNAGA HRVATSKE VOJSKE

Vježbovnik, službovnik, obrednik i propisnik o vojnoj stezi – osnovna pravila oružanih snaga Hrvatske vojske

Potpisom predsjednika Republike dr. Franje Tuđmana i objavom u »Narodnim novinama« stupila su na snagu četiri vrlo značajna akta za funkcioniranje oružanih snaga Hrvatske vojske. To su Propisnik o vojnoj stezi, Obrednik svečane prisege, Službovnik oružanih snaga i Vježbovnik oružanih snaga Hrvatske vojske.

Ova pravila po kojima će se školovati i obučavati hrvatski vojnici temelje se na zasadama hrvatske vojske, na načelima zapadnih vojski i njihovih pravila. Pozitivna iskustva Zbora narodne garde, koji je poveo domovinski rat, također su ugradena u ove dokumente.

Službovnik

U temeljnim odredbama Službovnička oružanih snaga Hrvatske vojskeapisano je da oružane snage čine jedinstvenu cjelinu u kojoj su kao posebni dijelovi Zbor narodne garde i Domobranstvo. Zadaća oružanih snaga ještiti suverenitet i neovisnost i braniti teritorijalnu cijelovitost Republike Hrvatske; te se priprema i sposobljava za vodenje svih oblika oružane borbe.

Oružane snage obavljaju i druge zakonski utvrđene zadaće izvanrednim okolnostima i u slučajevima elemen-tarnih nepogoda i drugih nesreća. U pripadnike oružanih snaga se ubrajuju vojne osobe i gradanske osobe u oružanim snagama. Oružane snage imaju svoj stalni i pričuvni sastav. Pripadnici oružanih snaga su gradani Republike Hrvatske sa svim gradanskim pravima.

Službovnik u svojim dalnjim odredbama uređuje medusobne odnose vojnih osoba i gradanskih osoba u oružanim snagama kao nadređenih i podređenih, a prema činu i položaju kao starijih ili mlađih. Izvršenje zapovijedi utvrđuje se kao temelj uspješnog djelovanja oružanih snaga i izvršavanja zadaća i obveza. Zapovijedanje, u skladu

sa Zakonom o obrani i Zakonom o oružanim snagama, temelji se na jedinstvu zapovijedanja, obvezama provođenja odluke i naloga nadređene vojne osobe.

U odredbama o pozdravljanju utvrđuje se medusobno pozdravljanje pri prvom susretu, pozdravljanje u postrojbi pozdravljanje zastave, himne Republike Hrvatske i himne stranih dr-

žava prilikom dočeka predstavnika stranih država. Također se nabraja tko se pozdravlja postrojbom, te se navode riječi osobe koju se pozdravlja.

Pripadnici oružanih snaga međusobno se oslovljavaju sa gospodine, odnosno gospodo ili gospodićna, a pri oslovljavanju vojne osobe dodaje se čin. Kod predstavljanja prvi to čini mladi priopćujući čin, ime i prezime, te ako treba postrojbu i dužnost.

U glavi koja utvrđuje smještaj i red utvrđuje se tko stanuje u vojnim objektima, što je garnizon, vojarna, spavaonica, učionica i ostali objekti u kojima žive, rade ili se odmaraju pripadnici oružanih snaga.

Rad i unutrašnja služba ustrojavaju se sukladno planovima i programima vojne izobrazbe. Rad se organizira u okviru petodnevнog radnog tjedna. Rasporedom radnog vremena propisuje se: budjenje, prehrana, postrojavanje, pozdrav zastavi, smotra, vojna izobrazba odnosno nastava, službeni razgovor, popodnevni odmor, slobodne djelatnosti i počinak.

U svakom vojnom objektu ustrojava se unutrašnja služba koja osigurava plansko odvijanje rada, zaštitu ljudi, naoružanja, opreme i objekata te osigurava uvjete pravilnog funkcioniranja i uporabu postrojbe – ustanove.

Službovnik dalje utvrđuje osiguranje objekata i pripadnika oružanih snaga. Zapovjednici postrojbi i ustanova odgovorni su za zdravstveno stanje i psihofizičku pripravljenost ljudi, te za provedbu higijensko-profilaktičkih mjeru, pa u skladu s tom obvezom moraju poduzimati niz postupaka. Tijela sanitetske službe postrojbi i ustanova odgovorna su u stručnom smislu za organizaciju i provedbu tih mjeru i sanitarnog nadzora, te za očuvanje i poboljšanje zdravstvenog osiguranja pripadnika oružanih snaga.

Tijekom vojne izobrazbe i rada provodi se zaštita radi spriječavanja i otklanjanja uzroka koji mogu izazvati povrede vojnih osoba i profesionalna

HRVATSKI VOJNIK

oboljenja pa je takva zaštita propisana ovim Službovnikom.

Pripadnici oružanih snaga obvezni su pravilno upotrebljavati povjerenia im tehnička sredstva, za što su odgovorni zapovjednici postrojbi i ustanova. Protupožarna zaštita je organizirana u svim vojarnama i ustanovama kako bi se spriječile i otklonile opasnosti od požara. Propisana je protupožarna zaštita u vojarni, granizonu te postupak u slučaju požara.

U poglavju o pripravnosti i uporabi oružanih snaga, Službovnik utvrđuje da predsjednik Republike nareduje pripravnost oružanih snaga ili njih dijelova dok stupanj utvrđuje ministar obrane. Predsjednik Republike također nareduje uporabu oružanih snaga. Definira se dalje uzbuna, bojna uzbuna, mobilizacijska uzbuna, te uzbuna u slučaju elementarnih i drugih nepogoda.

U dijelu koji obraduje vojne svečanosti i počasti opisuje se tijek svečane prisege, dodjele bojnog barjaka i druge vojne svečanosti, vojne proslave i vojne počasti, te doček odnosno ispraćaj i pozdravljanje postrojbjom. Propisuje se postupanje u slučaju žalosti u Republici Hrvatskoj, te ako je obznanjena žalost u mjestu, općini ili županiji. Propisuje se i postupak u slučaju smrti i pokop vojne osobe, te kome se odaje vojna počast.

Za neizvršavanje stegovnih mjeru izriču se stegovne mјere: opomena, ukor, zabrana izlaska izvan kruga vojarne i vojnički pritvor.

Gradanske osobe na službi u oružanim snagama Hrvatske vojske imaju sva prava i obveze koje su propisane ovim Službovnikom za pripadnike oružanih snaga.

Službovnikom se uređuje i civilno služenje vojnog roka za one vojne obveznike koji poradi prigovora savjeti iz vjerskih ili čudorednih razloga nisu pripravni sudjelovati u obavljanju vojničkih dužnosti u oružanim snagama, te se utvrđuje da te osobe obavljaju humanitarne i općekorisne zadaće u oružanim snagama.

Obrednik svečane prisege

Polaganje svečane prisege u postrojbama i nastavnim središtima za odgoj i izobrazbu Hrvatske vojske obavlja se u skladu s odredbama Obrednika. Obrednik propisuje sudionike svečane prisege, uređenje i prilagodavanje prostora na kojem se polaze prisege, tijek svečanosti, te kulturnozabavni dio svečanosti.

Tekst svečane prisege glasi:
»Prisežem da ću vjerno i časno izvršavati dužnosti koje se od mene, pri-

padnika Hrvatske vojske zahtijevaju. I da ću se savjesno i odgovorno pokrovati službenim naredbama i zapovijedima.

Prisežem da ću i uz žrtvu vlastitoga života štititi i braniti svoju domovinu, njezin suverenitet, teritorijalnu cijelovitost i sve njezine gradane!«

Propisnik o vojnoj stezi

Propisnikom o vojnoj stezi utvrđuju se vojna stega, stegovne mјere i stegovne kazne, izricanje i izvršavanje mjeru i kazni, te ovlasti, sastav i rad vojnostegovnih sudova. Vojna stega se definira kao točno, potpuno i pravodobno izvršenje vojnih dužnosti i drugih dužnosti u oružanim snagama Republike Hrvatske, suglasno Zakonu, Službovniku o vojnoj stezi i drugim propisima i zapovijedima, štovanje reda i pravila ponašanja u vojnoj službi i izvan službi.

Povredom vojne stege smatraju se osobito ovi postupci: samovolja u obnaranju službe i napuštanje postrojbe, neizvršenje ili odbijanje izvršenja zapovijedi, odavanje i lakomisleno čuvanje vojnih podataka, zloupotreba položaja u službi i netočno izvješćivanje, nepoduzimanje mjeru za očuvanje života i zdravlja ljudi, ispravnosti tehnike i objekata, nanošenje štete vojnoj imovini, postupanje koje je protivno vojnim propisima, izvršenje kaznenog djela za koje se pokreće postupak po službenoj dužnosti i svako drugo protupropisno postupanje kojima se šteti ugledu oružanih snaga.

Za stegovne greške gradanskim osobama izriču se stegovne mјere opomena i ukor. Za stegovni prijestupe gradanskog osobi mogu se izreći slijedeće kazne: raspored na drugo službeničko mjesto koje odgovara stručnoj spremi, smanjenje plaće od 10 do 20 posto u trajanju od jednog mjeseca do godine dana, pritvor do 30 dana, razrješenje s dužnosti pričuvnog dočasnika ili časnika sa zabranom ponovnog imenovanje na tu dužnost u trajanju od jedne do tri godine, te gubitnik službe djelatne vojne osobe.

Za stegovne greške gradanskim osobama izriču se stegovne mјere opomena i ukor. Za stegovni prijestupe gradanskog osobi mogu se izreći slijedeće kazne: raspored na drugo službeničko mjesto koje odgovara stručnoj spremi, smanjenje plaće od 10 do 20 posto u trajanju od jednog mjeseca do godine dana, te prestanak službe u oružanim snagama.

U slijedećem broju Hrvatskog vojnika objavit ćemo poster s prikazom vježbovnih pojedinaca, a u dalnjim brojevima prikaz svih vježbovnih radnji koje su propisane Vježbovnikom oružanih snaga.

MIRJANA KURETIĆ

PRVA PRIČUVNA BRIGADA

Na južnom bojištu, negdje oko Čepikuća, 114. brigada je 1. lipnja proslavila godišnjicu osnivanja. Prvi zadaci prve organizirane brigade pričuvnog sastava u Hrvatskoj bili su obrana Splita na Svilaji. Bilo je to pred godinu dana, no njeni začeci datiraju još iz kolovoza 1990. godine. Tada je od radnika splitskog brodogradilišta sastavljen bataljun pod zapovjedništvom danas pokojnog Stjepana Bilokapića. U veljači 1991. godine pridružuje se pričuvnim snagama MUP-a, a nekoliko mjeseci kasnije postaje dio Zbora narodne garde. »Škverski bataljun« dobiva novo ime – 1. bataljun 114. brigade ZNG i od tada je pod zapovjedništvom Ante Čatlaka.

»U samim počecima mnogo nam je pomogla djelatna 4. brigada u čijem smo sastavu i bili neko vrijeme. Uz pomoć Ive Jelića i njegovih vojnika postepeno smo ojačavali, mada tijekom prošlog ljeta po naoružanju i opremi nismo bili ni blizu ratnoj postrojbi«, sjeća se brigadir Ante Čatlak. »Splitski 1. bataljun je, primjerice imao na tisuću ljudi tek oko 800 cijevi, a težeg naoružanja gotovo nismo ni imali.«

Osim splitskog sastavljeni su trogirsko-kastelanski bataljun, te omiški i nešto kasnije solinski. Pravi ratni put 114. brigade počinje 29. lipnja 1991. godine kada su dobili zapovijed od Martina Špegelja za punu bojevu pripravnost. Dio je brigade boravio na Svilaji, a dio u Splitu na uvježbanju. Tada su imali stalno problema s jugojskom, koja je još boravila u gradu. U kolovozu je 114. brigada zauzeala položaj na Svilaji i od tada se s brojnih bojišta u Dalmaciji više nije ni vraćala. Na potез Drniš – Pakovo selo – Pokrovnik došlo je do pravog vatrengren krštenja s kalašnjikovima i bez minobacača protiv tenkova.

No svim će pripadnicima 114. brigade najdublje ostati u sjećanju dogadjaj koji se zbio 3. siječnja. Taj je dan u 18 sati trebalo primirje stupiti na snagu. Nakon što je general jugojske Ratko Mladić najavio da će »večerati u Unešiću« brigada je imala najžešći okršaj. Mladićevi četnici krenuli su u napad tijekom jutra. »Bila je to prava borba prsa u prsa koja je trajala sve do 18 sati – priča Čatlak a odgovorili smo im strahovito. Izgubili su više od sedamdeset vojnika, a Radio-Knin je neprestano pozivao stručno medicinsko osoblje radi pružanja pomoći. Pomicanja linije

fronte uopće nije bilo. Naneseni su veliki gubici neprijatelju. Mrtve su skupljali nekoliko dana, a Mladiću je propala večera u Unešiću.«

Sličnih dogadaja bilo je mnogo. Sjajni Čatlakovi momci dobili su i zaštitni znak svoje jedinice – škorpiju, a znamo što ona za neprijatelja znači.

U siječnju ove godine u brigadi je ukazom Ministarstva obrane ukinut 1. bataljun, jer je po novom postrojbenom ustroju takva postrojba trebala imati samo tri bataljuna. Dio vojnika otišao je u pričuvu, a dio se priključio 158. brigadi.

Na kraju razgovora upitala sam zapovjednika Ante Čatlaka kada se nuda razrješenju situacije u Republici Hrvatskoj. Rekao je uskoro, ali nisam mogla ostati bez komentara: »To ste mi rekli kad smo zadnji put razgovarali, u siječnju.« – »Da, tada zaista nisam ni sanjao da će se dogoditi ovo što se događa u Bosni i Hercegovini. Njihova je situacija usporila i naše razrješenje, ali sada zaista mislim da će uskoro doći kraj ovom besmislenom četničkom divljanju i da ćemo konačno moći u miru krenuti demokratskim putem koji smo zamislili.« – rekao je Ante Čatlak. Vjerujem da je u pravu.

VESNA BOŽANIĆ SERDAR

MTČ STRADALIM BRANITELJIMA

Medimurska trikotaža Čakovec osnovala je prošle godine fond za pomoć nastrandalima u agresiji na Republiku Hrvatsku. Nedavno je 23 obitelji poginulih branitelja iz medimurskog kraja iz ovog fonda dočisto po trideset tisuća dinara pomoći.

či dok su 64 ranjena hrvatska vojnika dobila poklone sa odjevnim predmetima koje proizvodi MTČ. Ukupna vrijednost za pomoć i poklone iznosila je milijun dinara. MTČ je i ranije davala iz ovog fonda pomoći proganicima i izbj-

glicama koji su smješteni u Medimurju. Tako je majkama koje su zbog agresije srboarmije i četnika svoju djecu rodile u izgnanstvu davorvana oprema za novorodenčad.

I. S.

KRIŽ ŽIVOTA

koprivničkoj vojarni održana je priredba »Križ života«, uoči prvog Dana državnosti koji obilježavamo kao punopravni članovi Ujedinjenih naroda. Primat u tu najvažniju svjetsku organizaciju, možemo zahvaliti samo i isključivo odlučnosti, znoju i krvi hrvatskih boraca. Svet je od početka bezobzirnih progona i razaranja suočio s Hrvatskom, ali tek ih je odlučan otpor hrvatskih branitelja uvjeroio da naša Domovina nema namjeru pokleknuti pred naokrutnijim barbarima koje je svijet ikada vido.

U prostoru vojarne otvoreni je prvi spomen-prostor žrtvama, koje su svoje živote položile na oltar domovine, u ovome nametnutom ratu. U silnom junaku, koje su hrvatski borci počinjivali diljem hrvatskih ratišta, ugasilo se trideset i šest života mladih Koprivčana i Križevčana, boraca 117. brigade.

Trideset i šest spomen ploča ispod »Križa života« predstavlja križ spasenja, križ kojim je Hrvatska preko golgotе dosegnula slobodu.

Dušebrižnik brigade, velečasni Vjekoslav Britvec, predvodio je molitvu za poginule, nakon čega su se postrojbe 117. brigade pripremile za svečanost posvete barjaka, koji je nakon simboličnog čina predan njenom zapovjedniku.

U svome iznimno nadahnutom govoru, velečasni Britvec je naglasio da se crkva u Hrvatska zauzima za hrvatsku državnost u sklopu svoga zauzimanja za ljudska prava. Ona se danas neizmjerno ponosi što je baš njeni diplomacijski načela s Papom Ivanom Pavlom II., razmjerne najviše pridonijela međunarodnom priznanju Republike Hrvatske. Papa Ivan VIII. svojim pečatom prije 890 godina potvrdio je državnost Branimirove kneževine, a Ivan Pavao II. je to isto učinio današnjoj demokratskoj Hrvatskoj. Današnja manifestacija »Križ života« potvrđuje da jedna zajednica može nadživjeti sve povjesne nedaće, prolazeći iz stoljeća u stoljeće snagom svoga života.

Ulazak Hrvatske u zajedništvo slobodnih naroda, potvrda je pobjede načela slobode, prava i pravednosti. U to su priznanje hrvatskog bića uložene ogromne žrtve. Brojni životi branitelja i civila, suze proganjanih i izmučenih ljudi. Na to nas danas podsjeća i ovih 36 spomen ploča poginulih hrvatskih muževa i mladića za našu slobodu, mir i demokraciju. Svaki čovjek, ako u sebi nosi kršćansku i domoljubnu svijest, mora štititi i braniti svoj rod, svoje ognjište i domovinu. Ako u ovim sudbonosnim danima ne bude djelotvorna pomoć mirovnih snaga UN, tada ćemo našu, krvlju natopljenu zemlju, oslobođiti uz pomoć hrabrosti i vještine hrvatskog vojnika, hrvatskog naroda i odanih gradana domovine Hrvatske. Promatraći danas prvi postavljeni križ u RH, križ spasenja i otkupljenja, koji u našim dušama čuva misao da je to KRIŽ ŽIVOTA preko kojega se dolazi u nadnaravni život, u vječnost. Mi Hrvati, stoljećima odani katoličanstvu i obasjani zapadnom kulturom, dobro znamo što je to križni put i još nismo stigli do njegova kraja. Hrvatski narod i danas trpi i pati – stoga, slava svim onima koji su pali, i koji i danas ginu, kao hrabri ratnici, dajući svoje živote za slobodnu nam domovinu Hrvatsku.

TOMISLAV LACKOVIĆ
NEVEN VALENT-HRIBAR

VUKOVI IZ BRINJA

Brojna obranjena lička seća i gradiovi, te herojsko držanje beskompromisnih ličkih boraca od samog početka krvavog domovinskog rata u Hrvatskoj, postalo je simbolom otpora i pobjede hrvatskog naroda uopće. Veliku kocku u mozaiku nikad pokorene i slobodne Like ugradili su i neustrašivi borci brinjskog kraja. U neravnonaprednoj borbi, razvrstani u redove treće bojne u sastavu 133. otočke brigade, iako vrlo oskudno naoružani, zaustavili su mnogo brojniju agresorsku armiju, nanijevši joj znatne gubitke u ljudstvu i tehnici. Uz svestranu pomoć hrvatskih jurišnika 111. riječke brigade, krenuviši u protunapadaj, neprijatelju su nagnali u panicu bijeg, ostavljajući mu mogućnost da, kao mnogo puta dotada, spas potraži pod okriljem nekog novog primirja. Prolazeći neustrašivo kroz brojne borbe i pobjede Brinjaci su postali primjerom za obranu rodne grude.

Još su od davnina kolale mnogobrojne priče o njihovom herojstvu, te je hrvatski knez Bartol Krčki-Frankopan, stoljujući u Brinju i očito dobro poznavajući ljudje ovog podneblja, znao ponekad pjesnički primjetiti – tko jednom osjeti bijes Brinjaka, drugi put će mu srce samo puknuti od straha. Nema sumnje, četnici to dobro znaju.

DAMIR KARAKAŠ

SLUŽENJE VOJNOG ROKA

Na najčešća pitanja koja se postavljaju Upravi za vojnu obvezu i mobilizaciju odgovara njezin nacelnik pukovnik Bekir Dedić

Da li je i kada započelo služenje vojnog roka?

Ovlaštena tijela uprave za poslove obrane (sekretarijati obrane) započeli su s upućivanjem novaka na služenje vojnog roka početkom ove godine. Do sada su na služenje vojnog roka upućene dvije generacije novaka, a upravo se privode kraju pripreme za uput treće generacije. U prve dvije generacije, odaziv novaka bio je 100 posto, a bilo je zahtjeva za prijevremeno upućivanje. Najveći broj novaka koji su u bivšem sustavu ocijenjeni nesposobnima za vojnu službu, zahtjeva reviziju ocjene zdravstvene sposobnosti, jer žele služiti vojni rok u jedinicama HV.

Gdje se novaci upućuju na služenje vojnog roka?

Svi novaci upućuju se u središta za obuku i odgoj vojnika HV. U tim središtima obavlja se temeljna i specijalistička obuka i odgoj vojnika. Nakon te obuke, vojnici se upućuju u jedinice HV. Važna novost je da se novak upućuje u središte za obuku i odgoj u mjestu koje je najbliže njegovom mjestu prebivališta, a taj se kriterij poštiva i kod upućivanja u jedinicu HV nakon završene specijalističke obuke. To znači stvarnu mogućnost da veliki broj novaka služi vojni rok u svojem mjestu prebivališta ili vrlo blizu.

Koliko traje služenje vojnog roka?

Obveza služenja vojnog roka ostvaruje se u HV, dok se civilna služba novacima, kojima je ovlaštena Komisija usvojila prigovore savjeti, u pravilu obavlja u HV i to na dužnostima bez nošenja i uporabe oružja, a može se obnašati i u pravnim osobama izvan HV. Služenje vojnog roka traje deset mjeseci, neovisno o stjecenoj školskoj spremi novaka ili drugim obilježjima kao što su rod, služba, VES i sl. Trajanje civilne službe utvrđeno je pet mjeseci duže nego li za služenje vojnog roka, pa civilna služba traje petnaest mjeseci. Predsjednik Republike može odlučiti da se vojnici i obveznici civilne službe otpuste do 30 dana prije odsluženja vojnog roka, odnosno civilne službe. Po odredbama o dužini vojnog roka i civilne službe, Hrvatska pripada zemljama Europe s kraćim vojnim rokom.

Tko podliježe obvezi služenja vojnog roka?

Ustav Republike Hrvatske određuje da je vojna obveza i obrana Republike Hrvatske dužnost svih za to sposobnih građana. Naravno, vojni obveznici su državljani Republike Hrvatske, a ukoliko izraze želju to su i osobe koje uz hrvatsko imaju i strano držav-

Novak može biti upućen na služenje vojnog roka do kraja kalendarske godine u kojoj navršava 27 godina, odnosno u slučaju imena određenim zakonom do kraja kalendarske godine u kojoj navršava 30 godina.

Kada i kako se određuje VES (vojno-evidencijska specijalnost)?

Sposobnost novaka za vojnu službu utvrđuje se na novačenju. Novačenje se provodi u kalendarskoj godini u kojoj novak navršava 18 godina. Nakon provedenih lječničkih pregleda i psiholoških ispitivanja određuje se znanja, te želje novaka i potrebe oružanih snaga. Uvažavajući ove razloge, novacima kojima je zdravstvena sposobnost i VES utvrđen u bivšem sustavu VES se može promjeniti, ovisno o željama novaka i potreba HV za određenim VES-ovima. Novacima koji budu unovačeni ove godine, utvrđit će se VES najkasnije tijekom izvođenja temeljne obuke u središtima za obuku i odgoj vojnika HV.

Poznato je da je veliki broj vojnika iz RH koji su služili vojni rok u bivšoj JA pobegao iz okupatorske vojske, ne odsluživši vojni rok do kraja. Da li će ti vojnici biti upućivani na dosluženje vojnog roka u HV?

Svi vojnici iz Republike Hrvatske koji su prije napuštanja JA odslužili osam i više mjeseci, ne upućuju se na dosluženje vojnog roka u HV. Te vojnike općinska tijela uprave za poslove obrane rješenjem prevede u pričuvni sastav oružanih snaga.

Svi ostali vojnici, koji nisu u bivšoj JA odslužili najmanje 8 mjeseci bit će upućeni na dosluženje razlike vojnog roka od 10 mjeseci koliko traje vojni rok u HV, s tim da se vrijeme provedeno u bivšoj JA pribraja u vojni rok. Jedan broj ovih vojnika već se nalazi na dosluženju vojnog roka. Najčešće oni sami traže da budu upućeni na dosluženje vojnog roka.

Kako će biti riješeno pitanje vojnog roka osoba koje su dobrovoljno pristupile postrojbama HV, a nisu služile vojni rok?

Vojni obveznici koji nisu služili vojni rok, a koji su do 1. prosinca 1991. godine pristupili postrojbama HV mogu ostati u jedinicama HV do završetka vojnog roka, dakle do 10 mjeseci, koliko i traje vojni rok.

Dobrovoljci koji su pristupili HV nakon 1. prosinca 1991. godine, sukladno zapovijedi ministra obrane, tijekom ožujka ove godine morali su biti razvojačeni. Oni se upućuju ili će biti upućeni na dosluženje vojnog roka u središta za izobrazbu i odgoj. Vrijeme provedeno u HV do razvojačenja bit će im pribrojeno trajanju dosluživanja.

M. K.

ŽRTVE ZA SLOBODNU HRVATSKU

Obitelji poginulih hrvatskih boraca primile su Orden Zrinskog i Frankopana

Na Dan državnosti predsjednik Republike dr. Franjo Tuđman predao je obiteljima palih boraca domovinskog

odličja za ratne zasluge – Orden Petra Zrinskog i Frana Krste Frankopana. Obraćajući se majkama, suprugama i djeci, te rodbini poginulih hrvatskih branitelja, predsjednik je rekao

da se domovina na svoj najveći

blagdan sjeća svih onih koji su

svoje živote uložili u temelje hrvatske slobode, nezavisnosti i suverenosti, te da bez njihovih

žrtava i žrtava svih naših predača Hrvatska ne bi opstala i

ne bi bila međunarodno priznata.

U ime obitelji poginulih u domovinskom ratu zahvalila se zastupnica u Saboru Republike Hrvatske Gordana Turić. Uz ostalo, ona je biranim riječima rekla »da samo jedna tema koja nadilazi razlog spoznaje može opravdati ovaj čin, a to je poštovanje osjetilne potrebe, zbog koje su pokojnici dali svoj život, a

ostali, čiji popis je objavljen u zagrebačkim dnevnim listovima mora dobiti će uskoro ordene.

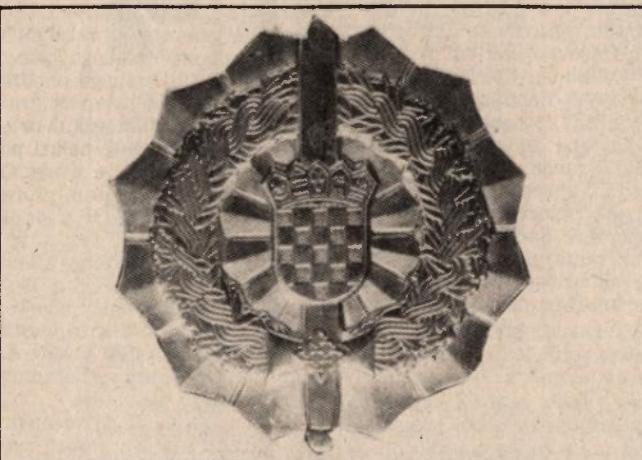
Na popisu je palih vojnika u domovinskom ratu za Hrvatsku državu, u trenutku kada je predsjednik dr. Franjo Tuđman potpisao Učesnik o posmrtnoj dodjeli priznanja, bilo 3.485 imena.

To znači 3.485 domoljubnih životnih priča koje su ovozemaljsko trajanje završile na najuzvišeniji način – smrću za slobodu i neovisnost Hrvatske. Dug je Hrvatske prema obiteljima svih, koji su svoj život položili na njezin oltar, da se oni nikada ne zaborave. Njihova su imena upisana u hrvatsku povijest zlatnim slovima i trajat će vječno.

To je obećao i predsjednik dr. Franjo Tuđman, riječima koje je uputio obiteljima poginulih:

„Primite ova odličja kao znak zahvalnosti domovine za vaše najbliže, koji će biti upisani u hrvatsku povijest, dodavši kako ni njihove najbliže domovina neće zaboraviti.

MIRJANA KURETIĆ

GLAVOBOLJE MODRIH KACIGA

Upetak 22. svibnja 1992. svijet se je promijenio. Tri nove države su se pojavile na svjetskoj pozornici, a četvrta očekuje svoj neizbjegni kraj. Ulazak Hrvatske u članstvo UN je vrhunac našega međunarodnoga legitimiteta, a istovremeno omogućava mnogo bolju zaštitu naših državnih interesa. Za govoricom Generalne skupštine Ujedinjenih naroda, hrvatski predsjednik Franjo Tuđman naglasio je da će Republika Hrvatska slijediti i potpuno poštivati sve obvezne sadržane u Povelji Ujedinjenih naroda. Predsjednik Tuđman je rekao kako je članstvo u svjetskoj organizaciji velika čast i velika obveza, ali to je i prigoda da Hrvatska izbori punopravani status u međunarodnim odnosima i da pravilno iskoristi pravo na zaštitu koje joj je kao članici Ujedinjenih naroda i pripada.

Kada ubuduće Vijeće sigurnosti bude raspravljalo o UNPROFOR-u, ni na koji se način neće moći govoriti o mirovnoj operaciji u Jugoslaviji, već u Hrvatskoj.

A djelovanje UNPROFOR-a pokazuje svoje zbiljske slabosti.

U Hrvatskoj je UNPROFOR samo prema odlukama Vijeća sigurnosti Ujedinjenih naroda i ima nekoliko uloga. Mora omogućiti odlazak jugoslavenske vojske, razoružanje i razvojačenje svih vrsta četničkih grupa, uspostavu policijskih snaga razmjernih nacionalnom sastavu, te povratak svih prognanika i izbjeglica. UNPROFOR svoju ulogu u potpunosti preuzima tek kada jugoslavenska vojska posve ode. Kada dođu svi pripadnici njihovih snaga, svi policijski i ostali promatrači, tek tada Hrvatska može započeti s povratkom prognanih. A do tada?

Potpredsjednik Vlade Hrvatske, dr. Mate Granić upozorava Nambiaru, Thornberryju, Europsku misiju da Srbi protjeruju Hrvate poradi destabilizacije hrvatskoga društva, budući da nova protjerivanja mogu silno negativno djelovati na ratom traumatisirano društvo. Zato da se ugled UNPROFOR-a i vjera u

njihovu djelotvornost umanjili u hrvatskoj javnosti, zatim da se izazove na odgovor hrvatsku vojsku i zato da se u prognanici izazove strah od povratka.

Kliko sve to vrijedi i koliko možemo vjerovati da je UNPROFOR sposoban provesti sve povjerene zadatke? U sektor ISTOK javljaju se teškoće u provedbi Vanceova plana. Mirovne snage započele su drugu fazu operacije. Sada je na redu razrušavanje paravojnih formacija na privremeno okupiranim teritorijima istočne Hrvatske, te pronalaženje teškog naoružanja koje je već trebalo biti premješteno, ali je jugoslavenska vojska ostavila četnicima. Pripadnici zaštitnih snaga našli su na velike poteškoće koje

ALAN PRIKRATKI

pustiti četnici, oni koju su imovinu posjeduju na okupiranome teritoriju. A Srbija ih ne treba i ne želi. Ti su »ljudi« ostali bez domovine. Izgleda da će protiv tih četničkih snaga trebati energičnije djelovanje od onog koje sada provodi UNPROFOR, sputan zapovijedima koje je dobio još prije dolaska u Hrvatsku. A tko to može učiniti? Tko može istjerati četnike i vratiti mir u srca i domove ljudi? Hrvatska vojska to može učiniti, jer usprkos svome kratkome stvaranju, ona je sada dostigla takav stupanj spremnosti, da je u stanju obraniti svaki pedalj naše zemlje. Međutim, moramo se čuvati svake ishitrene akcije. Na konferenciji za tisk, u petak 8. VI. 1992., predsjednik Hrvatske Franjo Tuđman je kazao da se treba nadati da će UNPROFOR do 15. lipnja preuzeti odgovornost na citavom području. Ako to ne uspije razmotrit će se sve okolnosti i s tim u svezi donijet će se odluka. Predsjednik je Tuđman napomenuo da ne trpimo odugovlačenje u beskraj. Jer, danas je Hrvatska u znatno povoljnijem položaju nego kada su se sklapali ti ugovori. Tada je vijeće sigurnosti sklapalo ugovor s bivšom SFRJ.

Sada bi možda i službeno Hrvatska mogla biti nezadovoljna nedostatnošću mirovnih napora UN. Hrvatska bi mogla tražiti odlazak vrlo skupe akcije UNPROFOR-a. I Hrvatska bi mogla riješiti stvari vlastitim snagama i svim sredstvima. A sada se već i srpski tisk jada kako je Hrvatska vojska nadmoćna brojem vojnika, a nije ni toliko slabija naoružanjem. Prilikom ne treba zaboraviti da Hrvatska može uporabiti sve mogućnosti koje joj stoje na raspolaganju, a dosad su korištene u mirovnodobske svrhe.

Potrebitno je imati sluha za medudržavnu politiku i još neko vrijeme morati cemo gledati kako civilizirani svijet ne može pronaći način da mirno zaustavi četnička divljanja. Kako nije za, vjerovati da će itko poslati svoje vojnike da oslobođe ono što mi moramo, govorit ćemo i dalje tihu, ali cemo iza leđa nositi veliku batinu.

Znači, sada bi privremeno okupirane krajeve trebali na-

NAŠ ODGOVOR JE VRLO ŽESTOK

S generalom zbora Jankom Bobetkom razgovarali smo u stožeru obrane južne Hrvatske, kojom on zapovjeda

P

unih sedam mjeseci, još od listopada prošle godine, s južnohrvatskog bojišta stizale su samo loše vijesti. Otklonjen sa svih strana srbočetničkim jedinicama, Dubrovnik je trpio razaranja nezabilježena u svojoj tisućgodisnjoj povijesti. Veliki dio njegove okolice je okupiran, spaljeno je i razrušeno na stotine domova, škole, crkve, tvornice... Nepristupačne su snage prodrije daleko na zapad, sve do Pelješca, vatri topništva izloženi su Neum i Metković, položaji branitelja i niz sela uz more i uz Neretvu. Cilj agresora – osvajanje svih hrvatskih područja istočno od Neretve – gotovo da je i uspio.

Čak i kada su s drugih hrvatskih bojišta počele stizati dobre vijesti ili barem optimističke najave, na ovome te-

renu promijenilo se, naoko, nije ništa. Štoviše, u napad je krenuo neprijatelj, žečeći osvojiti Neum i Metković. Štigao im, međutim, nije ni blizu. Nakon nekoliko dana ogorčenih borbi, napadaj je slomljen. Hrvatske su snage krenule u protunapad. Uskoro je oslobođeno Ošlje, Čepikuće, Zamislina. Potom, Slano, i sva mjesta do Dubrovnika koji je, napokon otpriječen, bar malo odahnuo. Hrvatske su snage, jednom za svagda, preuzele stratešku prednost.

Za sve te uspjehe dobrim je dijelom »odgovoran« i general zbora Janko Bobetko. Ovaj se general, izbačen iz javnog života zbog zalaganja za demokratsku Hrvatsku 1971. godine, na najbolji način vratio svome starom zanatu – vojničkom pozivu. O tome kako su tekle borbe na stonskom i dubrovačkom primorju, s njim smo razgovarali

u stožeru obrane južne Hrvatske, sa svim blizu poprišta ratnih djelovanja.

HV: Gospodine generale, početkom travnja stigli ste na ovo područje. Kako ste stanje zatekli?

– Položaji neprijatelja su bili vrlo jaki. Gotovo je i ostvario svoj krajnji cilj, izbjeganje na rijeku Neretvu u cijeloj njezinoj dužini. Ostalo mu je još samo destak kilometara njezinog donjeg toka. Napadač je očito planirao trajno ostati na ovome području. Osvojeni je prostor vrlo brižljivo i sustavno utvrđivanje, što smo dobro vidjeli i poslije probaja. Utvrđenja i čitav sustav ustrojavanja obrane i držanja tog teritorija pripremljen je vrlo promišljeno. Gledajući u odnosu na sredstva kojima smo raspolagali, njegovi su položaji bili gotovo neosvojivi. Ukratko, neprijateljevi su snage bile vrlo žilave, izuzetno dobro naoružane i s čvrsto učvršćenim bojišnicima. Stoga je u bilo kakva prutunapadajna djelovanja trebalo ići po stupno, smjelo ali i s takvom taktikom da se izbjegne otvorena borba. Bili smo svjesni da tako što ne bi imalo odgovarajućeg učinka na ovakvom zemljištu, koje je moralo biti važan čimbenik u procjeni i planiranju operacije. Posebno stoga što su oklop i paljbeni potporu neprijatelja bili izuzetno jaki i dobro organizirani.

HV: Nakon što je neprijateljev napad propao, počeo je naš. Možete li nam sada otkriti kakvom su se taktikom koristile hrvatske postrojbe?

Zbog svih činitelja o kojim sam govorio, u prodor smo išli manjim taktičkim grupama, obilascima, dubljim prodorima. Osnovni nam je cilj bilo pješaštvo, naravno i paljbeni položaj topništva, jer smo držali da je ono »meki trbuh obrane« i da ga treba odvojiti od oklopno-mehaniziranih snaga i topništva. Znači, nasuprot taktici neprijatelja, da paljborom i silinom svoga oklopa dolazi na područje koje je već 50% uništeno i iz kojeg je pučanstvo izbjeglo, mi smo postavili svoju taktiku, sasvim suprotnu: ulazili smo u njegovu dubinu, tukli mu pješaštvo i na više mesta, danju, ali napose noću, napadali one ciljeve koji nama odgovaraju. Na taj smo način izmijenili odnos snaga – neprijatelj je nastojao pokrivati sve, a to je bilo nemoguće, nije mogao odmah dovoditi rezerve koje bi mu nadoknadle gubitke. Stvarao se povoljan trenutak da jačim snagama i njihovim zgušnjavanjem idemo u dublje prodore. Osvajanjem istaknutih kota, s kojih se prostor učinkovito mogao nadzirati, vršili smo

manje zahvate tako da se kod njega stvarao dojam odsjecanja.

HV: Kako je teko probor?

– U svojem napadaju, koji je prethodio našem, neprijatelj je glavnim snagama namjeravao ići na Neum. U jednom trenutku, svoje je snage počeo prebacivati kako bi nas kod Stona »zatvorio« i stvorio uvjete za udar po boku naših snaga. Upravo tada, kada smo osjetili da se izvlači s drugog dijela bojišnice, udarili smo našom glavninom i gotovo manevrom osvojili najjači stup njegove obrane, Čepikuće i Rudine. Usto, natjerali smo ga na izvlačenje njegovih snaga. Jasno, koliko je to mogao, jer ga je jačina našega udara natjerala da za sobom ostavi topove, opremu, pa čak i topla jela. Na taj način, stvorili smo uvjete da obuhvatimo izbjegljivo u područje oko Slanog. Osjećajući takav prodor, neprijatelj se oslonio na taktiku zaposjedanja točaka, pogodnih za nadzor nad prometnicama i samom lukom Slano. Tako je, primjerice, Linsk i niz važnih kota držao s manje ljudstva, ali i jakom topničkom potporom iz dubine. Za gotovo svaku kotu, morali smo određivati posebnu takтику. Računao je da s uzvišenja može djelotvorno ugroziti cestu Ston – Dubrovnik, pa stoga nismo smjeli zaobići ni jednu. Moram priznati da smo inači dosta muke da ga slomimo, jer smo morali birati koju točku napasti kako bi se čitav njegov borbeni poredak mijenjao.

Tako smo ponovno stvorili uvjete obilaska manjim skupinama. Naše je topništvo izuzetno pratilo borbeni poredak, pa smo ih vrlo brzo natjerali da se povlače do iiza Dubrovnika. Naše snage, koje su bile nositelji udara, 1. i 4. brigade usko su uskladile svoje djelovanje tako da neprijatelj nije imao mogućnosti uspostavljanja neke nove bojišnice na ovome prostoru. Odlučio se za liniju iza Dubrovnika, na liniji Zvekovica – Cilipi, koja je jedina povoljna i koju je jedinu imao vremena i snage uspostaviti i utvrditi. Tu se naš prostor sasvim sužava, manevrar većih snaga gotovo je nemoguć, i tako nas je tu trenutačno zaustavio. On s nje pokušava braniti Prevlaku i usporiti tempo našeg prodora. No, i mi za to imamo odgovarajuće rješenje.

HV: Borbe su bile izuzetno žestoke?

– Svaku bitnu točku, brdo s kojega se nadzire sav okolni teren, morali smo ponovno osvajati. Radilo se, u biti, o stotinama malih akcija u kojima su do izražaja dolazile hrabrost, i inicijativ-

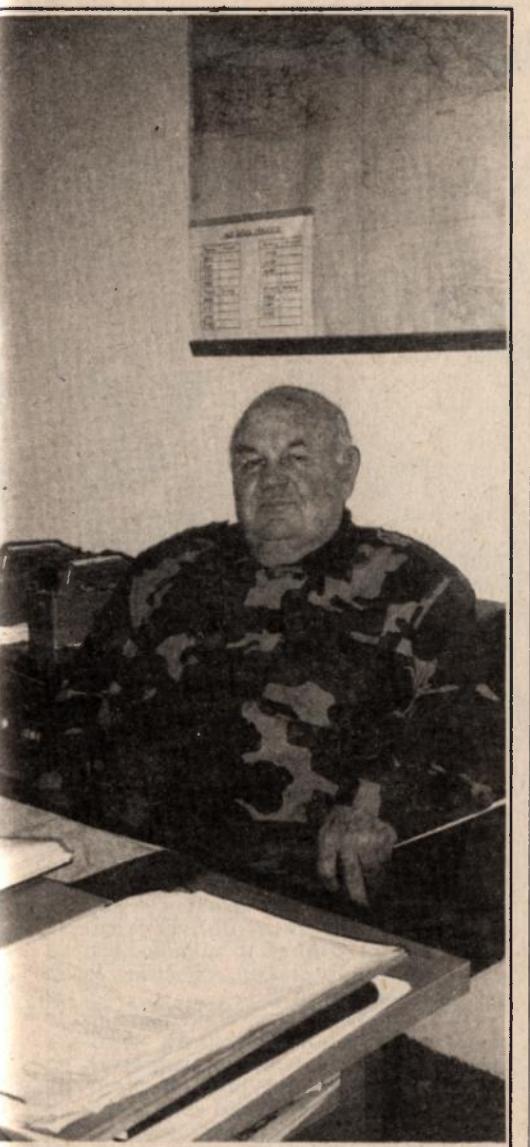
va naših boraca. Do izražaja je došao ljudski čimbenik, jer zbog naravi zemljišta niste sve mogli pokrivati topništvo. Neprijateljske su se snage boriće izuzetnom upornošću. Za najteže su zadatke određivali posebne postojbe, dobro uvežbane, s kojima smo se ogroženo borili na svih tih petnaestak kota. Da nije bilo uskladenosti i detaljnog proučavanja svakog zadatka, mislim da bi danas bili daleko od Slanog, posebno s obzirom na to kakve je snage imao neprijatelj a kakve mi.

Ilustracije radi, reći ću vam da smo kotu Lisac osvajali dva dana i dvije noći. Neprijatelj je vršio dvadesetak prutunapadaja, izgubio je vrlo velik broj ljudi. Bez obzira na gubitke, nevjerojatno su upornošću, pod svaku cijenu, pokušavali zadržati i kotu Treskavac. O napadu na njega, noćima smo stvarali plan jer je imao silnu potporu kojoj je trebalo učinkovito odgovoriti. A nije samo bilo pitanje kako ga zauzeti već i kako ga zadržati. Pojedine točke tukle su čitave baterije haubica 122 ili 155 milimetara. Znali su da su u mat poziciji, ako padnu Treskavac i Lisac.

Ono što treba istaći, jest da smo na ovim prostorima neprijatelja tukli s manjim snagama i s manje naoružanja, ali s boljom taktikom. Iz rovovskog prešli smo u pokretni rat. Topništvo smo im tukli koncentracije, obaveštajna je služba dobro djelovala pa smo znali gdje grupiraju snage, gdje mijenjaju položaje. Stalno smo djelovali, cijela je fronta bila aktivna. Nismo uporabljavali klasičnu takтику: napadi topništva, idu tenkovi i za njima pješaštvo, već onu koja nam je u datom trenutku najbolje odgovarala.

HV: O jakosti borbi govore i neprijateljski gubici?

Procjenjujemo da na ovoj bojišnici neprijateljske postrojbe nisu mogle imati manje od dvije do tri stotine mrtvih i tisuću lakše i teže ranjenih. Oboren je i mnogo neprijateljskih zrakoplova koji su tijekom operacija više puta bojno djelovali. Uništeno je i između 15 i 17 tenkova, po čemu se vidi da je na ovome području razmjerno male dubine, jakost borbi bila izuzetno velika. Ne mogu reći da ni mi nismo imali gubitke, no čini mi se da su skromni u odnosu na snagu i gubitke neprijatelja, pa i zemljište. Naime, na ovakovom se tlu ne možeš brzo kretati, teren je gol i vidljivost je odlična. Osim toga, komadići kamena djeluju ubojito kao i meci i

granate. Neprijatelj je raspolažao velikom snagom topništva i neograničenim količinama streljiva pa su nam pojedini vrhovi kota bili doslovce zbrisani. Ipak, najveće smo gubitke imali zbog nepridržavanja određenih pravila od strane naših boraca za vrijeme njihove topničke paljbe i zrakoplovnih napadaja.

HV: Cijelo zapadnodubrovačko primorje je slobodno, Dubrovnik je otpriječen, što su daljnje temeljne zadaće Hrvatske vojske na ovome području?

– Svakako, što brži izlazak na granicu Hrvatske i Crne Gore. Treba očistiti naš teritorij od neprijatelja i stvoriti uvjete za povratak pučanstva u svoje domove. Ovi su krajevi i predugo bili

odsječeni od matice, a njihovi stanovnici natjerani u prognaništvo. Shvaćam, da bi ljudi željeli da se odmah, bez razmišljanja krene u napad. Mišljenja sam, međutim, da na ovaj zadatak treba krenuti promišljeno i organizirano. Neprijatelj je još uvijek vrlo jak, ima i on svoje planove i zadatke. Stoga sve treba pažljivo pripremiti, a kada se krene, mora se ići punom snagom. Mnogo akcija je propalo zbog loše pripreme, neuzimanja u obzir svih važnih čimbenika, nepoštivanja niza načela borbe. Takve greške ne želimo ponoviti.

Nadamo se i da će medunarodni čimbenici natjerati napadača na povlačenje sa svih zaposjednutih područja. U suprotnom, mi ćemo ga na to prisiliti. Nećemo mu dati previše vremena, a već smo u prethodnim bojevima pokazali da i za ovu zadaću snage imamo.

HV: Da li će i kada Dubrovnik biti siguran od neprijateljskih napada?

Ovisi što pod nazivom »sigurnosti« podrazumijevate. Grad je ugrožen samo od dalekomernih topova koji ga mogu gadati i s granice Crne Gore, iz Sutomora, ili iz Trebinja kao što sada čine. Znači da bi pod dometom neprijateljskog topništva bio čak i da je čitav naš teritorij sloboden. Ako ipak želimo da Dubrovnik bude siguran, koliko je to moguće, moramo im odgovarati na isti način i reći: gospodo, ako vi budete tukli Dubrovnik, i mi ćemo tući Trebinje, Bileću, Herceg-Novu, sve što nam je na dometu. Ne možemo više hodati na prstima, govoreći kako »naše snage nisu reagirale...« To je razdoblje prošlo.

Dali smo međunarodnim čimbenicima i cijelom svijetu dovoljno argumenata i pokazali da smo u stanju podnijeti žrtve. Bili smo strpljivi i nismo odgovarali na razaranja, ali će sada naš odgovor na njihove napade biti žestok. Moramo braniti naš teritorij, posebno ovaj pravac na kojem smo vrlo osjetljivi, jer mu je dubina jako plitka. Sjetite se da od Ploča (djela Dubrovnika) do Ivanice (teritorij BiH) ima samo 6 km zračne udaljenosti. Znači, postoji stalna opasnost od topova pa i minobacača. Ako nastave i dalje pucati s okolnih brda na grad, na nama je da ih s njih i odbacimo.

HV: Tko se, u stvari, nalazi s druge strane bojišnice – bivša JNA, četnici, dobrovoljci? Koji »korpus« ili »divizijski«?

– Teško je reći. Iz Vojno-pomorskog sektora Boka su javili da sa snagama

koje nas napadaju iz Hercegovine nemaju ništa. Sada, pak, čujemo da su Konavle »preuzele« jedinice tzv. Podgoričkog korpusa. Bez obzira tko je s druge strane, hrvatski se teritorij uskladeno napada s područja Crne Gore i Bosne i Hercegovine, tzv. SAO Hercegovine. Radi se o postrojbama koje su u potpunosti paravojne i na koje više nitko nema utjecaja. Naprosto, to su razbojnici. Svaki od oficira koji im zapovijeda još ima pri ruci sredstva za razaranje što mu daje »pravo« da bira ciljeve. Takve snage nemaju nikakvih izgleda osim da se s vremenom srozaju u sasvim podivljalu horđu, rulju kojoj moramo odgovarajuće odgovoriti.

Nasuprot našim postrojbama zdušno se bore još samo okorjeli razbojnici koji nemaju izlaza, ali raspolažu s dovoljno oružja. Stvorili su jaku mrežu na terenu, srpsko pučanstvo je čvrsto uvučeno u njihovo »kolo«, i uz njih je jer ne vidi drugoga izlaza. Rješenja nema ni u Srbiji, srž toga sustava još se uvijek drži. Oni svagdje žele pokazati da su »sila«, da samo o njima ovisi hoće li se povući s našeg teritorija, hoće li nas i dalje napadati ili neće. Ne priznaju UNPROFOR, ne priznaju nikakve dogovore niti pisane dokumente. No, mislim da će se sada, nakon poslijednjih zbivanja i rezolucija UN, stvari početi mijenjati. Podsijeca im se sam koriđen, duboko i oštro.

HV: Neprijatelj tvrdi da se sa najužnjeg dijela Hrvatske, sa Prevlake, neće povući. Stoviše, kaže da će o tome, »kada dove vrijeme«, pregovarati vlasti Hrvatske i »Jugoslavije«?

– Prevlaka u njihovim rukama ne može ostati. Ni po već donešenim političkim odlukama, ni na temelju snaga kojima raspolažu. Ovakve su izjave samo razmišljanju ovako: pokraj toliko mora i obale što ih imate, jedna vam Prevlaka ništa ne znači. Mnogo su puta međunarodnim forumima i nama poručivali da Hrvatska o Prevlaci mora pregovarati, što drugim riječima znači da je žele zadржati za »zelenim stolom«. Ne shvaćaju da se ne radi samo o njoj, već o načelu suverenosti jednoga naroda i jedne države. Nema te snage koja nas može natjerati da pregovaramo o predaji dijela našega teritorija. Ako to ne bude moguće na drugi način, Prevlaku ćemo sami oslobođiti. Kako i sva naša druga područja...

ZDENKO KAČIĆ MOVRIĆ

VIS - VRATA HRVATSKOG JADRANA

Ulaskom na Vis Hrvatska vojska ostvarila je još jednu značajnu ratnu pobjedu

U subotu, 31. svibnja u večernjim je satima i posljednji okupatorski vojnik napustio otok Vis. Nakon toga uslijedila je neprospavana noć. Uzrok ovog puta nije bio strah od neizvjesnosti sutrašnjeg dana, već veselje. Pučanstvo otoka okupilo se na dvostrukom slavlju, proslavi Dana hrvatske državnosti i odlasku jugovojiske iz hrvatskih voda. No, mnogi su tek uplovljavanjem triju hrvatskih brodova postali svjesni da je okupacija prošla.

Novinari, nažalost, subotnu feštu nisu doživjeli. Stigli su tek sutradan. U deset i trideset uplovili su u uvalu svestog Jurja u Visu raketnom topovnicom »Šibenik«, a odmah zatim privezali su se patrolni brod 62 - »Šolta« i desantno-jurišni čamac 603. Prizor je bio veličanstven - uvala prepuna cvijećem okičenih čamaca na kojima su se vijorile hrvatske zastave. Više stotina okupljenih Komižana i Višana uzvikivalo je »Hrvatska, Hrvatska! Vis je hrvatski«, iz stotine grla orile su se hrvatske pjesme, odjekivale su sirene, zvonila crkvena zvona i svirala limena glazba. Mještani su zaista oduševljeno dočekali svoju mornaricu i sasvim spontano izljubili vojnike koji su prvi sišli na viško tlo. Nakon što su pobacane latice cvijeća, sva su se otočka djeca popela na topovnjaču i znatiželjno raspitivala o svemu. Neka su, doduše, bila preplašena, ali ohrabrili su ih komentari: »Hajde, nema više - ne diraj to bre!«. Prvi dan slobode otočani će dugo pamtit. Nakon gotovo pola stoljeća boravka jugomornarice na Visu i konačnog olakšanja zbog odlaska »Mišoševićevih mornara« bilo je teško zatomiti osjećaje, zadržati suze... Vis je, napokon, slobodan, a Višani dobili garantiju da više nikada neće biti onako kako je dosad bilo - život unutar bođljikave žice.

Na jarbol u parku viške rive, Marin Bedrov, zapovjednik 2. satnije 1. bataljuna mornaričko-desantne pješadije Hrvatske ratne mornarice, podignuo je hrvatsku zastavu. Dok je viška limena glazba svirala »Lijepu našu«, stajali su postrojeni pripadnici HRM, prvi iz sastava Hrvatske vojske koji su stupili na slobodni Vis i boraviti će tamo kao prva viška postrojba. Šezdesetak voj-

nika imat će punе ruke posla, jer ostalo je mnogo miniranog područja koje treba razminirati. Nismo mi znali koliko toga ima«, rekao nam je Zoran Fraňičević, tajnik Mjesne zajednice Komiža. »Po našim procjenama ima oko 1150 neeksplođiranih mina. Barem 300 mina je oko Češke vile«. Nedodirljiva Češka vila ostat će do daljnega takva i sve dok momci HRM ne obave posao upozoravati će se stanovništvo, naročito djeca da ne prilaze. Strpljenje Višana potrebno je i dalje, a pokazalo se da ga imaju. Teško je bilo obuzdati se i gledati neprijateljske vojnike i oficire kako slobodno šeću a ne uraditi ništa, jer u protivnom bi se dovelo u opasnost stanovništvo otoka. Stoga Višani imaju razlog za slavlje - jugomornarica je napustila otok, a da ga nije uništila i ostavila žrtve za sobom. Uništili su jednu obalnu bateriju i odnijeli sa sobom sve što su smatrali svojim, a ostala su 23 vojna objekta, jedna autodizalica i 80 tisuća stupova povezanih žicom unutar do jučer njihovog teritorija, te oko 150 vojnih stanova o kojima će odlučivati Ministarstvo obrane.

»Uspjeli smo! Naš san se ostvario bez razaranja i ljudskih žrtava« gotovo je kliknuo Vinko Fadić, viški gradonačelnik. »Ovaj dogadjaj najljepši je poklon Višanima i Republici Hrvatskoj za Dan državnosti. Sada, kad prode ova euforija, moramo se uhvatiti posla: vratiti iseljeno pučanstvo s otoka i dio bivših objekata JA iskoristiti za privredni razvoj.«

VESNA BOŽANIĆ SERDAR

Osunčanim se Visom ori pjesma, a mi smo potražili Karla Grbca, načelnika štaba Hrvatske ratne mornarice: »Na brodovima sam proveo 21 godinu, ali ovo je prvi put da dolazim sa svojim brodovima na dio teritorija svoje zemlje koji je bio okupiran. Ovaj doček koji nam je prireden, čovjek doživljava samo jednom u životu i to nikada neću zaboraviti. Jednostavno, riječima je sve to teško opisati.«

Vis je oduvijek bio hrvatski, neprijatelj je to znao i nije imao izbora - morao je otići. I otiašao je, a predsjednici ma skupština općina Vis i Lastovo dr. Davorin Rudolf, ministar pomorstva uputio je zajedničko pismo u kojem među ostalim piše: »Zvonjava s Visa i Lastova, kojom je ispraćen zadnji vojnik ratne jugomornarice, doprla je u sve krajeve Lijepe naše. Zadovoljstvo nam je zajedničko. Okončane su, napokon, nedaće i sva nespokojsvta uzrokovana okupacijom, a širom su otvorena vrata općem napretku i blagostanjem otočana u svojoj domovini Hrvatskoj. I u ovoj prigodi želim vas uvjeriti da će Vlada Republike Hrvatske i dalje ulagati napore radi zajedničkog rješavanja, u najvećoj mogućoj mjeri, specifičnih problema vezanih uz vaš život i rad.«

Vis će se, bez sumnje, još dugo radovali konačnoj slobodi, ali i razmišljati o budućnosti, mada, kažu mještani, da im još uvijek nije jasno da je neprijatelj otplovio zauvijek.

DUBROVNIK U OZRAČJU SLOBODE

O stanju u oslobođenim Čepikućama, Slanom, Orašcu, Trstenom i Platu, izvještava naš reporter

Već od Neuma, čiji velebni hoteli sablasno zjape prazni, jadranska je magistrala prekrivena tragovima eksplozija topovskih i minobacačkih projektila. Tjednima i tjednima, neprijatelj je ovu prometnicu, žilu kucavicu južne Hrvatske, obasiao granatama svih vrsta i kalibara. S druge strane ceste, nasuprot Malostonskom kanalu, na vrućem lipanskom suncu »treperi« Pelješac. Ispred Vepra, nekoliko stotina metara visokog brda, blagi zavoj, a potom most na Bistrini:

U improviziranom zaklonu zatičemo mješovitu stražu MUP-a i Hrvatske vojske. Put je slobodan sve do Dubrovnika, kažu, cesta je osposobljena, i nikakovih poteškoća ne bi trebalo biti. Prelazimo most i stupamo na teritorij, oslobođen prije samo nekoliko dana u jednoj od najsjajnijih operacija Hrvatske vojske od početka oslobodilačkog rata.

Sve do pred kraj svibnja, Bistrina i obližnje Topolo, kao i Ston na Pelješcu, bili su prva južnogradska bojišnica. Još od prošle jeseni, čitavo je zapadnodubrovačko primorje, od Zamasline do Mokošice, stenjalo pod okupacijom srbo-crngorske vojske.

Dobar dio stanovništva pobegao je pred agresorom, a neka su mjesto, poput Slanog, Čepikuća i Dola, gotovo sravnjena sa zemljom. Šipan, Lopud i Koločep - otoci, koje neprijatelj nije uspio zauzeti, svakodnevno su gadana mitraljezima i topovima. Kojekakve neprijateljske formacije haračile su mirnim selima, ugnjetavale rjetke preostale stanovnike, pljačkale i uništavale njihovu imovinu. I to sasvim nekažnjeno... do velikog protunapada Hrvatske vojske. U mudro vodenim akcijama, tijekom višednevnih ogorčenih borbi, neprijatelj je razbijen i prisiljen na povlačenje. Proslavljena Prva brigada, mornarički odred s Pelješca i niz drugih postrojbi, sastavljenih od boraca iz svih krajeva Hrvatske, donijele su dugo željenu slobodu.

Ponegdje je cijena bila izuzetno velika. Od naselja Doli, kraj kojega prolazi, vozeći se prema jugu, čitavo je ostalo samo nekoliko kuća. Isto kao i u obližnjem Liscu, Čepikućama, Trnovi. Svagdje gdje su naišli na otpor, nakon zaposjedanja su palili sve redom, objašnjava nam momak iz Ravnog, još od prošlog ljeta pripadnik Hrvatske vojske. I

njegov kraj sada je slobodan, zahvaljući požrtvovnosti HVO-a koji se bori u unutrašnjosti, u Hercegovini. Neke od vrletnih klanaca i golih vrhova, neprijatelj je dobro zapamio. Prvenstveno Čepikuće u kojima su hrvatski vojnici daleko nadmoćnijim okupatorskim snagama odolijevali više od mjesec dana.

Od razaranja nije ostala poštedenom ni sama magistrala. Svaki kilometar, dva, srpski su inženjeri prije povlačenja dizali cestu u zrak. Naši su je, pak, još brže popravljali, toliko da naprijed mogu tenkovi i opskrba. Najveća »rupa«, na kojoj kamenje i pijesak još nasipaju bageri, čeka kod Banjica, tik pred Slanom. S obje strane puta, do kles pogled seže, sve je crno. »Junački Crnogorci palili su i šumu. Tek tako, da bi stete bilo što više... Na njihovo prisustvo još podsjećaju, tu i тамо, zaostali graffiti. Većina ih je, međutim, već prebrisana, a dodani su novi, prikladniji. Najčešći medu njima jest - »tigrovi«, dobro poznat nadimak Prve brigade. U Slanom, najvećem mjestu na ovom dijelu Primorja, razaranja su posebno teška. Veći dio kuća je spaljen. Poučeni vijestima s radija, promatrano okolna brda s kojih su danima djelovali neprijateljski snajperi i navodici topništva, smještenog dublje u unutrašnjosti. Sada ih više nema - i oni nauporniji su uništeni ili natjerani na bijeg.

Povlačenje je, priča nam jedan od »Tigrova«, teklo prometnicom za Popovo polje, preko Orahovog dola, dalje za Trebinje. Oni koji se nisu uspjeli povuci cestom, bježali su preko vrtača, kroz makiju.

Trsteno i Orašac su u nešto boljem stanju. U Orašcu je rat preživio dobar dio stanovništva. Kako im je bilo, neki nam od njih pričaju uz kavu. Struje još nema, voda treba uskoro doći. Pred Zatonom patrola vojne policije i dvojica Dubrovačana, Mišo i Ivo, veterani obrambenih borbi u Gradu. Pričaju nam o prošloj jeseni, kada je opstanak Dubrovnika visio o koncu, kada je braniteljima i stanovnicima koji iz svojih domova nisu htjeli ni kada je izgledalo da izlaza nema. U samome Zatonu, kako Velikom tako i Malom, razaranja gotovo da i neima. Saznajemo, medutim, da ni ovdje nije moglo bez pljačke: crnogorski su rezervisti sasvim »ocištili« više od stotinu vikendica i napuštenih kuća. Svugdje gdje su prošli, za sobom su ostavili neopisiv nerед i smrad. Svoje poruke ostavljali su na zidovi-

ma kuća, prometnim znacima, čak i na cesti. Nitko još nije uspio prebrisati golemi znak: Stop - SR Jugoslavija.

za Zatona već se vide ošumljene padine Lapada. Vozimo se dalje, prema Mokošici. U vili, u Staroj Mokošici razgovaramo s članovima zapovjedništva grada. Kako kažu, na Golubovom kamenu, brdu iznad Komolca, još su ukopani četnici. Na to nas upozorava i posada tenka Prve, veterani borba na svim hrvatskim ratištima. Cijev njihova topa uperenja je ravno u neprijateljski bunker - u to se uvjeravamo i sami,

du iznad Komolca, još su ukopani četnici. Na to nas upozorava i posada tenka Prve, veterani borba na svim hrvatskim ratištima. Cijev njihova topa uperenja je ravno u neprijateljski bunker - u to se uvjeravamo i sami, dok ga promatramo kroz ciljnik. Zapovijed za napad očekuje se svakoga časa. Što prije to boje, sada se stati ne smije. Dok su god četnici gore, put koji vodi oko Rijeke Dubrovačke nije slobodan. U Dubrovnik se, za sada, mora trajektom koji je jutros vozio iz Mokošice za Gruž. S brda su ga gadali mitraljezima, pa sada kreće iz sigurnijeg Zatona, u koji vozimo vratolomnom brzinom kaši, da bi stigli na vrijeme. Uspijevamo, i nakon kratke vožnje, u gruškoj smo luci. Već poznata razaranja: do temelja spaljena hladnjaka, prazan prostor na mjestu gdje je nekad bilo golemo skladište, olupine pogodenih brodova čiji kosturi vire iz mora. U gradu ljudi gotovo da i nema. Sinoć su na sam Stradun padale granate, upućene iz hercegovačkih brda. Krećemo prema jugu, ispod Srda i tvrdave Imperial koji je, doslovno, spasio grad, a potom i Žarkovice, zloglasnog brda odakle je agresor Dubrovnik imao »na dlanu«, a sad se i na njoj vije hrvatski stijeg. Na Brgatu i Bosanci, spaljenima gotovo do temelja, zadržavati se nije uputno. Nastavljamo dalje, ka Kuparima. Pred Platom, čujemo kako padaju granate. Počinje topnički napad neprijatelja iz Konavala. Vraćajući se prema Dubrovniku, s druge strane, u izmägli, vidimo još uvijek okupirani Cavtat. Iza su Čilipi, Grude, Prevlaka. Neprijatelj je još tamo. Ne za dugo.

ZDENKO KAČIĆ MOVRić

TIGROVI OKLOPLJENIH KANDŽI

Ubrzo će i preostalih 18 četvornih kilometara zaposjednutog područja zapadne Slavonije biti pod nadzorom hrvatske vlasti, kažu Tigrovi iz 1 A brigade, koje smo posjetili na novljanskom ratištu

Bilo nam je neobično draga, kada smo dobili poziv od gospodina satnika Željka Mokosa, pomoćnika zapovjednika oklopno-mehanizirane bojne 1. A gardijske brigade, da posjetimo tu iznimno uspješnu postrojbu Hrvatske vojske koja se trenutno nalazi na terenu oko Novske.

Prva A brigada borila se u Vukovaru i počitavoj Slavoniji, a sada, iz dana u dan, s ushićenjem pratimo njezine uspjehe na južnom bojištu, posebice oko Dubrovnika.

Sastavljena od boraca iz gotovo svih dje-lova Hrvatske, hrabrih momaka, tenkovska je bojna utemeljena u hodu i u trku. Najveća zasluga (u tome) pripada gospodinu zapovjedniku tenkovske OMB, bojniku Ivanu Mihalini, našem čovjeku, koji je svojedobno živio i radio u Sloveniji, a početkom velikosrpske agresije, jednostavno se vratio u Hrvat-

sku, htijući dati svoj doprinos obrani svete Hrvatske zemlje. (Zajedno u borbi sa svojim suborcima u prvoj hrvatskoj tenkovskoj bojni). Borci tenkovske OMB Hrvatske vojske, bore se u toj postrojbi deset mjeseci, svladavajući uporabu tehnike, djelujući s neznanim gubicima. Tako je u razdoblju od osnutka, postrojba imala samo jednog poginulog i deset ranjenih boraca, što je donijelo, prema riječima bojnika Mokosa, strahovitu moralnu snagu i samouverenost u izvršavanju postavljenih zadataka. Sve borce, koji su tijekom rata pristupili tenkovskoj OMB Hrvatske vojske, prožima žar prve brigade, jer prva je uvijek prva.

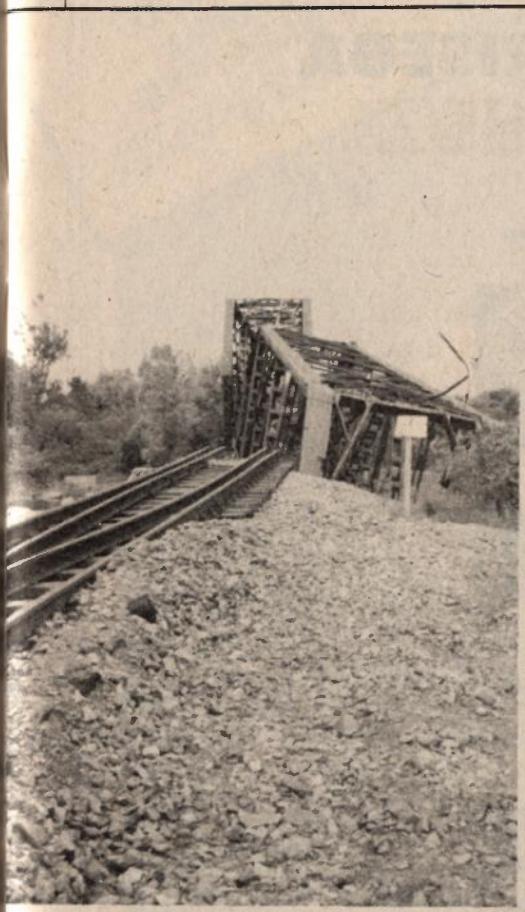
Pri dolasku u Novsku, susrećemo Stjepana Baćuna -Dimnjaćara-, zapovjednika 1. satnije OM bojne, za kojega čujemo da je pravi ratni heroj, pravi dečko, Zagorac i Mača kraj Tuhejljskih Toplica. Govori nam da prva bojna radi pošteno, da konačno ima

dosta kvalitetnog ljudstva i tehnike, koja zahvaljujući dobroj uporabi postaje učinkovita.

Takoder, govori nam o dogadjima koje je proživio za svog jednogodišnjeg boravka na ovom bojištu. Dok mi krećemo u kuću, u kojoj je smješteno zapovjedništvo tenkovske bojne, Šef hitro odlazi na položaje kod Drenovog Boka da provjeri kako je trenutno stanje, jer su baš tijekom prošle noći ugroženi »drugovi«, četnici i jugosoldati ponovo napadali naše položaje. U zapovjedništvu, nakon ručka, spremamo se na odlazak na položaje kod Broćica i već nas pomalo obuzima uzbudnje pred susret s hrabrim tenkovskim posadama »Tigrova«.

Prolazeći kroz središte Novske, vidimo tragove barbarskih napada na ovaj mali gradić smješten na glavnoj željezničkoj i cestovnoj prometnici prema Slavonskom Brodu i Vinkovcima, nastalom još u 14. stoljeću uspostavom Vojne krajine, a ponaprijе, zahvaljujući raskriju puteva prema hrvatskom istoku te prema Bosni i okolinim prirodnim rezervatima (kao npr. Lonjsko polje). Uvečavamo i školu, u kojoj se nalaze novoprdošli UNPROFOR-ovci, te krećemo put Broćica gdje nas čekaju hrvatski branitelji. Novljani vole prvu brigadu i naše tenkiste, jer vrlo dobro znaju, da u vrijeme najžešćih sukoba oko Novske, upravo njih mogu zahvaliti obranu ovog područja, kao i spriječavanje prodora srboagresora prema zapadu. Sa »plavcima« se naši dečki uglavnom domahuju i pozdravljaju. Vrlo korektan odnos je ostvaruju s Kanadima i Nizozemicima. Jordanci, čiji je bataljun smješten u Novskoj, u tijeku su raspoređeni i upoznavanja prilika, a naši dečki nam govore da iz razgovora s njima zaključuju da su razmjerno dobro upoznati sa stanjem na ovom području. Prva brigada je oslobođila, kao što smo već pripomenu, cijeli brdoviti dio općine Novska, selia Kurjakana, Bairski Popovac (vrlo jako četničko uporište) Slavonski Trokut (mjesto je poznato po motelu uz autoput, posebno vikendašima), Livadane, Jagmu, Goranj i Donju Subocku, Kričke, Novsko Brdo, Kričko Brdo, sve srpska sela s četničkim uporištima.

Ondjeljeno na položaje prema Strugu, gdje susrećemo dobro raspoložene dečke: Željka, Krunu, Mladenom, Dubravku i Robertu iz Zagreba, Ivu i Tomislava iz Novske, koji se drže bojišnicu zajedno sa svojim ljubimcima, tenkovima T-55, »Pajserom« i »Peponom«, koje su sami sposobili uz pomoć remontne potpore za vatreno djelovanje. S položaja, par stotina metara udaljenih od četnika i jugobandita, u izmaglici uočavamo kameni cvijet u Jase-

novcu, koji se trenutno nalazi pod okupacijom, i prozvan je Jovandol, a sam spomenik služi kao bunker za gadanje naših položaja.

Kazuju nam naši dečki da ih četnici stalno gadaju snajperima, tromblonima, minobacačima i da čekaju trenutak kada će dobiti zapovijed da krenu s tenkovima naprijed, jer četnici se boje urlanja tenkovskih motora kada na njima vide hrvatski stijeg. Ona bježe iz rovova glavom bez obzira, samo neće moći preplivati Savu, jer su to uglavnom domaći četnici i oni iz Bosne koji ne znaju plivati.

Govore nam Novljani, Igor i Tomislav, o tome kako je u početku od oružja bilo samo karabina i lovački puška, ali od 5. listopada 91., kada je pao Jasenovac, organizacija i zapovjedništvo postrojbi HV u tom dijelu posavskih bojišnica izvrsno djeluje, te su, zahvaljujući toj činjenici, četnici dijelom istjerani, a ono malo što ih je ostalo je primireno i pripitomljeno.

Napustivši ove hrabre dečke i zaželjevši im sreću, uputili smo se prema Starom Grabovcu, hrvatskom selu koje je u potpunosti razrušeno. Susrećemo Mladena iz Zagreba, zapovjednika 1. satnije 1. brigade, koji je na ovom ratištu od samog početka i koji je prošao najteže borbe tijekom velikosrpskih napada na to pitomo mjesto.

Dolazimo do same granične crte, iza koje je četiristo metara ničije zemlje i uočavamo srpske položaje s kojih se podmuklo gadaju hrvatski ciljevi, uglavnom snajperima i drugim oružjem. Prema kazivanju Mladena, život se u Starom Grabovcu polako normalizira, u zadnjem razdoblju nema previše provokacija, iako »Cede« neprestano ometaju raspoređivanje UNPROFOR-a; kao i nastojanja za vraćanje pučanstva i civilnog života u Stari Grabovac. S Jordancima nema nikakvih kontakata, oni svoje položaje

preuzimaju skoro dva mjeseca, stalno se šeću gore-dolje, a zanimljivo je da su na ovoj rampi, dežurni samo od 08. h. ujutro do 18.00. popodne, što nam govori da, ipak, hrvatske postrojbe moraju biti stalno u stanju pune pripravnosti. Četnici trenutačno drže samo 18 četvornih kilometara prostora zapadne Slavonije, a Mladen posebno naglašava dečke koji čuvaju ovaj teren i koji su prošli Komarevo, Pokupsko, Sisak, Vukovar, Farkašić.

Mjesto je potpuno razrušeno, vidimo dva uništena tenka T-55 bivše JNA na putu koji vodi prema Paklenici i Rajiću. Ulazimo u Kapelicu Svetog Križa da se pomolimo za sve naše borce koji su bili i koji se još uvijek nalaze i bore na ovom bojištu. Kapelica je dobila nekoliko izravnih, namjernih pogodaka; a što bi se drugo i moglo očekivati od bandita takve vrste i kulture kao što su »ugroženi« srbočetnici.

Vraćamo se polako, zatečeni, u šutnji prema Novskoj srećući pučane koji svojim povratkom konačno donose malo života i rado-sti u Stari Grabovac.

Tenkisti, koje smo zatekli na ovom području, su hrabi i pošteni borci Hrvatske vojske.

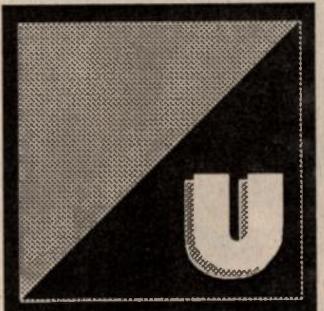
Većina od njih su dobrotoljci. Dan danas se ti ljudi bore i nitko ne pita ni za smjeđu, niti za novac, niti bilo što drugo. Morala imaju, čuvaju ovaj kraj, a tko će drugi? Ipak je to njihova i naša, jedina Hrvatska država.

Primirje im najteže pada, ali, znaju da su izvježbani tako da će i u budućnosti dje-lova-ti kao dio izabranih oklopno-mehaniziranih postrojbi Hrvatske vojske, izraslih u ovome domovinskom ratu.

**NEVEN VALENT-HRIBAR
TOMISLAV LACKOVIĆ**

ODORA, UPUTA I PRISEGA

Razlikovni rječnik vojnih nazivaka (VIII.)

ubijeđenost – **uvjerenost**
 ubica – **ubožica**
 ubistveno – **ubožito, ubitačno**
 ubistvo – **ubožstvo**
 ubjedivanje – **uvjeravanje, nagovor, nagovaranje**
 ubrojati (se) – **ubrojiti (se)**
 u cilju – **u svrhu, radi**
 učešće – **sudjelovanje; dioništvo; udio**
 učesnik – **sudionik, udjelnik, dionik**
 učestvovati – **sudjelovati**
 učitiv – **uljudan**
 učitivost – **uljudnost, pristojnost**
 udes – **nezgoda, nesreća**
 udruženje – **društvo, udruga, udružba**
 uhapsiti – **uhititi, zatvoriti**
 uhapšenik – **uhićenik, zatvorenik**
 ukapirati – **shvatiti, dokučiti, pojmiti, razumjeti**
 ukotviti – **usidriti**
 uniforma – **odora; (vježbovna radna odjeća)**
 upozorenje – **upozorba, pozorba**
 uputstvo – **uputa, naputak**
 usaglasiti – **uskladiti, dogovoriti**
 usaglašen – **usklađen, dogovoren**
 uslov – **uvjet**
 usredsrediti – **usredotočiti, usrijediti**
 utamačiti – **ugovoriti, dogovoriti, uglaviti**

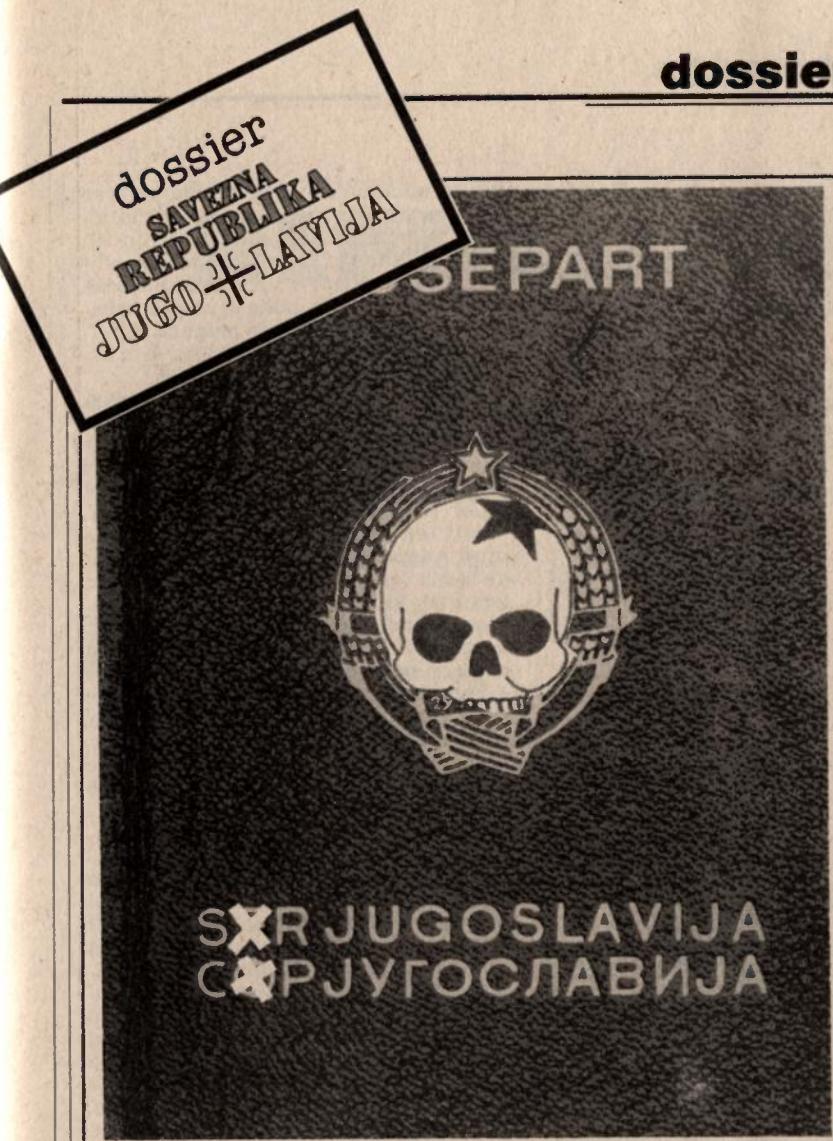

van – **izvan**
 vanredan – **izvanredan**
 vaspitati – **odgojiti, odgajati**
 višepartijnost – **višestranačnost, višestranaće**
 vršiti – **činiti, obnašati (dužnost), obavljati, provoditi, izvoditi, vršiti**

zakačiti – **zakvačiti, zapeti; objesiti**
 zakletva – **prijava**
 zakret – **zavoj, zaokret; zavijutak**
 zamajac – **zamašnjak**
 zanavljanje – **obnova, obnavljanje**
 zanoviti – **obnoviti**
 zaposjednuti – **zauzeti**
 zasjenjivač – **sjenilo**
 zastanak – **zaustavak; ustavište (mjesto)**
 zaturen – **zabačen, zametnut, zagubljen**
 zavojevac – **osvajač, napadač**
 značaj – **značenje, važnost, vrijednost; karakter**
 zvaničan – **služben, uredovan, zakonit**

UVZ

REPRESIJA VODI U PROPAST

Ako nacionalno složena država nastaje represijom, i ako je represija jedini »kohezivni element« takve države, onoga trena kad ta represija popusti iz bilo kojeg razloga, počet će i proces raspadanja takve države.

Jugoslavija se definitivno raspala. U ovome prostoru Slovenija, Hrvatska, Bosna i Hercegovina i Makedonija odlučile su se da krenu putem nacionalne samostalnosti, a Srbija, država koja je sve to vrijeme destabilizirajući čimbenik ovih prostora anektirala je najprije Vojvodinu i Kosovo, a sada i Crnu Goru. Politički cilj beogradskih vlastodržaca time nije ispunjen, jer njihova je ambicija i anektiranje hrvatskih i bosansko-hercegovačkih krajeva koji su sada pod okupacijom srpske vojske.

Taj cilj neće moći lako ostvariti, i zbog međunarodnoga okruženja, a i stoga što Hrvatska postaje sve relevantnija vojna sila, sposobna da oslobodi svoje okupirane teritorije, a i bosansko-hercegovačka obrana sve se više konsolidira.

Savezna Republika Jugoslavija, kako tvorci proširene Srbije nazivaju svoju državu, dakle, više nema šansi da se teritorijalno povećava. Zanima nas, međutim, ima li ta tvorba uopće uvjeta za državni opstanak.

Očevidno je da je i ovoga puta proces tvorbe ove države bio oslonjen na

ZAŠTO SR JUGOSLAVIJA?

Zašto posvetiti pažnju političkim i gospodarskim procesima u susjednoj, a neprijateljskoj državi?

Između ostalog, i zato što je Srbija agresor na našu Domovinu, na Hrvatsku.

Obrana Hrvatske i strategije oslobođanja onih dijelova naše domovine koji su trenutno pod okupacijom, ovisi će, uvelike, o tome što će se događati u Srbiji, odnosno državi koju su nazvali »Saveznom Republikom Jugoslavijom«.

Obrana i oslobođanje hrvatskih zemalja središnja je točka oko koje se koncentriraju sve djelatnosti, diplomatske, političke i vojne. Politika je vještina tvoreњa koalicija, pa nas, stoga, zanima koje su sve političke snage u kojima bi Hrvatska mogla naci saveznike u obuzdavanju agresivnoga susjeda. Srpska »treća Jugoslavija« ponovo je tamnica naroda, a njeni balkanski susjadi realno je doživljavaju kao remetitelja kakve-takve ravnoteže na poluotoku. Stoga se jednim tekstom bavimo unutarnjim suprotnostima »nove države«, a drugim pozicijom te države u međunarodno-mezunarodnoj okruženju. Mjere ekonomiske blokade trebalo bi da »urazume« napadača, ali, jasno je da je to najsporiji način zaustavljanja ratne mašinerije. Zanima nas, koliki su dosezi blokade i kako brzo ona može postati učinkovita. Nakraj, uvjereni da će srbijska politika i dalje voditi istim smjerom analiziramo dosadnje međunarodne vojne intervencije prema takvim destabilizirajućim i napadačkim državama, što nam može pomoći da procijenimo vježljivost, vrijeme i oblik međunarodne intervencije protiv Srbije.

kosovskih Srba, koji su, uzgred, na Kosovu svoj vrijeme strano tijelo, uglavnom ondje kolonizirani za prve Jugoslavije, na imanja koja je režim kralja Aleksandra oduzeo starosjedilačkome albanskom stanovništvu.

Unatoč silnoj represiji, manjinski narodi obuhvaćeni Saveznom Republikom Jugoslavijom sve jasnije iskazuju nespremnost da se i dalje podvrgavaju takvu režimu. Najdalje su, za sada, otisli Albanci. Kosovski su Albanci, ne željevi legitimirati Miloševićevu izbornu farsu, bojkotirali prošle izbore za republičke organe vlasti, nakon što je srpska republička Skupština raspustila i ukinula Skupštinu Kosova, iako ni u tada važećem republičkom ustavu nije mogla naći osnovicu za takvu odluku. Skupština Kosova ipak je još 1990. na tajnome zasjedanju proglašila Republiku Kosovo i odluciла (uskladno tadašnjim uvjetima) da će ona ostati u sastavu jugoslavenske konfederacije, kao njen ravnopravni član, a ako do takve konfederalne zajednice ne dode, Kosovo će krenuti put samostalnoga državnog života. Albanci su, međutim, izgleda ocijenili da je vrijeme da sa svojim političkim ciljevima istupe na sceni.

Proveli su parlamentarne i predsjedničke izbore i krenuli konstituirati svoje organe vlasti. Time su sasvim jasno dali do znanja da ne priznaju nikakvu »Novu Jugoslaviju«, i da će se vjerojatno ovoga puta odlučnije boriti za državnost i samostalnost. Znamo li da je u međuvremenu u Albaniji uspostavljen modernistički i demokratski politički postroj i da je utjecaj Albanije na svjetsku (ili barem regionalnu) politiku u porastu, a da su prije svega Albanci i Talijani tradicionalno skloni Albaniji za pretpostaviti je da odluka kosovskih Albanaca da krenu put samostaljivanja od »Jugoslavije« nije bez potpore u svijetu.

Ne miruje ni Crna Gora. Političko tijelo Crne Gore od 1918. godine podijeljeno je, sukobom bjelaša i zelenasha. Dok su bjelaši nacionalno neosvješteni, odnosno, osjećaju se Srbima, dotle zelenashi poštuju tradiciju crnogorske državnosti i doživljavaju je kao visoku socijalnu vrijednost.

Srbija je kontinuitet crnogorske države nasilno prekinula 1918. godine, a nakon aneksije u Crnoj Gori uslijedilo razdoblje bestijalnoga bjelaškog i srpskog terora, po mnogo čemu nalik onome što Srbi danas rade u Bosni i što su radili na okupiranim hrvatskim teritorijima. Zelenashi je otpor revitaliziran u drugome svjetskom ratu, kad se cijelokupno zelenashko tijelo priključuje partizanima, vidjevši u partizanskoj pokretu priliku za nacionalno oslobodenje, a bjelaši postaju četnici-

Poslijeratnim razvojem Crne Gore, kojime se upravljalo iz beogradskoga centra, sustavno se sprečavao stvaranje gradanskoga sloja u Crnogori, a postojeći gradovi (svi redom zelenashi), jer upravo se od gradanskoga sloja i moglo očekivati da razvija svijest o nacionalnoj posebnosti) od kojih su neki, poput Cetinja, imali i zavidnu razinu urbane kulture, sustavno su uništavani. Najučinkovitije sredstvo uništavanja potencijala Crne Gore bilo je razvijanje teške industrije (željezara u Nikšiću, Aluminjski kombinat, Radoje Dakić itd.). Takva industrija tražila je mnogo nekvalificiranih radnika, a useljavanje ruralnih bjelaša u zelenashke gradove bio je idealan način zatiranja crnogorske državotvorne svijesti. S druge strane, radilo se krajnje neučinkovitim sustavima koji su trošili mnogo više nego što su proizvodili, i time su iscrpljivali i onaj dio crnogorskoga gospodarstva koji je imao razvojne potencijale.

dossier SAVEZNA REPUBLIKA JUGO+LAVIJA

Znamo li da je mit najznačajniji u profiliranju političke svijesti naroda koji je još uživaj plemenski organizirani, neke indicije govore da su i u Crnoj Gori blizu važni politički pomaci. Sjetimo li se samoubojstva admirala Barovića s početka rata, samoubojstva koje je počinjeno zbog zaštite vlastite časti (ključne vrijednosti svakoga pravog Crnogorca) čovjeka koji nije želio sudjelovati u razaranju za velikosrpski račun. U Crnoj Gori šapuće i o drugim oficirima Crnogorcima koji su pribjegli istome izlazu. Osim toga, ovih je dana u Crnoj Gori pokušan atentat na Vojslava Šešelja, četničkog ekstremista i ljubimca Miloševićeva režima. Sve to upućuje na mogućnost da se u Crnoj Gori sukob s vladajućom srpskom frakcijom zaostriti, a nije isključeno da zbog očajnoga stanja crnogorske nacije individualni teror postane sredstvom nacionalno-oslobodilačkog boja.

Vojvodanski Madari politički su se učinkovito organizirali u Demokratski savez Madara Vojvodine, i za sada na političkoj sceni djeluju vrlo odmjereni, izbjegavajući bilo kakvo izjašnjanje o političkim procesima koji se direktno ne tiču njihova položaja. U zaštiti

svojih nacionalnih prava oslanjaju se prije svega na moćnu susjednu matičnu državu, a potencijalni saveznici su im i vojvodanski Hrvati, a i starosjedički srpski živalj u Vojvodini. Sto više Miloševićev režim bude svirep, a država pauperiziranjia, to je moguće očekivati veći pritisak na Vojvodinu, ali i organizirani otpor takvu pritisku.

Posebno je pitanje Sandžaka. Njega pretežito nastanjuju Muslimani, koji su se politički organizirali u Stranci demokratske akcije, koju predvodi dr. Sulejman Ugljanin. Od njih se nekakav otpor Miloševićevu režimu može očekivati tek kada taj režim bude posve pred raspadom. Svoju neodlučnost i akcijsku nesposobnost iskazali su u trenutku kada su počela srpska zvijestva prema Muslimanima u Bosni. Tada na to u Sandžaku nije bilo nikakve racionalne reakcije.

Farsičnost nove državne tvorbe iskazala se i pokušajem provođenja izbora. Pored uspostavljanja vlasti koja uživa podršku naroda, izbornome je procesu, općenito, jednako važna još jedna funkcija, da legitimira državu i porekad unutar kojega se izbori provode. Zbog ove druge funkcije i komunistički jednostranački sustavi svake su četiri godine ritualno provodili »izbore«, ako su njihovi rezultati bili unaprijed poznati. Na takvim izborima važan je podatak bio onaj o broju glasača, a »uspjesi izbora« mjereni su po stotkom izaslih. Izbori kakve je smislio Miloševićev štab, de facto, trebali su biti takvi, jer ionako na »izborima« se nije natjecala ni jedna »oporbena stranka« (oporbena pod navodnicima, jer ionako gotovo sve srpske stranke usvajaju osnovicu Miloševićeve velikosrpske strategije). Ipak, jedni rezultati odaziva birača, i nesposobnost da se ovoj izbornoj farsi da pompa na kakvu smo od srpskih komunističkih vlastodržaca bili navikli, govorio o tome da jedna tvorevina nazvana »Savezna Republika Jugoslavija« neće steti čak ni potporu onih koji su dosad bili poslušni podanici Miloševića.

Savezna Republika Jugoslavija takođe je za nacionalne manjine u Srbiji, Vojvodini, na Kosovu i u Crnoj Gori. Razočarala je Srbe u Hrvatskoj i Bosni i Hercegovini, jer su ih se inspiratori njihova banditizma odrekli, za Crnogorce predstavlja zadnji pokusaj oticanja bilo kakva nacionalnog i državnog identiteta, a ni Srbijanci njome nisu oduševljeni. Razlog srpskoga podozrenja, vjerojatno, više je u međunarodnim sankcijama i početku svijesti prema kakvoj bijedi vodi ova država. Ali, neprihvaćena ni od koga, ova kva državna tvorba ne bi imala šansi za preživljavanje čak ni kada međunarodne izolacije ne bi bilo.

DAVOR GJENERO

NEPOŽELJAN SUSJED

Od početka ovog stoljeća dvije balkanske hegemonističke zemlje tlače svoje susjede – Srbija i Crna Gora. Stvara li se obrambeni savez potlačenih?

Medunarodna ekonomска blokada Srbije i Crne Gore, koje danas čine »Saveznu Republiku Jugoslaviju« vjerojatno će dovesti do povećavanja unutar-

njeg sukoba u toj državi, a možda i početi buditi unutarnje snage u Crnoj Gori, spremne da reaffirmiraju tradiciju crnogorske državnosti. Crna Gora danas, doduše, nema institucionalizirane sfere javnosti, pa tako ni mogućnosti da se artikulira bilo kakav otpor komunističkoj nomenklaturi koja vodi politiku zatiranja crnogorske nacije. Međutim, Crna Gora ipak ima istinsku oponiciju. Tanak sloj nacionalne inteligencije, koncentriran prije svega u nekadašnjoj prijestolnici, Cetinju, bitno se razlikuje od onoga što se naziva srpskom oporbotom. Naime, dok crnogorski oponicionari izjedaju titulus vlasti, ne prihvataju ni jedno počelo dominantne politike, srpska oporba glavnim svojim dijelom (SPO i demokrati najizrazitije) prihvataju počela Miloševićeve ekspanzionističke politike, ali joj predbacuju nedovoljnu efikasnost. Otuda će danas srpska oporba nastojati prigrabiti sve »stećevine« Miloševićeve politike, a prevrat koji ona nudi, sa smjenjivanjem i odbacivanjem komunista, i restauriranjem monarhije, samo je maska koja bi trebala otkloniti međunarodnu izolaciju.

Crnogorska oporba, međutim, stupnjevanjem gospodarske krize, i postepenim stvaranjem svijesti da je Crna Gora u takvu katastrofalnom međunarodnom položaju prije svega zbog slike politike koju je provodila pučem uspostavljena »srpskomanska« vlast, vjerojatno će neinstitutionaliziranim kanalima povećati svoj utjecaj i voditi stvarnome obratu. Mana te oponicije prije svega je u njenoj nejedinstvenosti.

Naime, ako krug crnogorskih intelektualaca u Cetinju, okupljen oko liberalne stranke dr. Slavka Perovića, možemo doživjeti kao modernističku i europsku političku opciju, ipak je većina crnogorskoga naroda i danas

uspjeli li se ipak oponicija ujediniti i pograditi. Crna Gora, vrlo brzo, mogla postati značajnim čimbenikom na balkanskim prostorima. Srbija, izgubila okupacijsku zonu u Crnoj Gori, definitivno postaje »Land lock ed country«, zemlja bez izlaza na more. Bez izlaza na more blokada postaje još strašnjom. Nadalje, bez takvog izlaza Srbija prestaje biti zanimljivom i za onaj krug Velikorusa, čiju podršku još uživaj uživa. Naime, pruga Beograd-Bar građena je pod pritiskom proruskih snaga u Srbiji (lobby koji je predvodio general Đurić) kao najbrži izlaz Varšavskoga pakta na toplo more, na Mediteran. Izgubi li Srbija Crnu Goru, ona više nema saveznika.

S druge strane, Crna Gora raspolaze atraktivnom pomorskom fasadom, (koju je sad djelomično zarobilj srromornarica) koja može biti vrlo zanimljiva kao osnovica razvoja turizma.

Znamo li za izuzetnu klimatsku šarolikost Crne Gore, i vrlo mali broj stanovnika koji ona mora prehraniti, Crna Gora ima sve uvjete za uspješan samostalni život. Onaj mali broj intelektualaca iz Cetinje (dodamo li tome vrijednu dijasporu, jer samo u Zagrebu živi desetak vrhunskih intelektualaca – pravih Crnogoraca – koji, dok je ovaj režim ne smiju kročiti u domovinu, a dio kojih bi se nakon oslobođenja vratio u zemlju predaka), takvome malom narodu daje i dovoljnu nacionalnu političku i intelektualnu elitu.

Crna Gora nije ni bez prijatelja u svijetu. Kralj Nikola, zadnji crnogorski nacionalni vladar, u svijetu je bio poznat kao »zet Europe«, jer je devet njegovih kćeri bilo poudato u europske kraljevske kuće, a jedna od njih, Jelena, bila je popularna talijanska kraljica. Talijani su i danas sentimentalni prema Crnoj Gori, a u njoj vide i svoj ozbiljan gospodarski interes.

Nestane li Crna Gora iz srpske države, više ne bi bilo teško ni riješiti problem presećenih putnih pravaca koji su kroz nekadašnju Jugoslaviju vodili na jug Balkana i Bliski istok. Sr-

bija se godinama pripremala za ovaj rat, pa je tako gradila putove i brzu željezničku vezu od Beograda do Budimpešte, što je trebalo omogućiti zaobilaznje Hrvatske, koju je Srbija napala. Blokada je, međutim, zaustavila i taj promet, a dodatno zaobilaznje preko Rumunjske i Bugarske vrlo je komplikirano, i zbog toga što bitno produljuje putovanja, ali i zbog toga što je Rumunjska, zatvorena zemlja i nesigurna za promet. Ova blokada najteže pogoda Makedoniju, kojoj je na sjeveru neprijateljska Srbija, a na jugu Grčka, koja nije ništa naklonjenija Makedoniji, a ni s manje teritorijalnih pretenzija.

Spretni predsjednik Makedonije, Kiro Gligorov, već je stvorio korektne odnose s druge dvije susjedne zemlje – Bugarskom i Albanijom. Postići to nije bilo nimalo lako, jednostavno stoga što su odnosi s obje države opterećeni povijesnim hipotekama, ali i još donedavnim pretenzijama ovih država prema Makedoniji. Današnja Bugarska, međutim, znatno je drugačija od one komunističke, i cilj joj nije teritorijalno širenje nego modernizacija i europeizacija Bugarske. Za to su joj potrebni i dobri odnosi sa susjedima Makedoncima, koje Bugarska danas priznaje i kao državu i kao naciju.

Današnji poredak u Albaniji, također, posve je drugačiji od onoga komunističkog, i Albanija se oslobodila poticanja i redentizma u susjedstvu. Istočna Makedonija, naime, nastanjena je pretežitim albanskim stanovništvom. Međutim Gligorov i albanski predsjednik Berisha na putu su da ovo albansko stanovništvo pretvore u most među državama, a ne predmet spora.

Odmakli su tako, navodno, razgovori o izgradnji autoceste Drač–Ohrid, koja bi trebalo da bude početkom nove prometne mreže koja bi iz Makedonije vodila u Bugarsku i dalje put juga i istoka. Za sada je rješenje prometnoga problema do Drača pomorska veza (Slovenci su tako već uspostavili trajektну prugu Kopar–Drač dva puta tjedno), ali ako Crna Gora izade iz Jugoslavije, više nema prepreka za izgradnju jadranskog auto-puta koji bi vodio od Rijeke uz Jadran preko Crne Gore do Drača. Time Srbija i konično postaje europsko slijepo crijevo, država bez ikakva izgleda za medunarodnu integraciju (osim s jednako zaobidnom Rumunjskom, koja, uostalom, ima i politički sustav kompatibilan srpskom).

Nadalje, izostane li globalno planirana intervencija prema Srbiji i nastavi li se srpska ratna avantura, nakon Hrvatske i Bosne i Hercegovine i pre-

ma Kosovu i Makedoniji, od balkanskih država, koje se približuju na pravi europski način, ekonomskim interesom, moglo bi se očekivati i da same interveniraju protiv onoga tko remeti novu harmoniju na ovim prostorima.

Hrvatska mora zaštiti svoje sunarodnjake na Kosovu, a i ekonomske veze Kosova i Albanije neumitno će jačati, pogotovo uspije li Albaniji da se relativno brzo razvije. Makedonci u Bugarskim mogu naći pouzdane saveznike iz dva razloga. Prvi je zaštita bugarskoga interesa koji bi napad Srbije na Makedoniju ugrozio, a ne treba zaboraviti ni »povijesne račune«, pa ni respektabilnu bugarsku manjinu u Srbiji. I na kraju, ali najbitnije: u arhitekturi novih balkanskih odnosa najvažnija država, svakako je Turska.

Turska se danas, bez sumnje, vratila u Europu nakon što je ovo stoljeće tu nije bilo. Naime, Turska je danas osobito nakon uspješna i korisnog razdoblja »vojne diktature« relevantna gospodarstvena sila, ne bez značenja u raspodjeli ekonomske moći Europe, a kao najvjernija američka saveznica u NATO paktu, izuzetno strateški važna i u tijeku hladnoratovskoga razdoblja, kao kontrolor sovjetskoga pristupa pravome Mediteranu, a danas kao spona prema arapskome svijetu. Turska je i respektabilna vojna sila. Znamo li da je ona istovremeno i zemlja Islam-a, ali i svjetovna država, oblikovana po uzoru na zapadne demokracije, dodajemo još jedan element njezinu značenju.

Turska je životno zainteresirana za novu balkansku arhitekturu medusobnih odnosa, jer ona njoj daje mjesto koje joj i pripada, dodatno povećavajući njenu prisutnost na ovim prostorima. Dodamo li da je Turska izravno pogodenatime što je Srbija napala Bosnu i Hercegovinu, jer to je zemlja iz koje potječe velik dio današnje turske više klase, a i vojnoga establišmenta, a i činjenicu da je Sandžak povjesno značajan prostor za Tursku, i da su veze sa Sandžakom slične onima s Bosnom, dodajemo još jedan razlog da Turska pažljivo prati sve što se događa u Srbiji i njenoj okolini.

Turci bi mogli dati osnovicu za vojnu intervenciju protiv Srbije, za svodenje Srbije u prostor »Srbice«, dakle u prostor »uze Srbije«, koji Srbima i pripada. O tome da li će do takve intervencije doći, odlučivat će, naravno, veliki kontrolori globalnog procesa. Znamo li da otpor globalnoj intervenciji, onakvoj kakva je bila Pustinjska oluja, u svjetskoj organizaciji jača, a da je ipak za takvo što potreban širok konzensus koji se sporo uspostavlja, a da je Amerika u izbornome ciklusu, kada se ona obično povlači u se i u svoje

unutarnje probleme, lako je moguće da iz Bijele kuće, ali i iz institucija Evropske zajednice, Turskoj dode mig da pristupi lokalnome rješavanju ovoga problema.

Hrvatska nije država koja svoj interes dominantno ostvaruje na Balkanu, ali osim što je srednjoeuropska i mediteranska, ona je i balkanska država. Povijesne relacije s većinom naroda Balkana nisu opterećene nerazriješenim hipotezama. Dapače, Hrvatska je ujek uživala znatan ugled i u Albaniji, (prvoj državi s kojom smo uspostavili ekonomske odnose kao samostalna država, još prije priznanja), u Bugarskoj (pa nije slučajno ni ono nesretno »priznanje« izbjegličke vlade Bugarske, koje je izazvalo nepotreban skandal), u Makedoniji. Povijesni odnosi Crne Gore i Hrvatske bili su dobri (bliski i sračniji od odnosa Srbije i Crne Gore), a dio današnje crnogorske opozicije izrazito je kroatofilan. Pravi su Crnogorci, recimo i te kako svjesni doprinosa Baltazaru Bogišiću njihovoj državnosti. Diplomatsko priznanje od Turske je došlo brzo, i ne postoje nikakve prepreke da se dobri hrvatsko-turski odnosi i dalje ne razvijaju.

Gospodarski interesi Hrvatske na ovim su prostorima neupitni, jer bez Hrvatske Balkan je odsječen od svijeta. Hrvatska može »profitirati« od prometa s tim svijetom, ali i od trgovine, a posebice transferom znanja i tehnologije. Ako su nam ekonomski interesi sukladni, a istovjetan je i uzrok koji te odnose onemogućuje ili ograničuje, prijeđe je potrebno naći načina da se tog destabilizatora ukloni zajedničkim snagama.

Stvari li se obrambeni savez balkanskih naroda, a protiv srpskoga napadača, postavlja se pitanje, postoji li mogućnost da se time izazove proširivanje sukoba, jer bi neki drugi interesi (osim srpskih ekspanzionističkih) bili ugroženi. Odgovor je, čini se, niječan. Izvan takve nove arhitekture odnosa ostaje samo Grčka, za sada sklona Srbiji. Međutim, njeni su interesi ugroženi samo činjenicom prekida veze s Evropom dosad najkraćim cestovnim pravcem – kroz Srbiju. Međutim, i Grčka može naći interesa u novoj arhitekturi Balkana, prije svega jer ona omogućuje mir i progres. Veza preko Srbije nadoknadit će se ovim novim izglednim pravcem, a prosperitet susjednih zemalja donijet će koristi i Grčkoj. Grčka politika, naime, primorana je razmišljati prije svega kroz gospodarske pokazatelle, a oni ne omogućuju takve ekspanzionističke avanture kakve mogu proizaći iz boljevičkoga mentaliteta koji prožima duh srpske nacije.

D. G.

KOLAPS SRBIJANSKOG GOSPODARSTVA

Osvajačka politika i zločini srbijanskog i crnogorskog režima imaju svoju ekonomsku cijenu

Povijest gospodarskih sankcija pruža bezbroj primjera o korištenju sredstava prinude protiv države s kojom odredena zajednica država nije u ratu. Prisjetimo se blokade tadašnje Jugoslavije od strane SSSR-a i skupine istočnoevropskih zemalja u razdoblju od 1948-1954, sankcija protiv Južne Rodezije 1960. godine i Južnoafričke Republike 1986. godine.

Popis sankcija što ih je donijelo Vijeće sigurnosti UN na svojoj sjednici 30. svibnja protiv Srbije i Crne Gore zbog nastavljanja stravičnog razaranja Bosne i Hercegovine, pri tome se posebno izdvaja po svojoj obuhvatnosti i oštini. Sankcije su elaborirane u Rezoluciji br. 757, i sadrže dva dijela: političko-diplomatske i gospodarske sankcije.

Gospodarski dio mjera, obuhvaćen spomenutom rezolucijom, obuhvaća dva najmoćnija sredstva koja se primjenjuju u takvim situacijama – trgovinski i naftni embargo. Popis sankcija uključuje, naime, prekid trgovinskih odnosa, osim trgovine hranom i lijevkovima, naftni embargo, zamrzavanje deviza u inozemstvu, prekid zračnog prometa, te prekid tehničke, znanstvene i kulturne suradnje, kao i sportskih veza sa Srbijom i Crnom Gorom.

Kakve će to posljedice ostaviti na srpsko i crnogorsko gospodarstvo? Bez sumnje katastrofalne. Iako predstavnici režima u Beogradu i Podgorici nastoje u javnom mnenju ublažiti procjene o utjecaju mjera što ih je izglasalo Vijeće sigurnosti UN, vidljivo je da stanovništvo i vodeći privredničari ne dijele takvo mišljenje. Stanovništvo svoje nepovjerenje u procjene vlasti iskazuje pustošenjem trgovina i stvaranjem zaliha osnovnih prehrabrenih

i ostalih artikala. Predstavnici srpskog gospodarstva svoju su nevjeru u mogućnost da se izdrže sankcije jasno iskazali u razgovorima sa Slobodanom Miloševićem i predsjednikom Vlade Radomanom Božovićem. Sve to sugerira da postojeći režimi neće značajnije biti podržavani od vlastitog stanovništva da izdrže sankcije. To tim više, jer je Srbija već od prije pod gospodarskim sankcijama, budući da jedino za nju ne važi Sporazum o trgovini i suradnji što ga je Evropska ekonomska zajednica potpisala s bivšom Jugoslavijom. Da je riječ o značajnom udaru na srpsko gospodarstvo pokazuje i činjenica da je u 1991. godini čak 60% izvoza iz Srbije predstavljao izvoz na područje EEZ.

Gospodarstvo u Srbiji bilo je snažno pogodeno sankcijama, dakle, i prije uvođenja najnovijih mjera od strane Vijeća sigurnosti UN. Činjenica da je oko 60% izvoza odlazio na tržište EEZ-a ostavila je značajnog traga na razinu proizvodnje i zaposlenosti. Posebno je teške posljedice to ostavilo na devizne zarade, tako da se srpsko i crnogorsko gospodarstvo našlo pred izrazitom oskudicom konvertibilnih sredstava plaćanja. Dodatne poteškoće na tom području stvorila je praksa ostavljanja deviznih zarada na računima u inozemstvu kako bi se izbjeglo njihovo izdvajanje za novoformirane devizne rezerve Srbije. Uvođenjem sankcija i na novčane efektive Srbija je ostala bez velikog dijela tih sredstava u inozemstvu (računa se da je riječ o oko 50% deviza dobijenih od izvoza na zapadna tržišta).

Pogleda li se struktura nabavki i isporuka Srbije i Crne Gore može se uočiti da je Srbija na svoje područje isporučivala oko 47,5% ukupne proizvodnje dobara i usluga, dok je ostatak išao na tržišta bivše Jugoslavije i u izvoz. Veliki dio onoga što se odnosilo na izvoz (10,1%) od prije je pod udarom sankcija, dok je zbog barbarskog rata i razaranja Hrvatske i Herceg-Bosne Srbija izgubila tržišta i u tim dvjema suverenim državama. O koliko je velikim tržištima bila riječ govori i podatak da

*dossier
SAVEZNA
REPUBLIKA
JUGOSLAVIJA*

Mogu li međunarodne sankcije zaustaviti Miloševića?

se od ukupnih srpskih isporuka na tržište bivše Jugoslavije preko 55% isporuka odnosilo na našu državu i susjednu Bosnu i Hercegovinu. Na »pobernika« za novu Jugoslaviju – Crnu Goru otpadalo je oko 10%, na Makedoniju oko 15%, a na Sloveniju oko 20% robnih isporuka. Crna Gora je van svog gospodarskog prostora isporučivala blizu 60% svoje proizvodnje roba i usluga, pri čemu je na prostor bivše Jugoslavije otpadalo preko 48%, a na izvoz u druge zemlje oko 10% ukupne proizvodnje. Srbija je pri tome bila najznačajniji trgovinski partner Crne Gore budući da je oko 55% isporuka bilo upućivano na njezino tržište. Drugi po značenju partner u trgovinskoj razmjeni bili su Bosna i Hercegovina (oko 18%) i Hrvatska (oko 12%). Pred Srbijom i Crnom Gorom su neovisno o sankcijam bili crni dani za njihova gospodarstva. To je uostalom redovito pokazivao »tečajni barometar« gdje je srpski dinar značajno gubio vrijednost u odnosu na hrvatski dinar i slovenski tolar.

Iako poštedena raznih zbivanja, Srbija je izgubila veliki broj svojih tržišta, te je počela tražiti nove partnere za razmjenu u Rumunjskoj, Grčkoj i Rusiji.

Zgubljena tržišta dovela su do znatno manjih zarada, što je prouzrokovalo drastično smanjivanje zaposlenosti. To je onda značilo i manje radnih mesta, veće socijalne napetosti i potrebu da se budžetski deficit u sve većoj mjeri puni iz državne štamparije. Inflacija se približila razini od 100% mjesечно, što je dvostruko više nego što se uobičajeno uzima za početak hiperinflacije. Sve ukazuje da će se taj trend samo ubrzati.

Kakav će na sve to biti utjecaj najnovijih gospodarskih sankcija donesenih od strane Vijeća sigurnosti UN? Bez velikih nagadanja može se jednostavno reći: katastrofalni. Posebno se to odnosi na Crnu Goru, ali ni sa Srbijom nije ništa bolja situacija.

Osnovnu tešku izazvat će naftni embargo. Srbiji je godišnje potrebno oko 6 milijuna tona nafta, a vlastitom proizvodnjom uspijeva doći do oko 1,3 milijuna tona. Preostale količine pokušale su se namiriti uvozom iz Kine (oko 200.000 tona mjesечно) i Rusije, te ku-

povinom na slobodnom tržištu. Prihvatanjem sankcija prema Srbiji i Crnoj Gori i od strane tih dviju zemalja ti su planovi pali u vodu, tako da jedini vid prilagodavanja ostaju radikalne restrikcije. Samo nekoliko dana nakon obznanjivanja sankcija udvostručene su cijene nafti i benzina, a odmah potom su uvedene i stroga ograničenja njihove prodaje. Iako se može očekivati da će se odredene količine nafte još moći nabaviti iz zemalja koje sprijevode embargo, Srbija i Crna Gora će ubrzo uslijed nedostatka goriva doživjeti prometni kolaps. I ne samo to, ne treba zaboraviti da su od 10 najvećih poduzeća po ukupnom prihodu u Srbiji, treće (»Jugopetrol«, Beograd), šesto (»Naftagas«, Pančevo) i deseto (»Naftagas promet«, Novi Sad) poduzeća iz petrokemijske djelatnosti i da će se sve to značajno odraziti na daljnje smanjivanje proizvodnje.

Trgovinski embargo će još drastičnije pogoditi srpsku privredu. Zatvaranje granica za bilo kakvu trgovinu, osim hranom i lijekovima, dovest će pred kolaps najveće srpske izvoznike kao što su »Geneks«, »Zastava«, »RTB Bor«, a pred potpuni bankrot jedinog zračnog prijevoznika »JAT«. To se neće odnositi samo na mogućnost prodaje, već i na mogućnost održavanja proizvodnje budući da se velika količina sirovina i rezervnih dijelova nabavlja iz inozemstva. Koliko su ti procesi drastični za, primjerice, Crnu Goru pokazuju i podatak da je nikšićka željezara oko 40% sirovina i repromaterijala nabavljala iz uvoza, a zahtjevi za rad peći svedene su na mjesec dana. Slično tome, drugom velikom crnogorskom izvozniku, »Obodu« iz Cetinja, potrebno je materijala iz uvoza u vrijednosti od čak 12 milijuna dolara da bi održao proizvodnju.

Posebno teška situacija čeka proizvodače i distributere električne energije. Dva velika javna poduzeća – »Beograd« (promet električnom energijom) i »Elektroprivreda« (proizvodnja električne energije i ugljena), ujedno i vodeći na listi srpskih poduzeća po ukupnom prihodu, morat će drastično ograničiti svoju proizvodnju, a time i dohotke i broj zaposlenih. Pri tome je samo u »Elektroprivredi« iz Beograda zaposleno preko 35.000 radnika. Do smanjivanja proizvodnje dovest će onemogućavanje izvoza struje, pad potrošnje gospodarstva uslijed smanji-

vanja proizvodnje, i smanjivanje potrošnje od strane stanovništva zbog velike nezaposlenosti i malih zarada.

Ništa manje nedaće ne očekuje ni željezničko poduzeće »Beograd«, osmo poduzeće po ukupnom prihodu, a prvo po broju zaposlenih u Srbiji (preko 44.000 zaposlenih). Prekid prometa s Hrvatskom i Slovenijom, a u posljednjih nekoliko mjeseci i s Bosnom i Hercegovinom, znatno je smanjio željeznički promet u Srbiji, tako da se državne željeznice nalaze pred potpunim kolapsom.

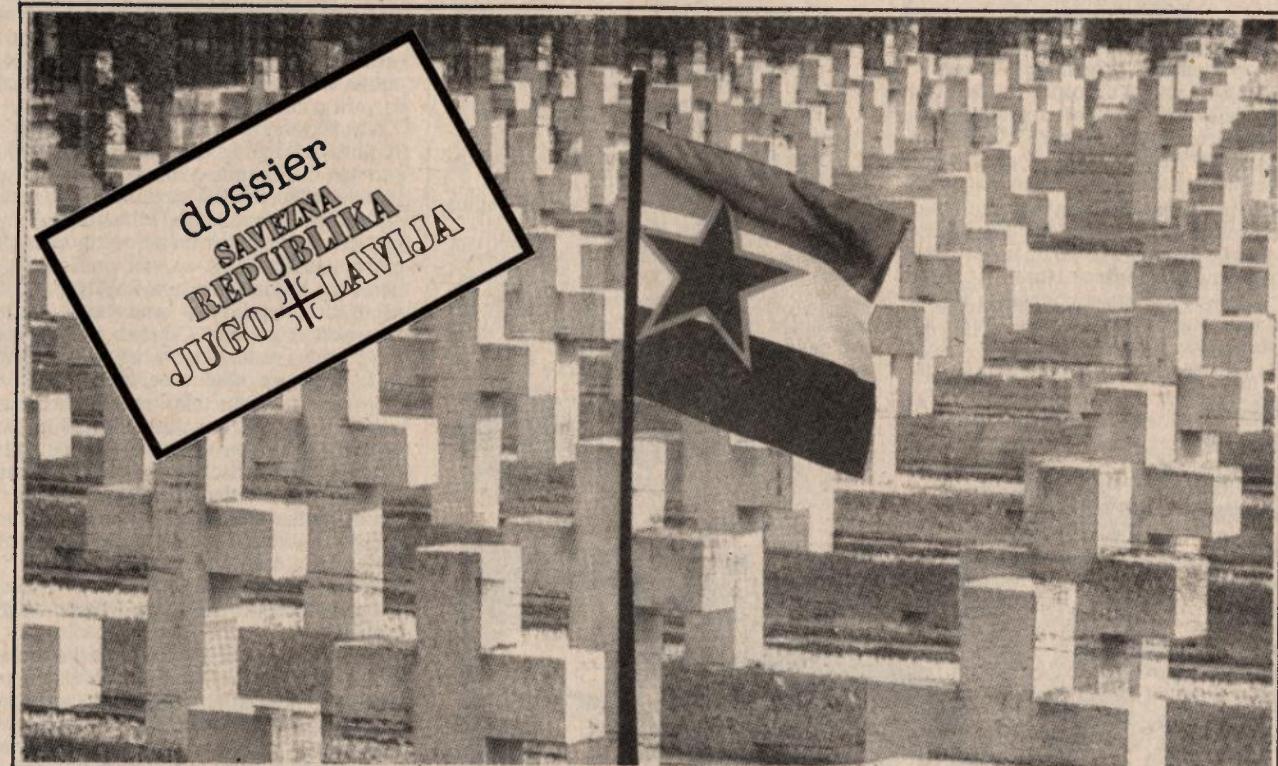
Slična je situacija i u turizmu, gdje će se otpasti bilo kakav devizni priliv od stranih turista na crnogorskem primorju, te u planinskom turizmu. Za ilustraciju, od prije koju godinu jedan od deset najvećih tour-operatora u Europi »Jugotours« ugasio je oko 90% svojih aktivnosti.

Doda li se svemu tome zaplijena nekretnina i novčane efektive što se vodi na Srbiju i Crnu Goru preko »fantomske« Jugoslavije (u SAD je riječ o 214 milijuna dolara, u Velikoj Britaniji oko 550 milijuna dolara, u Francuskoj oko 2,3 milijarde franaka, a u Njemačkoj oko 1,6 milijardi maraka) slika postaje potpuna.

Što Srbija ima kao odgovor na sve to. Posjeduje relativno velike zahteve kukuča i pšenice, mesa i ostalih poljoprivrednih proizvoda. To, međutim, nisu dovoljni resursi za dugoročnije odupiranje sankcijama. Naredna sjetva pšenice bit će pod velikim upitnikom zbog nedostatka goriva, a zbog istog razloga i promet robom na unutrašnjem tržištu.

Doda li se tome prethodno opisana velika zavisnost od nabavki iz drugih zemalja, teško će stradati i onako niska proizvodnja. Izbor između stravično niskih dohodaka (plaća i ostalih zarada) i još veće nezaposlenosti ostaje jedini izbor. Oskudica što će je zbog toga trptjeti potrošači bit će garnirana galopirajućom inflacijom od nekoliko desetaka tisuća posto. Osvajačka politika i zločini srpskog i crnogorskog režima prisiljuju na uzmak i koja bi dovela do smirivanja situacije u Bosni i Hercegovini. Međutim, sviđaće da ovaj put ne vjeruje u riječi srpskog režima. Milošević nastoji dobiti na vremenu, ne bi li se nešto promijenilo u sastavu medunarodne zajednice prema sudjelovanju Srbije u ratu u BiH. Pitanje je koliko će svijet još dopustiti manevarskog prostora srpskog režima. Očito je da su svi krediti Miloševića i bivše Jugoslavije u svijetu potrošeni. Posebice su potrošeni kod jedine

ZDRAVKO PETAK

BALKANSKA OLUJA

Kako režim u Beogradu ne razumije poruke koje im svijet odašilje, kolika je izglednost vojne intervencije?

Mogućnost za izvođenje vojne operacije protiv Srbije od strane zapadnih vojnih snaga povećava se iz dana u dan. Sankcije uvedene Rezolucijom 757. za sada su donijele samo jačanje srpskog otpora međunarodnoj izolaciji. Srpski režim poduzima sve, ne bi li što duže opstao. U domaćoj (srpskoj) javnosti režim propagandnim i medijskim trikovima nastoji umanjiti važnost sankcija. Prema svijetu se odašilju poruke o neosnovanosti optužbi za upletanje u ratna događanja, nasilje i zločine srpske vojske u BiH. Međutim, svijet je pokazao da ovaj put ne vjeruje u riječi srpskog režima. Milošević nastoji dobiti na vremenu, ne bi li se nešto promijenilo u sastavu medunarodne zajednice prema sudjelovanju Srbije u ratu u BiH. Pitanje je koliko će svijet još dopustiti manevarskog prostora srpskog režima. Očito je da su svi krediti Miloševića i bivše Jugoslavije u svijetu potrošeni. Posebice su potrošeni kod jedine

svjetske sile u ovome trenutku, što pokazuju posljednji događaji i uporno nastojanje SAD-a da se Srbija vojno kazni. Naravno, nije SAD promijenio mišljenje samo zbog novih zločina srpske vojske u Bosni i Hercegovini. SAD vidi u vojnom smirivanju Balkana pogodnu šansu za »vraćanje« u Evropu »čuvanjem« njezine sigurnosti.

Sankcije UN za sada se pridržavaju gotovo sve države članice UN i neke koje to nisu, ali poštuju sve odluke organa UN (primjerice Švicarsku). U dijelu njih vjeruju se u učinkovitost sankcija, odnosno da neće biti potrebno organizirati vojnu akciju, koja bi srpski režim prisilila na uzmak i koja bi dovela do smirivanja situacije u Bosni i Hercegovini. Međutim, iz dana u dan raste broj onih država koje glasno govore da samo vojna akcija može donijeti rezultate. Pri tome se pozivaju i imenuju različite snage koje bi mogle izvesti ovu operaciju. No još uvijek nije u potpunosti jasno koje bi to snage bile. Dijelom i zbog toga što ne postoji (još uvijek) konsenzus o poduzimanju vojnih mjera pro-

tiv Srbije. Naime, za vojnu intervenciju zapadnih snaga potrebna je suglasnost 52 zemalja članica KES-a, a za akciju NATO-a suglasnost 16 država članica. Odluka KES-a vjerojatno bi se u realizaciji oslanjala na strukturu NATO-a. Za takvo što je potrebno mnogo dogovora i konzultacija prije nego se krene u pripremu, organizaciju i realizaciju vojne akcije.

Srbijanski režim to dobro zna, pa se premijira da što duži opstanak u uvjetima sankcija. Temeljni elementi njihova plana su: s jedne strane traženje pogrešaka na hrvatskoj strani, ne bi li tako u međunarodnoj javnosti svoju uplenost donekle prikrili prebacujući krivicu na hrvatsku stranu, i, s druge strane, formalne odluke o povlačenju bivše JNA iz Bosne i Hercegovine kao znak da ne postoje srpske snage na teritoriju druge suverene države. Na taj način nastoje se izbjegći optužbe za napad i poziciju za tudi teritorijima. Ove situacije svjesni su mnogi međunarodni politički i vojni čimbenici, te zato sve jasnije i otvoreni zagovara-

ju vojnu intervenciju. Svjetski centri moći imaju sve manje strpljenja, a i vremena, za mirno promatranje srpskog napada i nasilja srpskih snaga u Bosni i Hercegovini.

Sama najava i mogućnost vojne intervencije protiv Srbije nameće i pitanje na koji način će biti izvršena. U našoj javnosti mnogo se govorilo o »Balkanskoj olui« imajući na pameti »Pustinjsku olui«, akciju multinacionalnih snaga protiv Iraka i Saddama Huseina. Mnogi analitičari povlačili su pri tome paralele između Saddama Huseina i Slobodana Miloševića, njihova ponašanja i njihovih režima. Međutim, nisu presudne za vojne intervencije političke ili samo političke analize i procjene. Odluci za akciju na Bal-

kanu moraju prethoditi podrobne analize svih čimbenika potrebnih da se može prepostaviti uspjeh u operaciji. Naravno, već su sada izvršene podrobne analize snaga, teritorija, komunikacija i svega ostalog što je potrebno za jednu takvu intervenciju. Poznавајући logiku priprema sličnih operacija, možemo reći da su temeljne pripreme izvršene, te da se čeka politička odluka o intervenciji i njezinom opsegu.

Povlačeći paralele sa sličnim vojnim intervencijama do sada u svijetu uputno je analizirati značajne intervencije u posljednjih 10-tak godina. To su: intervencija Velike Britanije protiv Argentine u Falklandskom ratu 1982. godine, akcija SAD-a protiv Libije 1986. godine i akcija multinacionalnih snaga u Zaljevu protiv Iraka 1991. godine. Intervencija SAD-a u Grenadi i Panami akcije su nešto manjeg intenziteta, tako da ih ne uključujemo u analizu. Navedene tri intervencije imaju nekoliko zajedničkih polazišta:

— akcije su poduzimane protiv kršitelja Povelje UN,

— prethodila im je osuda UN putem rezolucija,

— nositelji akcije su bile zapadne vojne snage,

— akcije su izvedene pomoću najmodernijeg naoružanja i vojne tehnike,

— akcije su izvedene uz prešutnu suglasnost ili sudjelovanje svjetskih sila.

Kako je došlo do vojnih intervencija i koje snage su ih izvodile? Kakav je bio rezultat u odnosu na cilj vojne operacije? Koja su najznačajnija obilježja tih operacija? To su samo neka pitanja pomoću kojih možemo analizirati navedene tri vojne akcije. Osnovna

dam patrolnih brodova, četiri patrolna čamca, dva torpedna čamca, šest minolovaca, tri veća desantna i transportna broda, četiri manja desantna broda, nekoliko čamaca i tri veća pomoćna broda.

Ratno zrakoplovstvo imalo je oko 250 zrakoplova, od čega je stvarno bilo upotrebljivo oko 130. Argentina je u akciju ušla s oko 12.000–14.000 vojnika mornaričke pješadije.

Za vojnu operaciju na Falklandima Velika Britanija je organizirala združeni operativni plovni sastav TF-317 sa 44 bojna broda, 22 pomoćna broda iz sastava RM i 45 mobiliziranih ili unajmljenih brodova iz sastava trgovačke mornarice. Odnos bojnih i pomoćnih brodova ratne i trgovačke mornarice bio je 65:45 posta. Na nosačima zrakoplova »Hermes« i »Invincible« bilo je 28 lovaca bombardera s vertikalnim i skraćenim polijetanjem tipa »Sea Harrier«. Kasnije se tim snagama priključilo još 40 zrakoplova različitih tipova i namjene (Harrier, Vulcan, Nimrod). Velika Britanija je na brodovima raspolagala s oko 200 helikoptera raznih tipova. Britanske desantne snage brojile su 9000–10.000 vojnika. Pored njih u operaciju je bilo uključeno oko 15.000–18.000 drugog osoblja.

Argentina se odlučila na invaziju otoka s ciljem da nakon 150 godina političkih pretenzija vojnom intervencijom osvoji otok i priključi ih Argentini. Smatralo se da će ova intervencija pozitivno utjecati na domaću javnost koja je godinama živjela u nedemokratskom sustavu, u čemu su djelomice i uspjeli. Argentina je računala na političko i vojno-strategijsko iznenadenje prema Velikoj Britaniji, za koju je smatrala da nema dovoljno političke i vojne moći da joj se suprotstavi. Vojni stručnjaci Argentine su računali na udaljenost otočja od Velike Britanije kao glavnog prednost Argentine. Međutim, pokazalo se da to nije nikakova prednost, već da je ta pretpostavka, na neki način, pridonjela strategijskom i masi taktičkim iznenadenjima koje su doživjele argentinske snage. Argentinski vrhovno zapovjedništvo poticjeno je ukupnu situaciju. Najveće pogreške u procjeni ogledale su se u slijedećem: a) očekivanje i nadanje da Velika Britanija nema dovoljno snaga i da ih, zbog nastupajuće zime u južnom Atlantiku, neće pokretati, b) nije sačekala da se realizira najavljenja prodaja lakog nosača aviona »Invincible« Australiji, a koji je odigrao golemu ulogu u okviru vojne operacije, c) precijenila je broj i izučenost vlastitih snaga u obrani otoka (većina vojske su bili vojni obveznici na odsluženju vojnog roka) itd.

Velika Britanija je u početku nastojala konflikt riješiti političkim sredstvima. Budući da nije uspjela u tome, odlučila se za vojnu intervenciju. Vrlo brzo su započete pripreme za stvaranjem vojnih snaga. Odlučeno je da se upotrijebi oko 50 posto efektivnih flotnih snaga, ukupne mornaričko-pješadijske, padobranske i pješadijske snage za brze intervencije. Velika Britanija je ušla u vojnu operaciju nedovoljno spremna u nekim elemen-

tim. Tako se pokazalo da nije raspolažala s dovoljno zrakoplova za rano radarsko otkrivanje ciljeva, PZO brodova se pokazala nedostatnom, tako da su neki brodovi potopljeni klasičnim bombama izbačenim iz zrakoplova iz neposredne blizine itd.

Argentinci su drugog travnja 1982. godine izvršili pomorski desant na Falklandske otoke, na kojima su lako svladali oko stotinjak britanskih vojnika. Nakon nekoliko dana Viđeće sigurnosti UN Rezolucijom 502 traži povlačenje argentinskih snaga s otoka i rješenje spora mirnim putem. Međutim, procjena Velike Britanije je bila da se spor neće riješiti mirnim putem te je odlučeno da se posalju vojne snage na jug. Već petog travnja kreću prve snage u područje vojnih operacija. Počinju pripreme za opremanje i organiziranje pomorsko-zrakoplovne baze na otoku Ascension. Dvanaestog travnja objavila je Velika Britanija pomorsku blokadu protiv argentinskih ratnih brodova u području od 200 milja oko Falklandske otoka. Britansko vojno zapovjedništvo pripremalo se da vojna operacija traje najmanje tri mjeseca.

U početku sukoba britanska je podmornica potopila argentinsku krstaricu »General Belgrano«. Nakon toga se argentinska ratna mornarica povukla u sigurne luke, tako da više nije sudjelovala djelatnije u sukobu. Od toga trenutka taj sukob obilježuje broj između argentinskog zrakoplovstva i britanskih pomorskih snaga uz djelovanje zrakoplovstva.

Britanci su otoge zauzeli pomorskim desantom koji je izведен protiv organizirane argentinske protudesantne obrane. U pripremi britanskog desanta za argentinsku obranu nije postojalo ni strategijsko ni operativno iznenadenje, jer se desant očekivao. Ipak, iznenadenje je postignuto i to mnoštvo taktičkih iznenadenja po mjestu, vremenu i načinima upotrebe britanskih jedinica. Britanci su izveli nekoliko demonstrativnih desanata, za čiju pripremu su upotrijevali topništvo s brodova. Međutim, glavni pravci iskrcavanja desantnih snaga nisu tučeni topništvom zbog taktičkog maskiranja i

lavna obilježja ovoga rata su: udaljenost ratišta, nepostojanje graničnog dodira zaračenih strana i izolacija operacijskog prostora. Iskustva iz rata pokazala su ranjivost površinskih brodova od masovnih zrakoplovnih napada. Iskazana je potreba pojačanog ranog upozoravanja od zračne opasnosti. Isto tako, pokazalo se da treba mijenjati dosta elemenata u doktrini pomorsko-zrakoplovnih operacija. Važno mjesto u cijeloj operaciji imao je otok Ascencion – kao velika pomorska i zrakoplovna baza. To je pokazalo da pripreme i izvedenje sličnih operacija nije moguće izvoditi bez sustava baza u blizini mesta intervencije.

Intervencija protiv Libije bila je sasvim drugačija po značenju i ciljevima od prethodne. Ovdje se nije radilo o napadačkom posizanju za tudim teritorijima što bi trebalo kažnjavati, već o podršci međunarodnom terorizmu i drugim »grijesima« Gadafeve Libije. Akciju su planirale i izvele jedinice SAD iz kontingenta NATO snaga u Europi. Pripreme za akciju su bile opsežne i trajale su nekoliko mjeseci. One su uključivale: a) obavještajno upoznavanje oružanih snaga Libije i njihovih mogućnosti, b) obuku udarnih pomorskih i zrakoplovnih sastava, c) iz-

Savezničke snage u Zaljevskom ratu

	BROJ VOJNIKA	BROJ TENKOVA	BROJ ZRAKOPLOVA
SAD	430.000	3000	1300
EGIPAT, SIRIJA I DRUGE ZALJEVSKE DRŽAVE	150.000	800	330
V. BRITANIJA, FRANCUSKA I DRUGI SAVEZNICI	119.300	1.268	156
UKUPNO	699.000	5086	1786

Iračke snage u Zaljevskom ratu

	BROJ VOJNIKA	TOPNIŠTOV	TENKOVI	OKL. TRANSPORTERI	ZRAKOPLOVI
IRAK U KUVAJTU	240.000	1440	1750	1450	20-30
JUŽNI IRAK	240.000	1260	2250	1050	480-570
UKUPNO	480.000	2700	4000	2500	500-600

vodenje pomorskih vojnih vježbi u neposrednoj blizini Libije.

Plan akcije je predviđao udare na vojne objekte u Tripoli i Bengaziju. Usaporedo s približavanjem napadača pojačane su međunarodne sankcije protiv Libije. Trinaestog travnja 1986. godine predsjednik SAD Ronald Reagan odobrio je oružani udar na Libiju. Akcija je otpočela 14. travnja u 19.13 (po lokalnom vremenu u Libiji), poljetanjem 24 zrakoplova F-111F iz britanske vojne baze Lakenheath i pet zrakoplova iz baze Upper Heyford. Veći dio zrakoplova poletio je s nosača zrakoplova iz sastava Šeste flote stacionirane u Sredozemlju. Zrakoplovi su imali različite zadatke: radarsko motrenje, neutraliziranje protuzračne obrane Libije, bombardiranje i raketiranje označenih vojnih ciljeva, zaštita zrakoplova nakon obavljenja zadatka i spašavanje posada oštećenih i srušenih zrakoplova. Napadaj je izvršen veoma uspješno i bio je gotov za 12 minuta kada je većina zrakoplova napustila zračni prostor Libije i uputila se prema španjolskoj zrakoplovnoj bazi Rota. Samo se jedan zrakoplov F-111F nije vratio sa zadatka. Akcija je od strane SAD ocijenjena uspješnom, bez obzira što nije srušen i likvidiran Gadaš.

Drugog kolovoza 1990. godine iračke su jedinice u jednom danu zauzele cijeli Kuvajt. Optora gotovo da i nije bilo. Reakcija svjetske zajednice bila je odlučna. SAD-u je praktički dat mandat za organizaciju multinacionalnih snaga za zaštitu okolnih država. Naišme, smatralo se da bi Irak mogao poduzeti napadačke akcije protiv susjednih država koje su osudile vojnu intervenciju u Kuvajtu. Prva na udaru našla bi se Saudijska Arabija, tako da su prve snage upućene upravo tam. Međutim, sama struktura snaga govorila je jasno s kakvim namjerama Amerikanci i njihovi saveznici idu u Zaljev. Od ulaska iračkih snaga u Kuvajt do međunarodne vojne intervencije prošlo je oko šest mjeseci, koji su iskorišteni za »uvjerenje« Saddama Huseina da mirno napusti Kuvajt i, s druge strane, za pripremu savezničke operacije.

Upočetku je u organima UN previđao stav da će biti dovoljno protiv Iraka upotrijebiti ekonomski sancije. Ekonomski stručnjaci procijenili su da Irak može od uvođenja sancija izdržati najviše 3–4 mjeseca, kada bi trebao pristati na sve zahtjeve međunarodne zajednice. U međuvremenu su upućene vojne snage SAD-a u države koje su sudjelovale u blokadi: Saudijsku Arabiju, Bahrein i druge emirate u susjedstvu Iraka. Približavanje 15. siječnja 1991. godine, dana kad se Husein na traženje UN trebao povući iz Kuvajta, počeo

le su oštore rasprave u zapadnim krugovima o tome da li upotrijebiti vojnu silu ili ne. Zagovornici »čekanja« tražili su da se pričeka dok sankcije ne »omekšaju« u potpunosti režim u Iraku. S druge strane »astrebovi« su tražili promptnu vojnu intervenciju, tvrdeći da ako se Saddam Husein nije u četiri mjeseca opametio, da neće ni sada, te da ga samo vojna sila može prisiliti da poštuje odluke međunarodne zajednice.

Od kolovoza do prosinca 1990. godine obje su strane koncentrirale vojne snage u područje operacije (Tablica 1 i 2).

OSNOVNI PODACI O ORUŽANIM SNAGAMA BALKANSKIH ZEMALJA

ZEMLJA	Broj stanovnika	% od BNP za obranu	Dužina služenja vojnog roka	Broj vojnika u OS	Broj tenkova	Broj aviona
ALBANIJA	3.291.000	3.4	24 m. u KoV 36 m. u RZ i RM	48.000	190	95
BUGARSKA	9.080.000	4.3	18 mjeseci	107.000	2149	266
GRČKA	10.174.000	6.7	19 m. u KoV 23 m. u RM 21 m. u RZ	158.500	1879	292
MAĐARSKA	10.555.400	2.0	12 mjeseci	86.500	1482	140
RUMUNJSKA	23.404.600	1.6	12 m. KoV i RZ 18 m. RM	200.800	2875	465
TURSKA	56.981.800	3.8	18 mjeseci	579.200	3783	355
SR JUGOSLAVIJA	oko 10.500.000	oko 3.2	12 mjeseci i produženja do 5 mjeseci	oko 120.000	oko 600	oko 200

IZVOR: »THE MILITARY BILANCE 1991-1992«, The International Institute for Strategic Studies, London, 1991.

Napadi na Irak u početku su izvedeni uglavnom zrakoplovima po vojnim ciljevima u Iraku. Ciljevi su bili raketni lanseri, položaji protuzračne obrane, radari, zapovijedni centri, komunikacije i drugo. Na taj način nastojalo se oslabiti iračku protuzrakoplovnu obranu i onesposobiti raketne sustave zemalja-zemlja koje je Irak ispaljivao na susjedne zemlje. Uz stalne zrakoplovne napade u Iraku, mornaričke snage savezničkih stalno su bombardirale obalno područje oko luke Al Kuwait. Početni raspored savezničkih snaga uz granicu Kuvača i Saudijske Arabije i raspored pomorskih snaga, upućivao je na mogućnost da će se glavni bojevi voditi u tome području. Irak je svoj sustav obrane organizirao upravo na toj pretpostavci. Američki su stručnjaci procijenili da napad na tome pravcu može donijeti velike žrtve i time otvoriti mogućnost poraza savezničkih snaga. Zato se odlučuju na prebacivanje velikih snaga dalje na zapad duž granice Saudijske Arabije i Iraka, s ciljem da prijedu granicu Iraka i napadnu njegove elitne snage u strategijskoj pričuvu u središnjem dijelu Iraka. Pretpostavka je bila da će se porazom tih snaga znatno oslabiti obrana Kuvača i južnoga Iraka, što se na kraju pokazalo točnim.

Zajednička obilježja tih vojnih akcija su:

- izvršene su bez objave rata,
- izvršile su ih najspremniji dijelovi zapadnih vojnih snaga,
- izvršene su uz oslonac na postojeće vojne baze i pomorske snage u blizini područja vojne operacije,

Saveznička pobeda je riješila jedan problem (oslobodenje Kuvača), ali je isto tako dovela do novih problema, s kojima se i danas susreće međunarodna zajednica na tome prostoru. Postavlja se pitanje da li je ta operacija zaista uspjela.

Zajednička obilježja tih vojnih akcija su:

- izvršene su bez objave rata,
- izvršile su ih najspremniji dijelovi zapadnih vojnih snaga,
- izvršene su uz oslonac na postojeće vojne baze i pomorske snage u blizini područja vojne operacije,

ke pripreme za desant u Kuvajtskom zaljevu.

Nakon nekog vremena počinje napadaj snaga na zapadu, koje su ubrzo ušle vrlo duboko u teritorij Iraka i zauzele vrlo važne položaje. Upadom savezničkih snaga za led glavnoj strategijskoj iračkoj pričuvu i uništanjem pozadine i zapovijednih točaka tim snagama, dolazi do opće pometnje u redovima iračke vojske, čime je gotovo u potpunosti oslabljena njihova vojna i bojna moć. To je bio presudan događaj u sukobu, jer su vojne operacije trajale još nekoliko dana, a za-

- izvršene su prema organiziranim obranama koje su očekivale intervenciju,

- udaljenost ratišta od zemlje koje izvode intervenciju nije se pokazala kao prepreka za njezin uspešan završetak,

- snage koje su izvodile intervenciju vrlo brzo su se prilagodavale lokalnim uvjetima.

Svjetska zajednica poduzela je odlučne korake protiv Srbije, kako bi preprečila nasilje u Bosni i Hercegovini i zaustavila širenje toga nasilja prema Kosovu, Sandžaku, Vojvodini. Uvođenjem ekonomskih sankcija potencijalno se jasno govorio o vojnoj intervenciji, u početku kao sastavnom dijelu političkih pritisaka na srpski režim, a danas već kao sasvim realna opcija. Gotovo da i nema državnog dužnosnika zapadnih zemalja koji nije u posljednje vrijeme govorio o toj mogućnosti. Vojne strukture zapadnih zemalja, očito je, vojnu operaciju protiv Srbije uzimaju kao jedinu šansu da se zaustavi širenje nasilja. U skladu s tim izvršene su i određene pripreme.

Analiza tri značajnije vojne operacije u posljednjih deset godina pokazuje da su u svakoj upotrijebljenoj različite snage na različite načine. Na osnovi te analize možemo procjenjivati opseg i način vojne intervencije protiv Srbije. Vojne mјere protiv Srbije mogu se poduzeti u četiri faze ili na četiri načina:

1. Otvorena vojna prijetnja, pomorska i zračna blokada,

2. Elektronsko ometanje,

3. Ograničeno djelovanje po vojnim ciljevima u Bosni i Hercegovini i Srbiji,

4. Opsežna vojna operacija koja bi uključivala zauzimanje strateški važnih točaka u Bosni i Hercegovini i Srbiji, uz stvaranje sigurnosnih i demilitariziranih zona i stavljanje Srbije pod međunarodni nadzor.

Snage koje bi izvodile ovu operaciju vjerojatno će biti regrutirane iz vojne strukture NATO pakta. Ovisno o cilju operacije i veličini poduzetih vojnih mјera, može se očekivati određeno sudjelovanje susjednih država. To sudjelovanje ovisilo bi o vrsti vojne operacije i išlo bi od korištenja vojnih i zrakoplovnih baza u Mađarskoj, Rumunjskoj, Bugarskoj, Grčkoj i Albaniji do uključivanja vojnih snaga pojedinih zemalja u savezničke snage. U Tablici 3. prikazane su snage kojima raspolažu susjedne države i koje bi mogле biti uključene na određeni način u pritisak na Srbiju.

Režim u Beogradu, sudeći prema nastavku nasilja u Bosni i Hercegovini, nije u potpunosti »razumio« poruke koje se odašilju iz svijeta.

Ovakva situacija ide na ruku zagovornicima vojne intervencije protiv Srbije u svijetu. Posljednji potezi vojnog vrha u Beogradu pokazuju da se ipak vrše određene pripreme za obranu i to obranu od zrakoplovnih napada. Ako se donese politička odluka o intervenciji, vojne strukture koje će dobiti zadatak da je pripreme i realiziraju sigurno će uzeti u obzir sve vojne pripreme za obranu srbijanskog režima. S tim u vezi valja očekivati određene pripreme vojnih snaga za intervenciju koje će upućivati u početku na sasvim drugaćiju vojnu operaciju od one koje će (možda) biti izvedena.

VLATKO CVRTILA

ČETIRI SCENARIJA PROPASTI SRBIJANSKE POLITIKE

dossier
SAVEZNA REPUBLIKA JUGOSLAVIJA

Učinkovitošću sankcija međunarodne zajednice Srbija je postala najusamljenija država na svijetu. Koja su moguća razrješenja situacije u Srbiji?

Tko nakon Miloševića?

mogućih kasnijih hrvatskih međunarodnih obveza.

Kad je pak riječ o Srbiji poslije vojne intervencije, ona bi vjerojatno bila podlijeljena na okupacijske zone, gospodarski i vojnički uništenja i podvržnuta procesu de-nacionalizacije. Sa Srbijom bi se, dakle, ponovno postupak sličan onom Njemačkom poslije II. svjetskog rata, što uključuje plaćanje ratnih šteta, procese ratnim zločincima, te strogo ograničenje razvoja oružanih snaga.

Razlog je pak riječ o Srbiji poslije vojne intervencije, ona bi vjerojatno bila podlijeljena na okupacijske zone, gospodarski i vojnički uništenja i podvržnuta procesu de-nacionalizacije. Sa Srbijom bi se, dakle, ponovno postupak sličan onom Njemačkom poslije II. svjetskog rata, što uključuje plaćanje ratnih šteta, procese ratnim zločincima, te strogo ograničenje razvoja oružanih snaga.

Rogi mogući rasples podrazumevaju ono što Stipe Mesić najavljuje već više od godinu dana: izbjeganje velikih nemira u Srbiji i nasilno obaranje sadašnje srpske vlasti od strane njenih podanika. Pretpostavke za takvu mogućnost već su ostvarene sankcijama i možebitnim isključivanjem Srbije iz Ujedinjenih nacija.

Cini nam se, međutim, da je gradanski rat u Srbiji najslabije rješenje kako za Hrvatsku i Bosnu, tako i za sve druge srpske susjede. Sukobi u Srbiji onemogućili bi daljnje napadajući na našu zemlju. No, gotovo je sigurno, da vlast proizašla iz tih sukoba ne bi bila ništa manje fašistička od Miloševića. Dapače, posve je vjerojatno da bi Milošević mogao zamijeniti Šešelj, s obzirom na snagu Šešeljeve Srpske radikalne stranke, na brojnost njezinih naoružanih grupacija i na sklonost nekih oficira Jugoslavenske armije (Mladić, Arkan) Vojislavu Šešelju.

Takav Miloševićev nasljednik naprosto ne može voditi pomirljivu politiku prema susjedima. Gradanski rat u Srbiji bi na kraju prouzročio nove sukobe u Hrvatskoj i, poglavito, u Bosni i Hercegovini.

Podinačica scenarija gradanskog rata jest klasičan vojni udar generala Jugoslavenske armije protiv Miloševića. Cini se da je nadavnom sjećom četvrtdesetorce generala ta mogućnost postala neizvedivom.

Treći scenarij, na kojem su donedavno

Zapadni su se diplomatni uvjerili da Drašković ili Mićunović ne mogu biti dobro rješenje za svršetak rata na Balkanu, što potvrđuje pojačano diplomatsko djelovanje zakonskog srpskog prijestolonasljednika, princa Aleksandra Karadordevića. Sve su svjetske agencije prenijele vijest o Karadordevićevim nedavnim posjetima State Department i Foreign Office. Karadordević ima mnogo štovatelja u Srbiji, neki srpski političari ga podržavaju, uzaludno se nadajući da preko njega mogu doći na vlast (poglavitno Drašković, a dolazak kralja i uspostava kraljevine mogu značiti moralnu i duhovnu katarzu Srba, koja je neophodna za denacionalizaciju Srbije).

Odlazak Miloševića i uspostava monarhije je mirno rješenje sukoba na Balkanu. Aleksandar Karadordević bio je jamac kooperativnosti nove srpske države. U slučaju ovakvog rasplesa (Miloševića se može natjerati na odlazak i ograničenom vojnom intervencijom u Bosni) Srbija ne bi bila kažnjenja, ali bi bili uštedeni mnogi životi i ogroman novac, potrebnog za uspjeh moguće balkanske oluje, dok bi Hrvatska i Bosna dobile na svojim granicama razmjerno razumnjog i stabilnog susjeda.

DAVOR BUTKOVIC

zrakoplovi

F-14 TOMCAT (DRUGI DIO)

Veteran među američkim zrakoplovima još uvijek je u operativnoj uporabi u zrakoplovnim i mornaričkim postrojbama

Bogato iskustvo Grummana u projektiranju mornaričkih aviona osiguralo mu je značajnu prednost nad konkurentima, te je u finalu svojim projektom 303E premoćno pobjedio jedinog preostalog ozbiljnijeg konkurenta McDonnell Douglaša. Ministarstvo obrane je 14. siječnja 1969. Grummanov projekt proglašio pobjedničkim i sklopljen je ugovor o proizvodnji 6 aviona za potrebe razvojno-istraživačkog dijela programa VFX, te 483 aviona u sklopu serijske proizvodnje. Prije nego je marta 1969. definitivno, do pojedinosti zaključen dizajn konstrukcije novog flotnog presretača izvršena je jedna ali značajna korekcija. Pobjednički projekt 303E je predviđao da jedna vertikalna repna površina i dvije, na stražnjem donjem dijelu trupa smještene, sklopive »peraje« osiguraju zahtijevanu kontrolu i stabilnost po pravcu, a ispitivanja u aerodinamičkom tunelu su iskazala prednost te repne konfiguracije u odnosu na izvedbu s dvije vertikalne repne površine, naročito pri velikom napadnom kutu, a i jednostavnije konstrukcijsko rješenje i u stedi na težini nije bila zanemariva. Međutim, iskazana je bojazan da kompleksne sklopive »trbušne peraje« nisu podesne za eksplataciju u uvjetima prisutnim na nosačima aviona, te im je smanjen raspon, ali je zbog kompenzacije povećana, izdužena baza radi očuvanja učinkovitosti. Kako su pogonski motori F-14 Tomcate široko razmaznuti, a time i njihove osi potiska, tako bi u slučaju kvara jednog motora došlo do drastičnog narušavanja stabilnosti i mogućnosti kontrole zrakoplova po pravcu, a što se jednostrukom vertikalnom repnom

površinom, bez asistencije (tada već ukinutih) velikih sklopivih »trbušnih peraja« ne bi moglo dovoljno učinkovito kompenzirati, te je rješenje ipak nadeno korištenjem dvije gotovo paralelne vertikalne repne površine, što je slikovito prezentirano i na Tomcatovom ambrelmu koji prikazuje u naglašeno revolveraškoj pozici velikog dvorepog mačka. Novom mornaričkom lovcu-presretaču dodijeljena je službena oznaka F-14, i službeni naziv Tomcat, navodno po dvojici »visokokotirajućih« američkih admirala, Thomasu Connollyju i Thomasu Mooreru, što je, naravno, potaknulo pravu lavinu zlobnih komentara od strane konkurenčije unutar američke avioindustrije.

Prvi prototip Tomcata namijenjen ispitivanju letnih performansi unutar zadanih parametara leta, kao i vršenju testiranja pri velikim brzinama, pokrenut je 14. prosinca 1970. godine snagom dvaju turboventilatorskih motora Pratt & Whitney TF30-P-412, i izvršio prvo probno rulanje poletno-sletnom stazom, a 21. prosinca 1970. su glavni Grummanov probni pilot Robert Smythe i probni pilot projekta Tomcat, William Miller, uspješno podigli F-14A Tomcat s PS staze u Calvertonu, te nakon 10 minuta leta na maloj visini, s krilima učvršćenim u prednjoj poziciji najvećeg raspona uspješno sletjeli. A onda se, 30. prosinca, sudbina okrutno poigrala i uzdrmala cijeli projekt. Konstrukcijska greška, i iz toga proizašao kvar kompletog hidrauličkog sustava upravljanja prouzročili su pad i uništenje prototipa. Piloti Miller i Smythe su se u posljednjem trenutku uspješno katapultirali na visini od svega 30-ak metara, iz zrakoplova kojeg je do sigurnosti PS staze dijelilo svega par sto-

nastavak na 43. stranici

PISTOLET PUŁEMYOT

ŠPAGIN — PPŠ·41

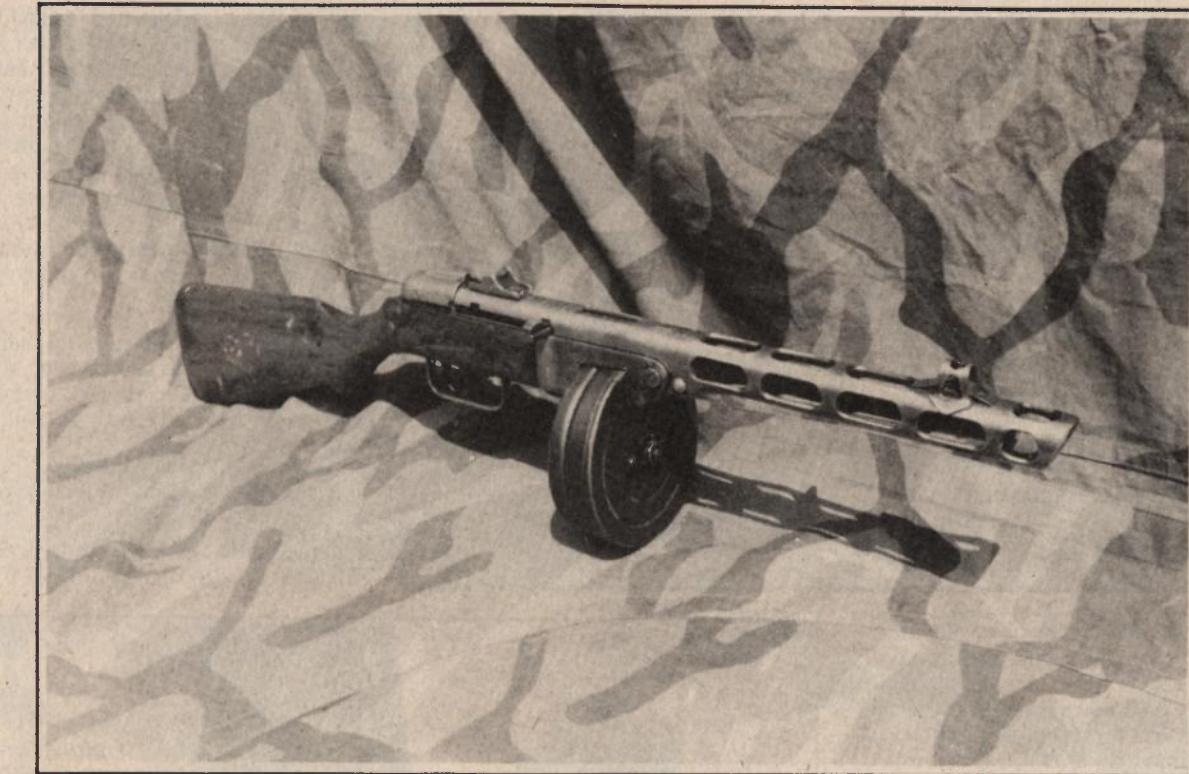
HRVATSKI
VOJNIK

N. FRKA 92.

PISTOLET PULEMYOT ŠPAGIN PPŠ-41

osobno pješačko oružje

PISTOLET PULEMYOT ŠPAGIN - PPŠ 41.

Automatska jurišna puška iznimno jednostavne konstrukcije i neprijeporne ružnoće

Sovjeti su prihvatali automatsku pušku u svojim vojskama još u drugoj svjetskoj ratu. Sovjeti su je primjenjivali i kod PPD-1940, ali je prvi put prihvaćen kao standard. Tako je cijev postala mnogo proizveden jedan Degtjarevov model koji je isprobana u Španjolskom građanskom ratu od 1937. godine. Degtjarev nije bio naročito originalno oružje. Nastao je na bazi njemačkog MP 28, kojeg je kopiralo nekoliko zemalja, dok je dobro u potpunosti kopiran s finskog automata Suomi.

Model iz 1940. je bolji u nekoliko stvari, posebno u unutarnjoj obradi cijevi koja je kromirana. Takva se obrada inače rijetko nalazi kod oružja, ali

SSSR ju je često primjenjivao i kod PPD-1940. je prvi puta prihvaćen kao standard. Tako je cijev postala mnogo

NAPOMENA:

Automat PPŠ je, poput automata Thompson, vrlo pouzdano oružje ali je nepouzdan na udaranje sa zapetim zatvaračem. Poznat je bezbroj slučajeva samoranjanjanja uslijed udaraca kundakom u tvrdu podlogu kod nezakočenog oružja. Stoga je potrebna velika stega i poznavanje oružja prilikom baratnja.

trajnija, postavši otporna na deranje i rdu, a nije bilo potrebno ni tako pomno čišćenje. Drugim riječima, održavanje cijevi moglo se bez opasnosti zanemariti.

Kalibar ovog kao i ostalih sovjetskih automata je 7,62 mm. Koristio je metak za sovjetske pištolje 7,62 mm x 25 mm konstrukcije Tokareva. To je prilično stara konstrukcija metka nastala na bazi metka Mauser 7,63 mm i imao je grlić kao u boce. Nijedna druga nacija nije koristila metke s grlićem za pištolje odnosno automate, osim Crvene armije koja je to morala učiniti zbog postojeće proizvodnje municije i kad se sagladaju rezultati unatrag, vidi se da

zbog toga nikada nije ni bilo problema. Kalibar je manji nego obično pa je i metak lakši, ali je početna brzina zrna veća, a na dometima na kojima se koriste automati razlika se praktički nije osjećala.

Stena, koje se generalno uzima kao pojam jednostavnosti konstrukcije. Na proizvodnji PPŠ-a sovjetska je industrija prvi puta primijenila metodu prešanog čelika i zavarivanja a, da bi se izbjegle komplikacije, jednostavan je

model mogao gadati samo automatski i imao je vrlo jednostavan sustav kočenja (kasnije je uvedena mogućnost i jedinične paljbe posebnim »biraćem« posred obarača). Kundak je drven jer je Rusija imala mnogo šuma, a za prvu proizvodnju, u vrijeme najjače njemačke ofenzive, cijevi su izradivane rezanjem starih puščanih cijevi od 7,62 mm praveći dvije cijevi za automat od jedne puščane. Srećom, ugao užljebljenja bio je gotovo isti.

Broj dijelova sveden je na neizbjegljiv minimum – to su zatvarač, njegova opruga i izvlakač, te tri ili četiri prešana dijela u mehanizmu za okidanje.

Korišten je okvir/doboš kao u PPD i to je bio dio kojeg je bilo najteže proizvesti.

Između 1941. i 1945., kad je prestala proizvodnja toga oružja u SSSR-u pro-

OSNOVNE ZNAČAJKE AUTOMATA PPŠ-41

Metak:	7,62 mm × 25 – 'P' (Tokarev)
Težina praznog automata:	3,63 kg
Težina punog okvira (doboš):	1,81 kg
Težina punog automata:	5,45 kg
Duzina oružja:	843 mm
Duzina cijevi:	269 mm
Sržina metka na ustima cijevi:	488 m/sek
Praktična brzina gada:	
– automatska	– 105 metaka u minuti
– jedinična	– 40 metaka u minuti

Sovjetski Savez nije proizveo automate PPD 40 u većim količinama, a čini se da ih nije mnogo upotrijebljeno u akcijama. Godine 1941. donešena je odluka da automati budu glavno oružje ratovanja i da ih treba proizvesti u velikim količinama. PPD 40 nije bio pogodan za masovnu proizvodnju pa je bilo potrebno hitno konstruirati novi model. Izradio ga je Georgije S. Špagin, kasnije proglašen herojem Sovjetskog Saveza i general-pukovnikom Crvene armije.

Na svojoj konstrukciji zadržao je doboš Suomija i metak 7,62 mm, ali je u svim drugim rješenjima odbacio sve što bi moglo zasmetati masovnu proizvodnju. Rezultat je bio nevjerojatno dobar automat PPŠ 41, oružje koje je, unatoč sirovosti i neuglednom izgledu, u mnogome bolji od britanskog

RASTAVLJANJE PPŠ-A

Jednostavnost automata Špagina najbolje se vidi prilikom rasklapanja oružja i pogledom na broj dijelova nakon rasklapanja. Da bi rastavili automatom potrebno je najprije skinuti okrugli okvir za municiju – tzv. doboš. To činimo povlačenjem jezika iz doboša prema naprijed odnosno dolje. Kad je doboš skinut pažljivo povlačimo zatvarač unatrag da bi izbacili eventualno zaostali metak iz cijevi. Nakon toga pritiskom na poklopac na zadnjem kraju sanduka oslobođamo gornji dio sanduka koji je zajednički s oblogom cijevi i sa cijevi. Cijeli taj dio se preklapa prema dolje (kao kod kaubojskih pištolja). Izvlačenjem sklopa zatvarača, opruge i bakelite obloge (koja služi za ublažavanje udarca zatvarača) rastavljanje je kompletirano. Mechanizam za okidanje se rastavlja samo u radionici. Sastavljanje oružja nakon čišćenja ide obrnutim redom.

izvedeno je više od pet milijuna komada automata PPŠ-41, više nego bilo kojeg drugog automata tijekom (a i poslije) II. svjetskog rata.

Automat je bio pouzdan, uglavnom zato što se jednostavno nije imalo što pokvariti, a samo je oružje moglo izdržati najgora maltretiranja, a da mu se ništa ne dogodi. Doboš je bila najslabija karika izdržljivosti u tom lancu, no pošto je on zamjeniv, a zalihe su bile praktički neiscrpne, tu problema u praksi nije bilo. Valja napomenuti da je, radi jednostavnosti korišten i standardni »kvadratni« okvir od 35 metaka, ali rijede.

broju niti su ga borci toliko voljeli kao PPŠ-a.

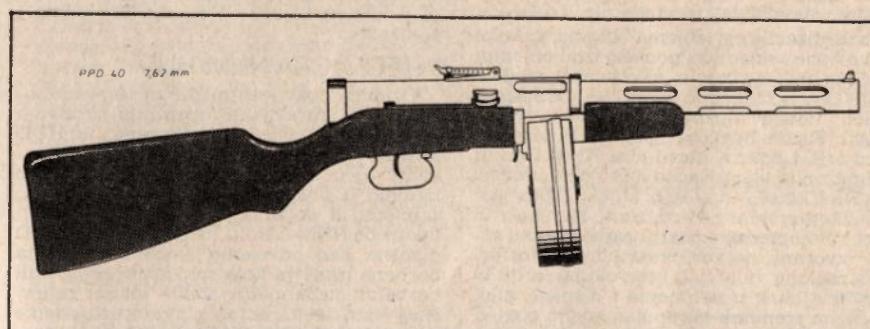
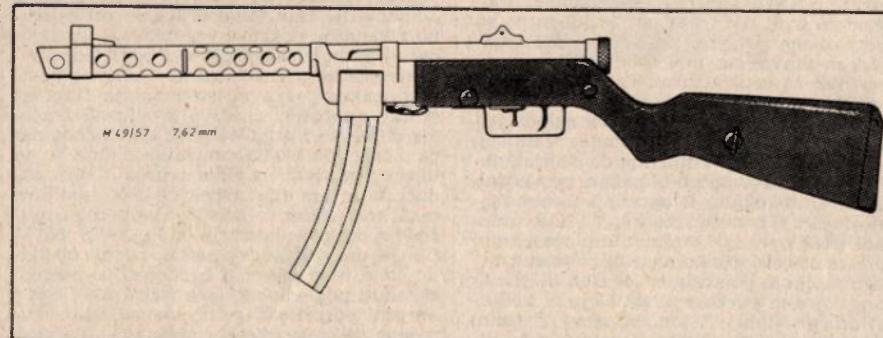
Automat je, radi svoje jednostavnosti, proizведен i nakon rata ali izvan SSSR-a. U Kini je izrađivan kao Tip 50, u Madarskoj kao Model 48M, Sjevernokorejci su ga proizvodili kao Tip 49. Nijemci i Iranci su taj automat proizvodili u kalibru 9 mm.

Pošto su automati toga tipa proizvedeni u tako velikom broju, normalno je očekivati da je to oružje veoma rasprostranjeno po svijetu. Posljednji veliki rat (prije ovog našeg) gdje je automat upotrijebljen u većem broju bio je arapsko-izraelski sukob 1973.

Velik broj ovih automata isporučen je i poslijeratno Jugoslaviji prije prekida odnosa sa Staljinom. Pošto je metak 7,62 Tokarev postao standardni pištoljski metak u JNA, PPŠ-41 je upotrije-

Kad je Crvena armija toliko ojačala da je bila u stanju da uvrati udar tijekom 1942. i 1943. nikada nije imala dovoljno pješadijskog naoružanja da opremi sve vojnike pa se deficit uglavnom popunjavao automatom PPŠ. Cijele jedinice naoružavane su samo s njima, a imali su ih partizani iza njemačkih linija. Osnova sovjetske taktike je zamisao neprekidnog napada, a automat je idealan za tu vrst rata. To nije oružje za snajpere ili za uzne-

bljen najprije kao osnovno oružje, a dolaskom automata nove generacije (»kopije« PPŠ-a pod oznakom M49 odnosno M49/57, odnosno automatom M56) PPŠ je polako odlazio u zaborav, namijenjen za školovanje odnosno za pripadnike pričuvnog sastava. Izbijanjem rata na tlu Hrvatske automat PPŠ je ponovno aktiviran, i pošto streljivo toga tipa nije problem, veoma ga često susrećemo kod boraca. Kao i za vrijeme II. svjetskog rata pogodan je prvenstveno za gradski boj.

Kopija PPŠ-a, automat M49/57 radi na istom principu ali je izrađen drugačijom tehnologijom, tj. upotrijebljene su uglavnom strojna obrada umjesto štancanih i varenih dijelova.

Velika mana automata PPŠ-41 je jedino njegova težina. No kao i svako gejaljno jednostavno oružje, i ovo je moralo imati neku manu (pored ružnoca).

VOJISLAV JEREĆ
DANIJEL FRKA

UREĐAJI ZA NOĆNO MOTRENJE

Poboljšivači vidljivosti nalaze široku primjenu u operativnoj uporabi zrakoplovnih i kopnenih postrojbi širom svijeta

Nakon uspješno obavljenih ispitivanja u svim mogućim uvjetima primjene (noći, i u uvjetima smanjene vidljivosti danju) nalože za noćno motrenje NNM Gen III s visoko osjetljivom galij-arsenid fotokatodom su uvedene u operativnu uporabu u sklopu američkih helikopterskih i zrakoplovnih postrojbi. Znatno bolje performanse NNM Gen III u odnosu na stariji tip NNM Gen II s multibazičnom fotokatodom (vidi HV br. 11, str. 33.) dodatno su upotpunjene dvojima značajnim konstruktorskim zahvatima: u NNM Gen III je ugrađen filter za neutraliziranje, uklanjanje plavog dijela spektra, da bi se smanjila osjetljivost elektrooptičkog senzorskog sklopa pojačala NNM na zračenje unutar vidljivog dijela spektra koje emitiraju displeji u kokpitu, a ujedno je posebna pažnja posvećena oblikovanju kokpita, te ugradnjom posebno dizajniranih svjetlećih indikatora, instrumenata, preklopnika, komandnih ploča i tipki kojih je osvjetljenje kompatibilno sa senzorskim sklopm pojačala NNM Gen III. Novo konstruirane pilotske NNM Gen III ANVIS (Aviator's Night Vision Imaging System) omogućuju vršenje borbenih letova noću slijedeći na izuzetno maloj visini konfiguraciju nadlijetanog terena, pri čemu se pilot u najvećoj mogućoj mjeri koristi maskirajući pogodnostima uvisina i dolina, a uz izvanredno mali intenzitet osvjetljenosti okoline, čak i pri izravnom naoblacenju.

Klasična rasvjetna tijela u kokpitu (žarne niti, LED diode) interferiraju s radom NNM Gen III, budući da ispoljavaju izrazito intenzivno zračenje u IC dijelu spektra, te time znatno zadiru u području osjetljivosti NNM Gen III na elektromagnetsko zračenje. To se negativno odražava na više načina: refleksija osvjetljenja opreme kokpita o unutrašnju stranu poklopca kokpita stvara lažne "fantomse" slike u okularskom sklopu NNM Gen III, u viziru senzorskog sklopa pojačala stvara se privid aureole koja onemogućuje očitavanje podataka s instrumenata, a visoka razina IC zračenja (prouzročena rasvjetom kokpita) može prouzročiti eksčesno aktiviranje sustava za automatski nadzor pojačanja senzorskog sklopa NNM Gen III, dodatno smanjujući njihovu osjetljivost i rezoluciju.

Rješenje navedenih problema postignuto je preoblikovanjem osvjetljenja kokpita, koje je podvrgnuto standardizaciji (američki vojni std. MIL-L-85762) da bi se time u najvećoj mogućoj mjeri postigla kompatibilnost s NNM Gen III (konkretno s modelom AN/AVS-6 ANVIS). Vrijedno je napomeneti da je američki helikopter Sikorsky HH-60A Night Hawk, namijenjen izvršenju SAR (Se-

arch And Rescue) borbenih zadataka pretraživanja i spašavanja ljudstva duboko u neprijateljskoj pozadini, prvi serijski proizveden borbeni helikopter s osvjetljenjem kokpita izvedenim u skladu s MIL-L-85762 standardom. Filterski sustav ugrađen u ANVIS NNM Gen III načinjen je tako da u potpunosti propušta elektromagnetsko zračenje koje ljudsko oko zamjećuje kao crvenu svjetlost unutar spektralnog niza, da bi se time što učinkovitije iskoristilo zračenje reflektirano s lisnatog pokrova vegetacije, i time dodatno optimizirala vidljivost pri letenju noću neposredno iznad razine visoke vegetacije (sumskog pokrova). Istodobno taj filterski sustav neutralizira plavo svjetlosno zračenje, čime se uklanja slabšani sjaj noćnog neba u rasponu 500-600 nm valne dužine. To ne utječe negativno na vidnost kroz ANVIS, budući da u tom dijelu spektra lišće ispoljava mali koeficijent refleksije. Kvalitetno osmišljena optička konstrukcija ANVIS NNM Gen III omogućuje nesmetano periferno vidno polje, te je pilot u mogućnosti po potrebi skrenuti pogled s okulara vizira ANVIS-a, i obratiti pozornost "golim okom" na instrumente, displeje i ostalu opremu u kokpitu.

Revizijom "A" spomenutog MIL-L-85762 vojnog standarda je dodatno proširena standardizacija osvjetljenja kokpita, kako bi se što bolje uskladio s ponešto izmijenjenim performansama novih, savršenijih modela NNM Gen III, a ujedno je naziv ANVIS zamjenjen novim službenim nazivom NVIS (Night Vision Imaging System). Novi standard MIL-L-85762A klasificira NNM Gen III prema tipu i klasi. Nalože za noćno motrenje TIP I, klase A nalaze primjenu uglavnom u helikopterskim postrojbama. Koristeći ih pilot helikoptera promatra samo "noćnu sliku" stvorenu na zelenkastoplavom fosfornom zaslonu vidljivom kroz okular, a da bi osmotrio letne instrumente i displeje, pilot mora na trenutak skrenuti nadolje pogled, gubeći pritom vitalno važnu vizuelnu informaciju dobijenu kroz NNM Gen III.

Nalože za noćno motrenje TIP II, klase B, primijenjene pretežno u zrakoplovnim postrojbama zahvaljujući osobitoj optičkoj konstrukciji koja vrši interpoliranje "noćne slike" s fosforom zaslonom na sliku dobijenu izravnim promatranjem okoline, omogućavaju pilotu istodobnu zamjedu "noćne slike", često velikom brzinom nisko nadlijetanog terena, i brojnih obavijesti koje mu pružaju instrumenti, HUD i ostali displeji kokpita. Time je odstranjeno izuzetno opasan "prazan hod" pilotovog oka naznačen u primjeni NNM Gen III TIP I klase A. Nalože za noćno motrenje

stavni dio novog Nightsight (Noćni vid) visokointegrisanog navigacionog padačkog sustava koji uključuje i termovizijski FLIR sustav. Središte za visoku tehnologiju tvrtke Elint Computers razvio je NNM/HUD sklop koji se učvršćuje na pilotsku kacigu. Minijaturna katodna cijev putem koje se HUD obavijesti interponiraju unutar vidnog polja pilota, zajedno s cjelokupnom popratnom opremom za energetsko napajanje, teži svega dodatnih 150 grama, a minijskimi HUD na pilotskoj kacigi omogućuju projekciju vitalnih podataka unutar vidnog polja $32^\circ \times 24^\circ$.

PRIMJENA NNM U KOPNENIM OPERACIJAMA

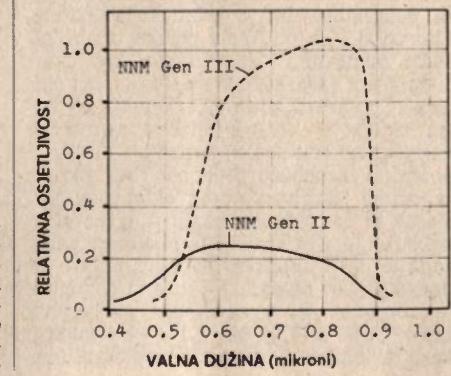
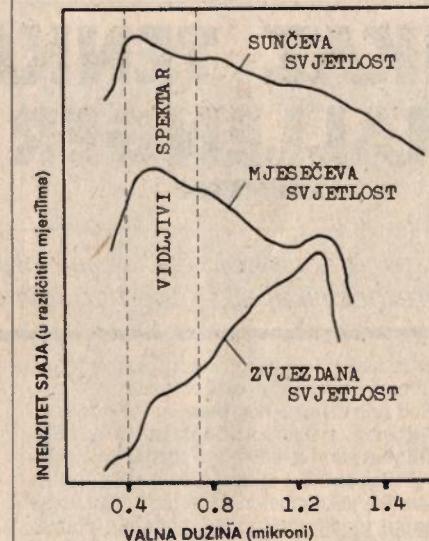
Noćale za noćno motrenje NNM nalaze široku primjenu u sklopu izvođenja kopnenih borbenih zadataka, uključujući kretanje pješačkih postrojbi, vozila, očitavanje vojnih karata, pružanje medicinske pomoći, tehničko održavanje i ograničeno nadziranje pojedinih područja. Postrojbe kopnene vojske SAD koriste elektrooptičke sustave pojačala vizualnog odraza dvojako: kao noćale za noćno motrenje, i kao ciljničke podsustave u sklopu kopnenog naoružanja širokog raspona djelovanja. Primarno se koriste NNM s dva tubusa (dvojke) AN/PVS-5 (Gen II) i NNM s jednim tubusom (jednoj) AN/PVS-7 (Gen II i Gen III). Upotreba samo jednog tubusa kod AN/PVS-7 znatno smanjuje proizvodne troškove. Kako se vrši krivulje osjetljivosti senzorskog sklopa kod AN/PVS-5 (Gen II) nalazi u zelenom području vidljivog spektra, a odziv u IC području je znatno slabiji, tako je upotrebljivost tog tipa NNM usko vezana uz raspoloživu svjetlost okoline noću, mjesecu svjetlost i sjaj zvjezdano neba. Nefiltrirani senzorski sklop kod NNM Gen III bolje je prilagođen upotrebi u noćima bez mjeseceve svjetlosti, pri čemu do punog izražaja dolazi njihova izvanredna osjetljivost u IC području, kao i na sva elektromagnetska zračenja do 450 nm valne dužine. Zapovjedništvo američke vojske za područje komunikacija i elektroničke primjene (CECOM) je odredilo tipove osvjetljenja primjenjenog na vozilima i oruđima namjenjenih izvršenju kopnenih borbenih zadataka noću, a s dva jasno utvrđena cilja: svesti na najmanje mogućnost njihovog otkrivanja od strane neprijateljskih postrojbi opremljenih NNM sustavima, a da ipak razina osvetljivosti omogućuje nesmetan rad vlastitih postrojbi, i osigurati najveću kompatibilnost s NNM Gen II NVIS. Pri tome nije standardizirana upotreba plave, zelene i žute boje u signalizaciji.

EUROPSKI RAZVOJ NNM

Oružane snage Velike Britanije su izabrale NNM TIP I (s neposrednim pogledom na fosforni zaslon), te ih postupno uvođe u operativnu upotrebu u zrakoplovnim postrojbama. Tvrtka GEC Feranti Defence Systems je na osnovi ugovora iz 1986. godine proizvela i isporučila, upravo u vrijeme izbijanje zaljevskog rata, više od 500 komada "Nite - Op." nalože za noćno motrenje helikopterskim posadama u službi RAF-a, Kraljevske ratne mornarice i Britanske vojske. "Nite - Op." su NNM s optičkim sklopm od posebne plastične mase, a kućište je izrađeno od kompozitnih materijala, te se odlikuju vrlo malom težinom, ne opterećujući dodatno pilota. Kasnije je GEC Feranti D. S. razvio, na osnovi postojećeg "Nite - Op." uređaja, znatno preinačeni tip NNM "Nightbird" (Sova) prilagođen posebno primjeni na brzim, tur-

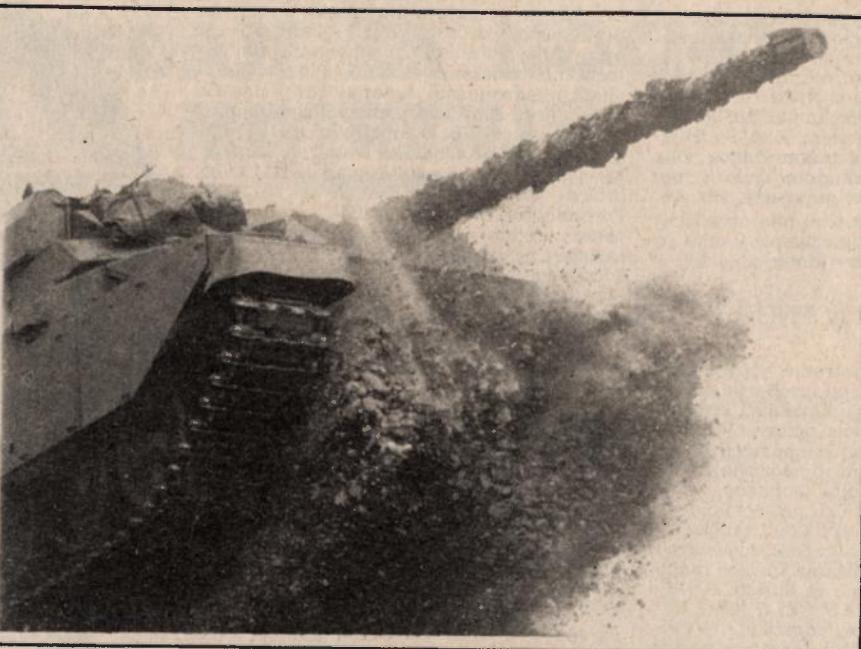

bomlaznim i turboventilatorskim motorima pokretanim, zrakoplovima. "Nightbird" je opremljen automatskim mehanizmom za trenutno odbacivanje s pilotske kacige u slučaju spasenosnog katapultiranja posade zrakoplova, a optička konstrukcija objektiva "Nightbird" je kompatibilna s HUD displejom. RAF (Kraljevsko ratno zrakoplovstvo) je naručilo oko 500 komada NNM "Nightbird" za posade zrakoplova. Tornado, Jaguar i Harrier GR.7, no testovi vrednovanja i kompatibilnosti se vrše i na zrakoplovima Hawk, Viggen, Buccaneer, A-4, F-5, F-16, pa čak i MiG-21. Razvoj specijaliziranih NNM nezaustavljivo napreduje, te je tvrtka GEC Avionics, za primjenu na zrakoplovima opremljenim s HUD displejima koji daju raster-sliku stvorenu na osnovi podataka dobivenih od termovizijskog FLIR sustava, razvio NNM TIP II nazvan "Cats Eyes" (mačje oči). Koristeći NNM "Cats Eyes" pilot podešava poseban sklop za automatsko uklanjanje slike dobijene putem senzorskog sklopa pojačala vizualnog odraza NNM u trenutku kada on (pilot) pogleda na HUD s interponi-

ranom FLIR slikovnom termovizijskom informacijom. Time je omogućen neometan pogled na termičku sliku cilja i terena, bez dodatnog smanjenja rezolucije, što je pri izvršenju borbenih operacija noću od životne važnosti. Ukupno je isporučeno 457 komada NNM "Cats Eyes" sedmoriči kupaca. Najveći korisnici su Ratna mornarica i mornarički korpus SAD (opremljeni zrakoplovima A-6, F/A-18 i AV-8B), te zrakoplovne postrojbe Nacionalne garde SAD (A-7 i A-10). Tokom zaljevskog rata 1991. godine posade zrakoplova A-6 i F/A-18 su koristile NNM "Cats Eyes". Američka ratna mornarica vrši testiranje posebnog tipa NNM "Cats Eyes" koji bi u operativnu upotrebu trebale biti uvedene krajem 1992. godine, u sklopu programa CEEDS (Cats Eyes Electronic Detachment System). Odlikovat će se automatskim uklanjanjem s pilotove kacige pri katapultiranju, proširenjem vidnog polja senzorskog sklopa, te daljnjim smanjenjem težine NNM uređaja. Konstruktorski tim GEC Avionics trenutno razvija projekt novog, jedinstvenog displejnog modula smještenog u kacigu pilota helikoptera. Taj novi tip NNM će biti podoban za korištenje tokom 24 sata noću i danju pri slaboj vidljivosti. U okularski sklop pilotovog vizira bit će, uz parametre leta i stanje oružanih postrojbi helikoptera, pružen vizuelni odraz okoline stvoreni djelovanjem senzorskog sklopa pojačala Gen III i termovizijskog FLIR sustava. Pilot-operator promatra tako stvorenu sliku u dvije (za svaku oko jednu) posebno optički konstruirane poluprozirne prizmatične pločice, koje se pri korištenju ciljničkih sustava naoružanja mogu po potrebi otkloniti od očiju. Da bi se odstranilo dodatno psihofizičko opterećenje pilota helikoptera, sve upravljačke komande tog revolucionarnog NNM/FLIR integriranog sustava, koji (sa šljemom) teži manje od 2 kg, omogućavajući vidno polje od 40° , se nalaze na upravljačkim palicama helikoptera za kontrolu leta i rada pogonskih motora.

JOSIP BAN

PRIKAZ TENKA CHALLENGER

Oklopnik treće generacije koji sjedinjuje dobre osobine svojih prethodnika, ali i neke negativnosti

Velika Britanija je zemlja s najdužom tradicijom u proizvodnji oklopnika, a po raznolikosti borbenih oklopnih sredstava, jedinstvena je u svijetu. U njenom naoružanju znatan je broj oklopnika treće generacije (druge poslijeratne) tipa VICKERS i CHIEFTAIN, koji posjeduju mnoštvo preinaka i inačica (CHIEFTAIN 900, novi je oklopnik nastao na osnovi »starog« uzorka), te pripadnika posljednje generacije, oklopnika VALIANT i CHALLENGER.

U nedavno raspisanom natječaju za izbor osnovnog borbenog oklopnika, švedsko ministarstvo obrane odabralo je četiri najbolja, među kojima je i najnovija inačica Challengera pod oznakom CHALLENGER 2. Ostala tri čine inačice njemačkog Leoparda 2 američkog Abramsa M1 E1 i francuskog Leclerca (vidi HV broj 11, str. 42). Unatoč tome što su svi uzorci u stanju mogućeg izbora i što tek treba uslijediti odmjeravanje njihovih »snaga«, događaj je poslužio kao dodatni pokazatelj da britanski proizvod, unatoč nekim nedostacima (na koja se zasigurno i odnose pojedina poboljšanja), zauz-

ma istaknuto mjesto među suvremenim osnovnim borbenim oklopnicima.

Kod opisa razvojnog puta koji je doveo do izvedbenih rješenja oklopnika CHALLENGER, potrebno je skrenuti pažnju na njegove prethodnike i njihove značajke. Velika Britanija, iako prvijenac na tom polju vojne tehnike, gleda odviše tradicionalnih poimanja taktičke uporabe sredstava, početkom drugog svjetskog rata, njenim dobro oklopljenim, ali slabo pokretljivim oklopnicima za podršku pješaštva (Matilda, Valentine, Churchill) i za ondašnje prilike brzim, ali slabo zaštićenim i naoružanim konjičkim (oklopnjaci i Mark), te krstarećim oklopnicama (Crusader, Cromwell i Comet), nije mogla zaustaviti udarne klinove njemačkih oklopno-motoriziranih postrojbi. Ne bi li povratila izgubljenu prednost, 1943. godine, započinje izgradnju novog oklopnika. Naglasak je dat oklopnoj zaštiti i ugradenom vozilu, na vlastiti poticaj započinje izradu osnovnog borbenog oklopnika, namijenjenog u prvom redu, izvozu. U svezi s naglaskom na redoslijedu: vatrena moć, pokretljivost, oklopna zaštita, projekt dobija naziv »europska škola«. Nakon usvajanja pro-

dio je mnoštvo poboljšanja, a znatan broj izvezen je u druge zemlje. Njegova velika răširenost, posebno uzorka Mk-10, zasluga je izvrsnih odlika ugradenog 105 milimetarskog topa L7 A1, te za njega proizведенog učinkovitog streljiva (udarnih zrna APDS i streljiva s plastičnim eksplozivnim punjenjem HESH). Top je kasnije prihvaćen na mnogim svjetskim oklopnicima, a preureden u SAD-u (M-68) ugraden je i na američkim M-60 A1 i A3, Abramsu M1, te izraelskom Merkava. Na njemačkom Leopardu, ugradena je britanska preinaka L7 A3. Razvijen za potrebe četvrte generacije, britanski 120 milimetarski top L11, također odličnih osobina, nije dosegao slavu njegovog prethodnika.

U Britaniji je pedesetih godina počeo usporedni razvitak dviju različitih zamisli u proizvodnji novog oklopnika. Naglasak je dat oklopnoj zaštiti i ugradenom vozilu, na vlastiti poticaj započinje izradu osnovnog borbenog oklopnika, namijenjenog u prvom redu, izvozu. U svezi s naglaskom na redoslijedu: vatrena moć, pokretljivost, oklopna zaštita, projekt dobija naziv »europska škola«. Nakon usvajanja pro-

izvodnje, 1963. godine, oklopnik je nazvan VICKERS Mk-1. Na račun slabije oklopne zaštite i mase od 39 000 kg, poboljšana mu je pokretljivost i najveća brzina. Ugradnja provijerenog topa L7 A1, dala mu je veliku vatrenu moć, a na preuređenom Mk-3, nagibom ploča svoda i dogradnjom kutija s opremom, donekle mu je poboljšana oklopna zaštita. Krajem sedamdesetih, tvrtka Vickers, prateći suvremene težnje u proizvodnji oklopnika, pristupa izradi tenka posljednje generacije s jednakom zastupljenim sastavnim prednostima kao što su: vatrena moć, oklopna zaštita i pokretljivost. Proizvod nazvan VALIANT, jedan je od prvih oklopnika u svijetu s tijelom izrađenim od aluminijskih legura, čime se uz učinkovitu oklopnu zaštitu, osigurala, za zapadne standarde, prilično manja težina od 43 000 kg. Osnovno naoružanje ovisi mu o izboru kupca, a predviđena je ugradnja 105 milimetarskog topa L7 A3, 120 milimetarskog L11 A5 ili 120 milimetarskog topa, glatkice cijevi, njemačke tvrtke Rheinmetall.

Drugu razvojnu zamisao, usmjeravala su, od strane vojnih stručnjaka, tradicionalna poimanja namjene, uloge i upotrebe oklopnika na bojištu, video-nog kao odlično oklopljeno borbeno sredstvo, otporno na većinu protuoklopog oružja, koje je, zahvaljujući zaštiti u mogućnosti približiti se protivniku, kojeg potom uništava njegovim snažnim naoružanjem. Na račun oklopne zaštite, oklopnicima su znatno smanjene sposobnosti prohodnosti i manevra. Oprečno tome, Nijemci su, voden razmišljanjem da je na suvremenom bojnom polju previše sredstava koja probijaju i najdeblji oklop, prišli »europskoj školi«, te počeli ostvarivati njihov oklopnik Leopard 1, postavivši na prvo mjesto pokretljivost, ispred vatrene moći i oklopne zaštite. Ipak hladnoratovske prilike u kojima su oklopni razvijani, išla je u prilog britanskom »razmišljanju«. Stalna opasnost od primjene nuklearnog naoružanja, bila je dodatni argument za jaču oklopnu zaštitu, koja je uz sigurnu nepropustljivost, najpozudnije sredstvo za zaštitu posade i unutarnje opreme tenka od posljedica nuklearne eksplozije. Smjena za zastarijelog Centuriona, oklopnika CHIEFTAIN, čiju je proizvodnju započela tvrtka Leyland Motors, a nastavila Vickers-Armstrong, ušao je u naoružanje 1963. godine. Gleda povećanja vatrene moći na preuređenom Mk-3, ugraden je top užljebljene cijevi, 120 mm L11 A2. Učinkovita oklopna zaštita osigurana je dobro proračunatim nagibima udarnih površina tijela i svoda, te samom debljinom oklopa i sastavom materijala. Sredinom sedamdesetih, završen je proces opremanja postrojbi oklopnicima treće generacije, među kojima je i oklopnik CHIEFTAIN. Na njegovoj osnovi, tvrtka Royal Ordnance Factories, početkom 80-tih, razvila je i testirala novi tenk CHIEFTAIN 900. Osnovna poboljšanja odnosila su se na oklop i pokretljivost, odnosno na ugradnju novih pogonskih uredaja. Kao osnovno naoružanje ostao je top 120 mm

L11. Ugraden suvremeni sustav za upravljanje vatrom, koji uz sustav za upravljanje naoružanjem (mehaničko ili elektrohidraulično) posjeduje i laserski daljinomer, upotpunjeno s balističkim računalom, omogućio je veliku točnost pogotka. Oklopna zaštita riješena je smanjenim obrisom i novom zamisli. Udarne površine, postavljene pod velikim kutom, po prvi put su opremljene posebnim višeslojnim Chobham-oklopom, koji pruža dobru zaštitu od kumulativnih projektila. Iako dobrih osobina, Chieftain 900 nije rješenje koje Britanci nude za buduću generaciju, već je, unatoč krupnim izmjenama i novinama, samo prijelazni oblik kojim se produžuje vijek »starom« Chieftainu. U dalnjem tijeku njegova razvjeta poboljšanja su se, uglavnom, odnosila na oklop i pogonski ustroj. Poboljšanja su, u početku bila namijenjena izvozu. Oklopnik s oznakom P 4030/3 potaknuo je pozornost Irana koji je 1974. godine naručio određen broj oklopnika u inačicama SHIR 2 i SHIR 4 (za iransko tržište proizvedena su četiri modela). Nakon promjene vlasti u Iranu, ugovor je raskinut, a oklopnik je privukao pozornost Jordana koji je otkupio više primjeraka pod nazivom

Challenger je oklopnik četvrte generacije. Sukladno u svjetu usvojenim stavovima glede izvedbene zamisli suvremenog oklopnika, britanski su graditelji nastojali postići ravnotežu osnovnih sastavnica (vatrene moći, oklopne zaštite i pokretljivosti). Međutim, uska povezanost traženih poboljšanja u tom slučaju, onemogućila je nalaženje najpovoljnijeg rješenja koje bi tvorilo dobro oklopljeno vozilo, velike vatrene moći i visokih sposobnosti pokretljivosti i prohodnosti. Gleda kvalitetne oklopne zaštite, unatoč ugradenom jačem pogonskom uredaju, oklopnik je znatno slabije pokretljivosti od njegovih suparnika, američkog Abramsa i njemačkog Leoparda. Ipak, suvremeni uvjeti ratovanja, uz opremljenost vojski raznovrsnim protuoklopnim sredstvima velike vatrene moći (protuoklopnim vodenim raketama, borbenim zrakoplovstvom, oklopnicima i »lovicima« oklopnika, te učinkovitim pješačkim protuoklopničkim naoružanjem), idu u prilog takvom izboru. Uvjereni u djelotvornost primijenjenog Chobham oklopa, Britanci nisu vodili previše računa o dimenzijama i obri-

KHALID. Kao osnovno naoružanje ostao je top užljebljene cijevi, 120 mm L11 A5, s borbenim kompletom 44 naboja. Zadržano je i dodatno naoružanje, sparena i protuzrakoplovna strojnica 7,62 mm, s bojevim kompletom od 6000 naboja. Za upravljanje vatrom ugraden je sustav Marconi IFCS s laserskim daljinomjerom. Za pokrivanje vlastitih potreba, britanska vojska, 1980. godine, sklapa s tvrtkom Royal Ordnance Factories, ugovor o proizvodnji oklopnika pod oznakom P 4030/4. Oklopnik, kasnije nazvan CHALLENGER (izazivač), zapravo je prilagodena inačica oklopnika SHIR 1, koja odgovara europskim uvjetima. Prvi primjerici predani su britanskoj vojsci u ožujku 1983. godine i nijima su naoružane postrojbe na Rajni.

Oklopnik je klasične konstrukcije tijela, s okretnim svodom na sredini i uobičajenim rasporedom posade. Vozac se nalazi u sredini, u prednjem dijelu tijela, ciljač i zapovjednik su pod svodom s desne, a punitelj s lijeve

strane zadnjaka topa. U svod je ugraden britanski 120 milimetarski top užijebljene cijevi L-11. Cijev topa opremljena je na sredini plinskom komorom, a cijelom dužinom topotnom oblogom, koja spriječava nejednako hladjenje i umanjuje toplinsko zračenje.

Na ustima cijevi ugradena je kočnica koja prilikom okidanja, umanjuje trzaj topa. Borbeni komplet streljiva u spremnicima iznosi 42 taneta, složena ispod vijenca svoda. Spremnice sa streljivom topotnom su otporni, a protupožarna tekućina u meduprostorima, znatno umanjuje mogućnost eksplozije uzrokovane požarom. U borbenom kompletu nalaze se tanad s potkalibarnim rotacijom i potkalibarnim krilcima stabiliziranim zrnima s odvojivim nosačem APDS i APFSDS, te zrnima s plastičnim eksplozivnim punjenjem HESH. Sastav kompleta ovisi o potrebi, a uobičajena kombinacija je 44 HESH i 22 DS projektila. Zanimljivo je da u kompletu uopće nisu zastupljena kumulativna i eksplozivno-rasprskavajuća zrna, što govori o učinkovitosti primijenjenog streljiva.

U izvanrednim prilikama, oklopnik se može popuniti s 64 naboja. Dodatno naoružanje čine dvije strojnica 7,62 mm od kojih je jedna TK L8 A2 spregnuta s topom, a protuzrakoplovna L37 A2 ugrađena je kod otvora zapovjednika, koji može njome upravljati i iz oklopnika. Borbeni komplet za obje iznosi 4 000 metaka.

Posada raspolaže suvremenim sustavom za upravljanje naoružanjem koji omogućuje potpuno okomito i vodoravno ustajanje, a ciljaču i zapovjedniku elektrotačno ili mehaničko navodenje. U okviru sustava Marconi IFCS nalaze se ciljnički uredaji ciljača i zapovjednika upotpunjeni s laserskim daljinomjerom i balističkim računalom, koje podatke, neophodne za gadanje, dobija preko senzorskih primača, ili se u njega unose ručno. U slučaju oštećenja osnovnog ciljničkog uredaja, postoji dopunski koji se izdiže na svodu. Za promatranje i ciljanje u noćnim, i u uvjetima otežane vidljivosti, zapovjednik i ciljač posjeduju pasivne termovizionske ciljničko-promatračke uredaje. Vozac također posjeduje noćni pasivni uredaj za promatranje, odvojen od dnevnog. Punitelj posjeduje samo dnevni periskop s vidnim poljem 360 stupnjeva. Takvo vidno polje zapovjedniku omogućuje okretni luk s 9 prizama. Od ostalih uredaja, oklopnik je opremljen sustavom NNB zaštite koji obuhvaća filtrirni sustav, smješten u zadnjem dijelu svoda. Na novim modelima ugraden je i osvježivač, ovlazivač, zraka, koji uspješno radi i na temperaturama do +50 °C stupnjeva. Ugradeni sustav IC otkrivanja, svjetlosno-zvučnim signalom, upozorava posadu, ukoliko je oklopnik osvjetljen IC zracima.

Protupožarni uredaj posjeduje otkrivače, koji u slučaju pojave vatre daju zvučni signal i automatski aktiviraju sustav za gašenje požara na bazi Hallona. Za maskiranje ugradena su, sa svake strane čeonog dijela svoda po 5 bacaca dimnih kutija.

Solidna pokretljivost zasluga je ugradnje snažnog motora CV 12 TCA, proizvoda tvrtke Rolls Royce. To je 12-cilindrični, četverotaktni, dizel-motor, snage 895 kW, koja 60-tonskom oklopniku daje najveću putnu brzinu 56 km/h i snagu 14,24 kW/t. Veću, među britanskim tenkovima, ima samo Valiant (17,1). Usporedbi radi, specifična snaga Abramsa M1 EI iznosi 20,66, Leoparda 20, dok je ona sovjetskog T-72 ispod 14 kW/t. U motor je ugradeno turbotačilo s prethodnim hlađenjem zraka, a primijenjeni sustav hlađenja djetotvoran je i pri visokim temperaturama. Posebna pažnja posvećena je čvrstoj povezanosti sklopa, motora i prijenosa, odnosno mogućnosti brže zamjene u slučaju kvara. Po tvorničkim podacima motor se može zamijeniti za jedan sat. Prijenos snage motora na hodni dio omogućuje automatski prijenos TN 37, s dvostrukom diferencijalnim upravljanjem te 4 stupnja prijenosa za vožnju naprijed i 3 za vožnju unazad. Hidraulični ovjes (hidroplinski amortizeri) omogućuje oklopniku "mekan-hod po zemljištu", što je značajno za djelovanje oklopnika iz pokreta. Kotači od aluminijske legure, udvojeni su i naliveni gumom. Gusjenice su čelične, a po potrebi mogu se opremiti gumenim oblogama.

Očigledno je da je oklopnik CHALLENGER sjedinio u sebi dobre osobine njegovih

prethodnika, ali s druge strane zadržao je i neke negativnosti – golemu masu i veliki obris. Robovanje tradicijama u oklopničkoj industriji, i u tom slučaju, ostavilo je vidan trag. Nedostaci primjene jake oklopne zaštite, odražavaju se uz smanjenu pokretljivost i pruhodnost (posebno na mekanom zemljištu), i na nepogodnosti kod prijevoza (na kopnu, vodi i u zraku), a prisutan je i problem savladavanja mostova neodoljne nosivosti. Ipak, jači oklop tenka CHALLENGER znatno umanjuje vjerojatnost njegova uništenja vatrom različitim protuoklopnim sredstavama, koja mogu biti upotrebljena na bojištu kao i vatrom protivnikovih oklopničkih topova. U medusobnoj borbi s oklopnjacima koji imaju slabiji oklop, Challenger je u znatno povoljnijem položaju, jer u takvoj borbi odlučujući značaj dobija spregu vatre na moć i oklopna zaštita. Razvijen u uvjetima suvremenog ratovanja, u kojima dobra pokretljivost ne pruža oklopnicima djelotvornu zaštitu od samonavodenih protuoklopnih raket, koje se u pravilu ispaljuju s velikim daljinama i u uvjetima koje odražava neophodnost učinkovite upotrebe oklopnika s velikom brzinom prodiranja i znatnom dužinom djelovanja, oklopnik CHALLENGER njegovom zaštitom, snažnim naoružanjem i izdržljivošću u kretanju, od oko 600 km, na duže vrijeme, osigurava zapaženo mjesto među suvremenim borbenim oklopnicima.

DRAGAN BRAJČ

nastavak s 30. stranice

neki probni letovi trajali i po 12 sati kontinuirano, uz pet popuna gorivom iz KA-6 aviotankera, a jedini limitirajući faktor je predstavljao zamor pilota. Prvi supersonični let Tomcata je uspješno izveden 16. rujna 1971. godine, a u listopadu iste godine su u Mornaričkom središtu za ispitivanje raketnog naoružanja i sustava za upravljanje paljicom (Point Mugu) prvi put u F-14 Tomcatu ugradili AWG-9 sustav upravljanja paljicom, i oboruzali zrakoplov najmoćnijim radarskim navodnjem raketnim projektom zrak-zrak AIM-54 Phoenix, te vršili "uigravanje" te dvije vitalne komponente, bez kojih Tomcat nikad ne bi bio sposoban izvršiti učinkovito presretanje protivnika na ekstremnim udaljenostima.

Na drugim su Tomcatima vršena mjerena momenata torzije i savijanja, te ostalih dinamičkih opterećenja kojima je izložena konstrukcija krila, trupa i repa pri tipičnim opterećenjima od 6,5 do 7,5 g tokom vršenja presretačke borbe misije. Prvo uzljetanje uz asistenciju moćnog parnog katapultu izvršeno je 15. lipnja s nosača USS Forrestal, a prvo sletanje s aretiranjem zaustavnom sajalom je na istom nosaču aviona Tomcat izveo 28. lipnja 1972. godine. Do 1. lipnja 1973. godine akumulirano je ukupno više od 3500 sati probnog leta, pri čemu je uz ostalo ispitano utjecaj podvjesnog borbenog i neborbenog tovara (rakete AIM-54 Phoenix, AIM-7 Sparrow, AIM-9 Sidewinder, poduprni dodatni spremnici goriva) na performanse F-14 Tomcata, i njihova kompatibilnost, uključujući i šestosrcevni 20 mm top rotirajuće konstrukcije M61A1 Vulcan. Uzveši u obzir izvanrednu kompleksnost konstrukcije F-14A Tomcata, uočeno je i korigirano vrlo malo konstrukcijski i aerodinamički nedorečenih detalja (osciliranje uvodnika zraka i spojlera na krilima).

U Point Mugu su testirani avionika, komunikacijska i navigacijska oprema, te ACLS sustav za automatsko slijetanje na nosač aviona noću i u uvjetima bitno smanjene vidljivosti, a u specijalnom hangaru je jedan prototip Tomcata izložen simuliranim teškim klimatskim uvjetima kojima će biti izložen tokom najvećeg dijela svog operativnog vijeka na nosaču aviona. Dobra antikorozivna zaštita avionkonstrukcije i podsustava pri tome je od izuzetne važnosti. Ispitivanje sposobnosti Tomcatove konstrukcije, a na-

i ponešto izmijenjenom konstrukcijom tog dijela motora problem je saniran. U sklopu Atlantske flote su F-14A Tomcati prvi put stacionirani na nosaču aviona USS J. F. Kennedy (CV-67) sačinjavajući eskadrile VF-14 "Top hatters" i VF-32 "Swordsmen", a zatim su obnovljene još dvije atlantske eskadrile VF-142 "Ghost Riders" i VF-143 "Pukin'Dogs". Tako su pri kraju 70-ih godina Tomcati F-14A gotovo u potpunosti zamjenili "veterane" F-4 Phantom II u ulozi zaštitnika flote. Tokom 30. travnja 1975. god. su Tomcati s nosača aviona USS Enterprise stekli status vietnamskih veterana vršeći ulogu "nebeskog štita" pri helikopterskoj evakuaciji američkih građana iz opkoljenog Sajgona, nazvanog "Frequent Wind". Iako vrlo zainteresiran za kupnju Tomcata, Mornarički korpus ipak odustaje zbog previsoke nabavne cijene. Jedanaest godina po uvođenju "četvrtne aste" u postrojbu američke mornaričke avijacije, 1984. god. tada već veteranski F-14A Tomcat je dodijeljen i privremenim postrojbama mornaričkog zrakoplovstva. Vatreno krštenje tokom kojeg su Tomcatovi piloti stekli pravo da na dršku revolvera dvorepog mačka revolvera na simpatičnom amblemu udare dvije "recke" odigralo se 19. kolovoza 1981. godine nad zbijevom Sidra. Tada su dva F-14A Tomcata iz sastava eskadrile VF-41 "Black Aces" (USS Nimitz) oborila dva libijska Su-22 Fittera ko-

ji su ih naivno pokušali napasti. Bio je to prvi dvobojni aviona s promjenjivom geometrijom krila. Slična se situacija odigrala 4. siječnja 1989. god., pobijednici u sukobu su opet bili Tomcati, ovaj put iz VF-32 "Swordsmen" eskadrile (USS J. F. Kennedy) a žrtve su bili dva Floggera MiG-23 Libijskog ratnog zrakoplovstva. Tokom Zaljevske rata 1991. godine zrakoplovi F-14 Tomcat su korišteni za zaštitu flote u presretačkoj ulozi, za pružanje lovačke zaštite jurišnicima A-6 Intruder, te za izvršenje izvidačko-osmatračkih zadataka. Jedini Tomcat koji je ostvario "zračnu" pobjedu bio je iz eskadrile VF-1 Wolf Pack (USS Ranger) oborivši 6. siječnja 1991. god. irački helikopter Mi-8 korišteći raketu AIM-9L Sidewinder, a jedan F-14A (Plus) Tomcat su 21. siječnja oborili Iračani koristeći jednu inačicu (optički navodnik) protuavionske rakete zemlja-zemlja SA-2, pri čemu se dvočlana posada uspješno katapultirala.

(nastavak će se)

ŽELJKO HANICH

TOPOVI ZA 21. STOLJEĆE

Razvoj oklopnjaka nalaže smanjenje težine vozila, razvijanje oklopa i povećanje učinkovitosti topnickog zrna. Da li je rješenje u topovima s tekućim pogonskim punjenjem ili u elektromagnetskim topničkim sustavima

Medu brojnim tipovima, vrstama i modelima naoružanja kopnenih vojski posebno mjesto pripada tenku, kao najmoćnijem, najsloženijem i naskupljem sredstvu. U velikim vojskama, tenkovske postrojbe predstavljaju glavnu udarnu snagu kopnene vojske za izvođenje napadača, protunapadača i protuudara. Dakle, tenkovi su nositelji napadajnih djevljanja. Napadajuća djelovanja na ukopane i dobro zaštićene neprijateljske oklopno-mehanizirane postrojbe i bunkere gotovo je nemoguće zamisliti bez tenkova.

Ovo posebno ističemo jer ima onih, koji na osnovu trenutnog razvoja i napretka protuoklopnih sredstava i iskustava iz rata neopravданo umanjuju važnost tenkova.

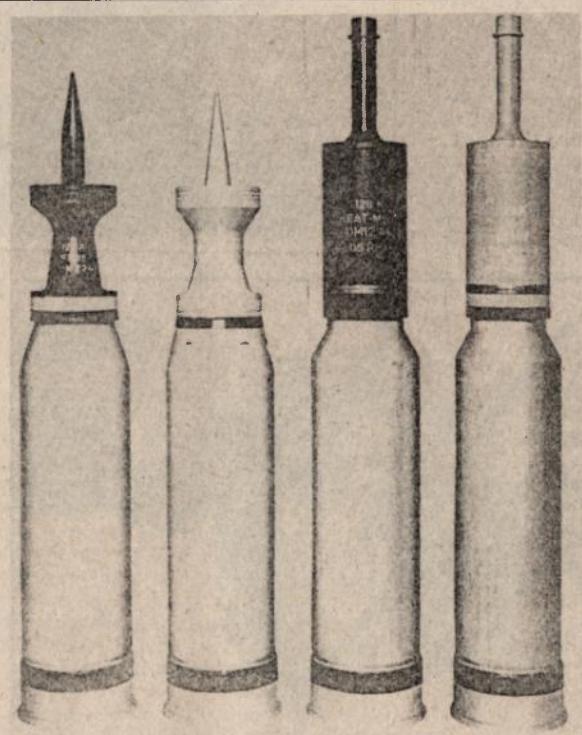
Dapače, vojni stručnjaci drže tenkove na učinkovitijim borbenim sredstvima za vođenje protuoklopne borbe na srednjim udaljenostima. U ratu u Hrvatskoj, dobro uvježbane posade oklopno-mehaniziranih postrojbi Hrvatske vojske dokazale su da se tenk vrlo uspješno može koristiti za napadačka i obrambena djelovanja. Zbog toga se posebno na pozornost, u kopnenoj vojsci svih vojski, posvećuje usvremenjavanju i perspektivama razvoja pojedinih podsustava tenka, a time i perspektivama razvoja tenkovskih topova.

U ovom razdoblju, kao osnovno naoružanje suvremenih zapadnih tenkova u svijetu, koristi se top kalibra 120 mm s glatkom cijevi, dok tenkovi T-72 i M-84 imaju top kalibra 125 mm, također s glatkom cijevi.

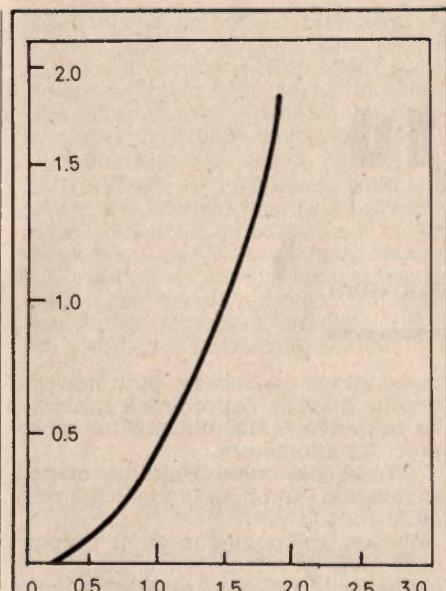
Pitanje je, kako dobiti jači top koji će moći probiti oklop budućih tenkova. Za sada projektil APFSDS predstavlja najperspektivnije sredstvo za protuoklopnu borbu. Da bi se povećala probojnost ovog projektila, potrebno je napraviti konstrukcijske preinake.

Njemačka tvrtka RHEINMETALL razvila je četiri potkaliberna projektila za tenkovski top 120 mm, koji nose oznake: DM13, DM23, DM33 i DM43. Projektil DM43 ima odnos duljine i promjera potkaliberne jezgre L/D = 30:1 i ispaljuje se brzinom 1650 m/s s padom brzine 75 m/s na putu od 1 km. Ovaj projektil je ušao u naoružanje francuske i njemačke vojske, te je predviđen za francuski tenk LECLERC.

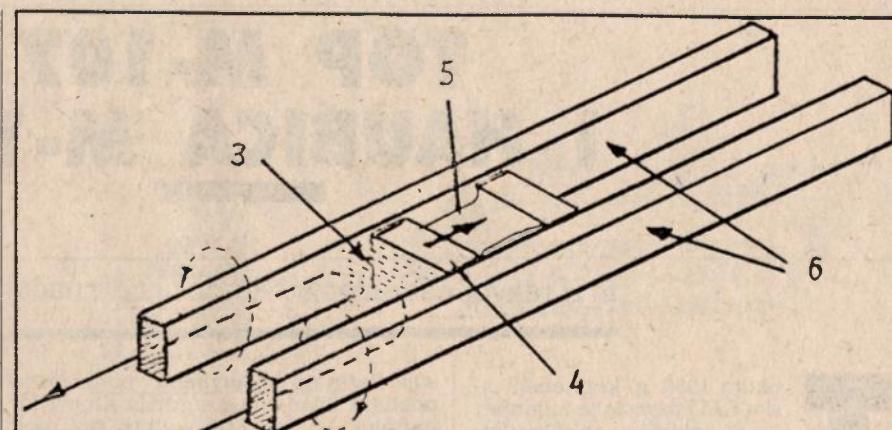
Osim toga, u porabi se nalazi i projektil od teškog metala (legura volframa) odnosa L/D = 19:1 i promjera potkaliberne jezgre 28 mm.

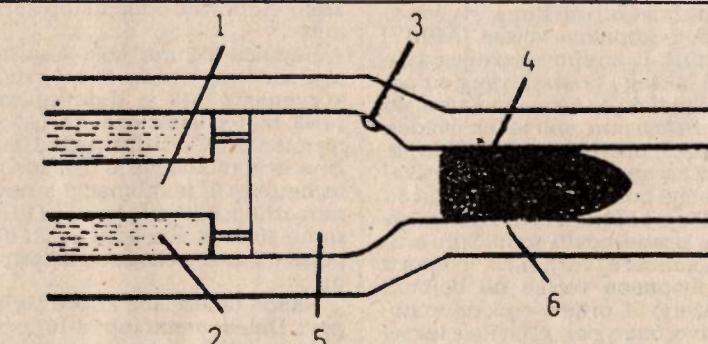
Sl. 1. Skupina streljiva RHEINMETALL kalibr 120 mm

Sl. 2. Dijagram porasta mase baruta potrebne za povećanje početne brzine. 1 - odnos mase barutnog punjenja i projektila, 2 - početna brzina projektila u km/s.

Sl. 3. Načelo djelovanja šinjskog topovskog ubrzivača
1 - istosmjerni električni tok, 2 - magnetsko polje, 3 - sloj plazme, 4 - projektil, 5 - djelovanje sile na projektil, 6 - krute provodne šinje.

Sl. 4. Shematski prikaz glavnih sastavnica topa s tekućim punjenjem
1 - klip, 2 - pogonsko punjenje, 3 - inicijator, 4 - projektil, 5 - prostor za sagorijevanje, 6 - topovska cijev.

su dalje nastavili ispitivanja topa 155 mm. Slična ispitivanja se izvode i u Njemačkoj, Francuskoj i Velikoj Britaniji.

Pritom se kao najpogodnije pokazalo načelo regenerativnog ubrzgavanja goriva. Ovdje nema crpke za ubrzgavanje goriva, već se pod djelovanjem plinova u toku sagorijevanja pomiče klip i pritom dolazi do ubrzgavanja goriva kroz otvore na klipu (na slici). Klip jedno i razdvaja spremnik goriva od prostora za sagorijevanje.

Iako su ostvareni značajni rezultati, mogućnost ugradnje ovog topa na tenk još uvek nije sigurna: nisu potvrđene njegove bolje balističke značajke, veći je, složeniji, a time manje pouzdan i skuplji. Kao stalan, ostaje prisutan problem punjenja projektila koji i dalje zahtijeva primjenu automata za punjenje. Glavna prednost im je u manjoj zapaljivosti i većoj vjerojatnosti preživljivanja tenka u borbenim djelovanjima.

Vise zemalja u svijetu (Izrael, Njemačka, SAD i V. Britanija) danas se bavi istraživanjima iz područja primjene elektromagnetske energije za lansiranje topovskih projektila. Tako Izrael istražuje termoelektrični sustav koji bi se primjenjivao na već postojećim topovima. Zatvarač i unutrašnjost cijevi su premažani teflonom. Električna energija se dovodi u unutrašnjost cijevi, gdje u dodiru s teflonom stvara plazmu koja olakšava vođenje projektila. Istdobro se ubacuje smjesa parafina i vode, čijim se razlaganjem stvara vodik koji se koristi kao pogonsko gorivo. Ostvarena je brzina od 4000 m/s i energetska razina od 500 J.

Britansko rješenje je pogodnije za topovska oruđa velikih kalibara. Ostvarene su brzine od 2000 m/s s masom projektila od 200 gr, i 3000 do 4000 m/s s masom od 50 gr. Kao linearni indukcioni ubrzivač uporabljuje se niz koaksijalnih prstenova.

Najviše se radi na tzv. »šinjskom« elektromagnetskom topu čije je načelo rada prikazano na slici. Načelo djelovanja se temelji na tome da istosmjerni električni tok (1) prolazeći kroz šinje (6) i projektil (4) inducira magnetsko polje (2), koje stvara silu (5) koja ubrzava projektil.

T

rtka WESTINGHAUS u SAD je postigla brzinu od 4200 m/s s masom projektila 317 gr, što odgovara masi APFSDS projektila topa 35 mm. Da bi se shvatili svi problemi u vezi s ovim načelom, treba analizirati mogućnost ispunjavanja zahtjeva koji se postavljaju. To su: $m = 8$ kg (masa projektila APFSDS za top 120 mm) $V_0 = 2500$ m/s (početna brzina), $L_1 = 625$ m (dužina cijevi topa). Pod uvjetom da je ubrzanje stalno, vrijeme ubrzavanja projektila u cijevi iznosi 5 m/s, a potrebna sila za ubrzanje projektila ($F = mx\alpha$) iznosi $F = 4 \times 10^6$ N. Ako je duljina projektila $L = 0.12$ m, a magnetna indukcija $B = 20$ T, bit će potrebna jačina električne struje ($F = BxIxL$) približno $I = 1.7$ MA. Energija na ustima cijevi iznosiće 25 MJ, a za svaki hitac je potrebna snaga od 42×10^6 kW (ne uzimajući u obzir stupanj korisnosti).

O

ćigledno je, da je glavni problem osiguranje vrlo velike količine energije u raspoloživom vremenu. Tome treba dodati problem

projektila

mase i raspoloživog prostora u unutrašnjosti tenka, te potrebu da se gadanje izvodi u razmacima od 4 do 6 sekundi, kao i zahtjevi koji se postavljaju pred prekidače za uspostavljanje i prekidanje struja vrlo velikih veličina u kratkim vremenskim razmacima. Također je izražen i problem oštećenja lansirnih šinja zbog električnog luka koji se javlja između njih i nosača projektila.

Osnovni elementi sustava su: helikopterska plinska turbina, kao izvor energije, homopolarni generator za stvaranje električnog impulsa, induktor za obradu impulsa i šinjski top za prijem istosmjernog električnog toka.

Osim postizanja izuzetno velikih početnih

brzina, prednost elektromagnetskog topa

je siguran rad posade, jednostavan sustav za upravljanje vatrom (položena trajektorija i kraće vrijeme leta projektila), nepostojanje sile trzanja, nema prazne čahure, jednostavni uredaj za automatsko punjenje topa. Elektromagnetski lanseri su stari samo nekoliko godina i istraživanja će potrajati još puno godina.

A do toga znanstvenog otkrića i tehnološkog rješenja, sigurno će se pojaviti bar još jedna nova generacija poboljšanih tenkovskih topova s krutim barutnim punjenjem.

MATO RAGUŽ

TOP M-107 I HAUBICA M-110

Brzi razvoj naoružanja nije dokinuo značaj topništva

Tokom 1956. g. kopnena vojska SAD morala je mijenjati svoju doktrinu i taktiku. Postalo je jasno da se rat ne može dobiti samo prijetnjom korištenja strateškog nuklearnog oružja. Vojnici SAD postali su svjesni da se ponovo moraju pripremati za ratovanje na bojnim ratištima svijeta. S tim u vezi je kopnena vojska (ARMY) SAD krenula u izradu snažnijeg topništva, ali lakšeg i pokretljivijeg od postojećeg. Uvidjelo se da je tzv. atomski top kalibra 280 mm, koji je tek uveden u naoružanje, prevelik i težak. Starija, pak topnička sredstva (i to ona teška) bila su slabije pokretljiva. Zbog toga su tokom 1957. g. počela u SAD ispitivanja problema izrade novih topničkih oruđa većih kalibara važnih za potporu postrojbi kopnene vojske na bojnom polju.

Traženo je, prije svega, da to novo topništvo bude pokretljivije i lakše, da bi bio moguć prijevoz i avionima. Već tokom 1958. g. dolazi do realizacije i pojave prototipova novih lakših mehaniziranih topničkih oruđa većih kalibara: top T-235 kalibra 175 mm i haubica T-236 kalibra 203 mm.

Pokusna gadanja s tima novim oruđima teškog topništva vršena su tokom 1960 i 1961. g. Ta gadanja i vježbe, na kojima su se nova oruđa morala i kretati u zamišljenim taktičkim situacijama, pokazala su da je potrebno uraditi odredene konstrukcijske preinake pa su napravljeni novi modernizirani prototipovi T-235El i T-236 El. Kada su zahtjevi topničkih stručnjaka i taktičara bili ispunjeni, nova oruđa su tokom 1962. g. prihvaćena i uvedena u naoružanje kopnene vojske SAD. Tada dobiju i konačne oznake: dalekometni top kal. 175 mm označku M-107, a haubica kal. 203 mm M-110. U kolovozu 1962. g. pojavljuju se i prvi serijski primjerici, a već 1963. g. uvode se u naoružanje divizijskog i korpuskog topništva SAD.

Najvažnija novost u stvaranju novih topničkih oruđa je samohodno postolje (lafet). Zapravo se radi o gusjeničaru na koj se montira topničko oruđe. U projektiranju oruđa M-110 na novi po-

stav (lafet) je postavljena već od prije poznata cijenjena i sigurna američka haubica M-1, tj. M-2 kalibra 203 mm. Ona je korištena kao oruđe sa traktorskom vućom još u drugom svjetskom ratu. U stvaranju oruđa M-107 na novo postolje je postavljen i potpuno novi top, za koji je projektirana i nova cijev. Tako je dobiven odličan top kalibra 175 mm.

Haubica 203 mm, koja je sastavni dio samohodnog oruđa M-110, vuće svoje korijenje iz 1943. g. Tada je s označom M-43 bila postavljena na oklop srednjeg tenka M-4 SHERMAN. Ukupna težina te kombinacije je bila 36 tona. Ista haubica u kombinaciji s novom samovoznom šasijom, kao M-110, teška je samo 26 tona. Bio je to veliki doprinos pokretljivosti teškog topništva na bojištu.

Nakon američkog kupca javljaju se i novi. Dalekometni top M-107 prva je od drugih država interesenata dobila Italija tokom 1964. g. Ušli su u sastav Prve grupe 27. puka teškog samovoznog topništva u pokrajini Veneto.

U 1965. g. top M-107 i haubicu M-110 dobila je i Savezna Republika Njemačka, pa Velika Britanija. Nizozemska je nabavila samo topove M-107. Tokom 1971. g. Izrael je od SAD dobio topove M-107, pa su 1973. g. korišteni u četvrtom izraelsko-arapskom ratu naročito na Golani.

Topnička oruđa M-107 i M-110 su samovozna, jer se nalaze na gusjeničarskoj šasiji s dizel-motorom. Taj oklop je posebno projektiran prilikom izrade tih oruđa i predstavlja najveću novost i inovaciju. Oklop se oslanja na pet točkova preko kojih prelazi gusjenica. Naprijed se nalazi pogonski točak koji pokreće gusjenicu, a time i cijelo vozilo. Sam oklop, ne računajući montirani top (haubicu) dugačak je 5720 mm širok 3150, a visok 1510 mm. Primjenjen je kvalitetan sustav vješanja i amortizacije. Zahvaljujući svemu tome, to vozilo ima vrlo dobru prohodnost i izvan putova.

Vozilo pokreće dizel-motor 8V 71T snage 425 KS proizvod GENERAL MOTOR-ja. Zahvaljujući tom motoru vozilo s montiranim topničkim oruđem

može razviti na dobrom putu najveću brzinu 55 km/h. Zapremnina spremnika za gorivo je 1137 litara. S tim može preći 725 kilometara.

Transmisija i neki drugi dijelovi isti su kao kod samohodnih topničkih oruđa M-108 i M-109.

Već na prvi pogled možemo prepoznati oruđe M-107 od M-110, iako im je oklop isti. M-107 je top s vidljivo dužom cijevi, a M-110 je haubica s kraćom cijevi. Kalibr tih cijevi je različit kod topa 175 mm od onog haubice 203 mm. Kalibr možemo 6 puta prenjeti na dužinu cijevi kod topa, a 25 puta kod haubice. Tu je i razlog zašto je kod haubice početna brzina zrna znatno manja pa time i domet. Prednost haubice je samo u izrazito strmijoj putanji ispaljene granate. Ona nije položena kao kod topa, pa lako može ciljati ciljeve i preko prirodnih prepreka (kao što su šume, brda i dr.). Tako granata vertikalnije pada. S obzirom na kalibr koji je veći, i razorna snaga je veća nego kod topovske granate.

Sve je to razlog što top M-107 i haubica M-110 rješavaju različite borbene zadatke, pa se haubica može naći i u divizijskom topništvu, a top M-107 samo u armijskoj ili možda korpusnoj postrojbi.

Oruđa M-107 i M-110 poslužuju po 13 ljudi. Petorica se voze na oklopnu uz samo oruđe, a osmorica u posebnom oklopnom transporteru tipa M-548, koji služi i za opskrbu streljivom. To je za te potrebe ureden transporter tipa M-113. U Italiji se koriste transporterom M-113 gotovo bez preinaka.

Za oruđe M-107 konstruirana je potpuna nova cijev, koja nema svojih prethodnika. Dužina cijevi je 10580 mm, a to je dvostruko duže od dužine cijevi kod haubice M-110 gdje je cijev dužine 5140 mm.

Težina granate je zbog razlike u kalibrima različita za oba oruđa. Kod topa je 66,6 kg, a kod haubice 90,7 kg. Vertikalno polje bojnog djelovanja je kod haubice od -2 do +65 stupnjeva,

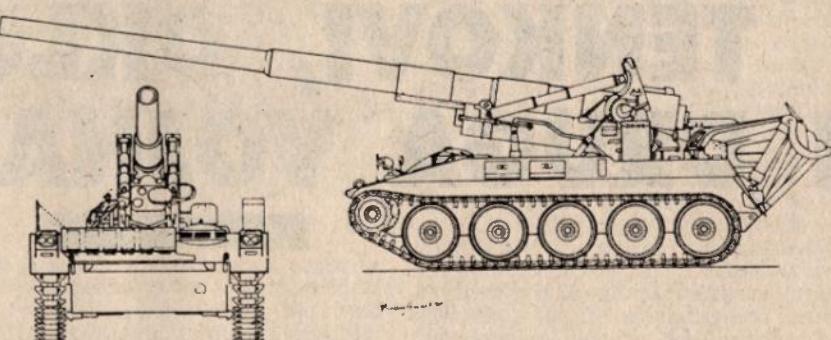
a kod topa skoro isto. Horizontalno polje bojnog djelovanja je i kod topa i kod haubice 60 stupnjeva. Top M-107 je nešto teži od haubice M-110, pa tako haubica ima nešto veću prohodnost po lošem, mekom i rastresitom zemljištu.

Za oba topnička oruđa postoje granate s klasičnim i nuklearnim eksplozivom. Za haubicu postoje tri različite vrste nuklearnih granata koje su jačine od 2, 10, 20 KT. Korištenje nuklearnih granata se planira samo izuzetno u najtežim trenucima boja i samo po posebnom odobrenju, ne samo najviših vojnih, već i državnih organa.

TAKTIČKO-TEHNIČKI PODACI

Samovozni dalekometni top M-107

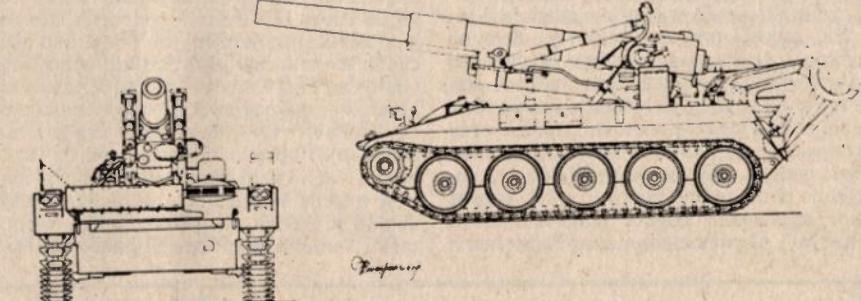
- težina praznog samovoznog topa: 25,97 tona
- težina na vatrenom položaju: 28,2 tone
- ukupna dužina: 11300 mm
- dužina samog vozila: 5720 mm
- širina: 3150 mm
- dužina topovske cijevi: 60 kalibara ili 10580 mm
- težina ispaljenog zrna: 66,6 kg
- početna brzina zrna: 914 m/s
- najveći domet: 32800 m
- brzina samovoza po putu: do 55 km/h
- autonomija vožnje: 725 km
- savladuje rovove širine: 2350 mm
- savladuje prepreke visine: 1020 mm
- gazi vodu do dubine: 1070 mm
- pritisak na površinu zemlje: 0,76 kg/cm²
- posada: 5 na samovozu + 8 u vozilu potpore.

M-107
175/60 mm

Samovozna teška haubica M-110

- težina prazne samovozne haubice: 23,5 tona
- težina na vatrenom položaju: 26,3 tona
- ukupna dužina: 7480 mm
- dužina samog vozila: 5720 mm
- širina: 3150 mm
- dužina haubične cijevi: 25 kalibara ili 5140 mm
- težina ispaljenog zrna: 90,7 kg
- početna brzina zrna: 594 m/s
- najveći domet: 16900 m
- brzina samovoza po putu: do 55 km/h
- autonomija vožnje: 725 km
- savladuje rovove širine: 2350 mm
- savladuje prepreke visine: 1020 mm
- gazi vodu do dubine: 1070 mm
- pritisak na površinu zemlje: 0,69 kg/cm²
- posada: 5 na samovozu + 8 u vozilu podrške potpore.

M-110
203/25 mm

BORIVOJ RADOJČIĆ

TENKOVI, OKLOPNJACI I DRUGA VOJNA TEHNIKA

Nedostatak prostora, nerazumijevanje najbliže okoline, financije i dileme prilikom kupnje modela nužno prate svakog zaljubljenika u maketarstvo.

Makete tenkova, oklopnjaka, vojnih prijevoznih sredstava, kao i lakog i teškog topničkog oruđa, uz makete zrakoplova i brodova, već dugi niz godina zaokupljaju pažnju maketara svih uzrasta. Budući da je, uz »zaokruživanje finansijske konstrukcije« tj. osiguranje novčanih sredstava za nabavku novih maketa (nikada dosta!), notorno nerazumijevanje najbliže okoline (ukućana) za naš »djetinjasti« hobi, i osiguranje stalnog radnog »puta« za maketarske seanse ponekad do dugo u noć, najveći problem nalaženje dovoljno velikog i prikladnog prostora za smještaj naše stalno narastajuće zbirke maketa, potrebno je na vrijeme, na začetku samog stvaranja zbirke maketa tenkova, zrakoplova ili brodova, odlučiti u kojem mjerilu ćemo skupljati makete. Na svjetskom tržištu, a u posljednje dvije godine ponovno i kod nas, se nudi izvanredno bogata ponuda maketa tenkova i oklopomehaniziranih borbenih

sredstava u više različitih mjerila: 1/87, 1/72, 1/48, 1/35 i 1/25. Mjerilo označava koliko je puta sastavljena maketa npr. tenka manja od pravog tenka kojeg maketa predstavlja. Makete u manjem mjerilu zauzimaju puno manje »izložbenog« prostora (pojedinačno) te su pogodne za stvaranje bogate zbirke koja može sadržavati oklopna borbena sredstva »sortirana« prema razdobljima i ratistima primjene (1. svj. rat, 2. svj. rat, Koreja, Vijetnam, Arapsko-Izraelski ratovi, Afganistan, Irak-Iran, zaljevski rat, domovinski rat za Hrvatsku...), podrijetlo, kategoriji naoružanja, namjeni itd. Višestruko niža cijena maketa manjeg mjerila u odnosu na one većeg mjerila može biti (naročito za maketare bez stalnog izvora prihoda) odlučujući, »krunski« razlog da se odluče za izradu i skupljanje upravo maketa mjerila 1/72 (rjede 1/87). Jedini nedostatak maketa manjeg mjerila je činjenica da sadrže manje detalja prisutnih na pravom tenku, oklopnjaku, samohodnom topu ili haubicu, no što

je to slučaj kod većih mjerila 1/48, 1/35 a naročito 1/25. Ali i tu se stanje u zadnjih 10-ak godina bitno popravilo, jer se usavršila tehnika proizvodnje plastičnih dijelova maketa (Japanci uzeli stvar u svoje ruke, po načelu »kopiraj i usavrši«), a uvede se na tržište makete obogaćene posebnim postupkom izradenim metalnim dijelovima koji čak i maketama manjeg mjerila daju izvanredno stvaran izgled (naravno uz nešto višu cijenu). No, i bez pomoći visoke tehnologije, a uz pažnju i strpljenje i maketar-potencijal je sposoban sam izraditi i dodati mnoge detalje koji će dodatno »ozivjeti« maketu. Od većih mjerila najpopularnije je, i po ponudi na tržištu najzastupljenije mjerilo 1/35 u kojem najjači svjetski proizvodači maketa (Tamiya, Italeri, Fujimi, Esci, Airfix, Monogram, Lindberg) proizvode vrlo bogatu i raznoliku ponudu plastičnih maketa svih vrsta oklopnih borbenih sredstava i topničkog oruđa kao i oklopnjaka. Veća cijena maketa u tom mjerilu dobrim je dijelom opravdana mnogo-

brojnim pojedinostima, izuzetno precizno izrađenim od plastične mase, koje daju poseban »šarm« i uvjernljivost. Naravno, kakvoča i cijena se ponešto (a ponekad i više od toga) razlikuje od proizvođača do proizvođača za maketu koja u istom mjerilu (npr. 1/35) predstavlja smanjenu repliku istog objekta, primjerice suvremenog njemačkog tenka Leopard II ili američkog Sherman tenka iz 2. svj. rata. Iskreno rečeno, u kakvoči maketa (broj i kakvoča detalja, točnost izrade sastavnih dijelova) ponešto prednjače japanski proizvođači, ali uz često nerazmjerne visoku cijenu, te je preporučljivo dobro, dobro se raspitati o kakvoči i cijeni željene makete, kako biste izabrali maketu najboljeg omjera cijene i kakvoče.

Konačno, na tržištu se nude makete tenkova u »divovskom« mjerilu 1/25 (proizvođač Bandai) čija je glavna odlika, uz nekoliko stotina nevjerojatno preciznih sastavnih dijelova, i cijena od koje vam zastaje dah. Ponuda nije posebno raznovrsna, ograničena je na najelitnije predstavnike oklopnih borbenih sredstava od 1. svj. rata do danas. Maketaru koji se lati takve makete, predstoji stotine sati rada i ogromne količine uloženog truda, a o strpljenju da i ne govorimo. U tom mjerilu nisu detaljno izrađeni samo izvana vidljivi dijelovi konstrukcije borbenog vozila, već su do u detalja izvedene sve pojedinosti unutrašnjosti, uključujući pogonski agregat, sustav transmisije, unutrašnjost kupole uključujući ciljničke sustave, komunikacijsku opremu, upravljačke komande, sustav za punjenje topa, streljivo i još mnogo toga. Dok su kod manjih mjerila 1/87 i 1/72, kao i kod jednog dijela maketa tenkova mjerila 1/35, tenkovske gusjenice izradene u jednom komadu od posebno savitljive plastične mase, one bolje makete mjerila 1/35 i sve makete mjerila 1/25 sadrže tranportne gusjenice izvedene u nekoliko stotina plastičnih ili metalnih dijelova koji se moraju strpljivo spojiti, ali je uradak vrijedan uloženog truda i potpuno stvaran izgled će zasigurno privući pozornost vaših kolega-maketara. Tajna uvjernljivosti gusjenica sačinjenih od pojedinačnih segmenta leži u činjenici da se tako izradene minija-

Opisanu maketu, boje, ljeplilo i ostali maketarski pribor možete kupiti u specijaliziranoj prodavaonici »MACH« Trakoščanska 26, Zagreb, tel. 041/339-662

prijenje neka budu vaš duhovni alat. Plastični dijelovi makete izrađuju se injektiranjem rastaljene polistirenske plastične mase pod velikim tlakom u posebne kalupe. Nakon hlađenja plastične mase kalup se razdvaja izbacujući točan odjelj minijaturnih plastičnih dijelova smještenih unutar plastičnih okvira od istovjetne plastike. Svi dijelovi su označeni brojevima da bi se olakšalo njihovo nalaženje tijekom sklapanja makete. Ne uklanjajte dijelove s okvira prije no što to redoslijed sastavljanja naveden u priloženoj uputi nalaže. U protivnom će vaše nestrpljivo prouzočiti trajni gubitak važnih sastavnih dijelova, te će maketa ostati zauvijek nedovršena, a sav do tada uložen trud uzadan. Sastavne plastične dijelove treba što pažljivije odvajati s okvira da bi se izbjeglo njihovo oštećenje. Ne odvajajte ih silom rukama, već se poslužite malim škaricama ili još bolje maketarskim nožićem ili skalpelom. Posebnu pozornost posvetite uklanjanju minijaturnih mitraljeskih cijevi, nosača i osovina, jer su posebno lomljive i osjetljive. Nakon odvajanja pojedinih dijelova ponovo uklonite mogući višak plastične preostao od spoja plastičnog dijela s okvirom, koristeći se skalpelom i finim brusnim papirom, pazeci da ne uklonite, zabunom, previše plastične mase i oštetište sastavni dio, jer bi to zahtijevalo popravak upotreboj ljeplila i kita što nije baš jednostavan zahvat. Prijed ljepljenju pojedinih dijelova obvezno isprobajte njihovo spajanje »na suho« da bi ste pravodobno učili i ispravili moguće neravnine koje bi smetale dobrom medusobnom nalijeganju ploha na koje se nanosi ljeplilo. Pri »dotjerivanju« i prilagodavanju plastičnih sastavnih dijelova od velike će vam pomoći detaljni komplet minijaturnih turpija za željezno raznih oblika presjeka, ali pritom ne primjenjujte veliku silu da turpici ne bi prejako »zagrizla« u plastiku i oštetila sastavni dio makete. Nakon duže uporabe hraptava površina turpije će se napuniti plastikom koju ćete lako ukloniti žičanom četkom, i time je ponovo oспособiti za rad. Strpljivo i precizno obradivanje sastavnih dijelova važan je preduvjet za njihovo valjano spajanje ljepljenjem.

Ž. H.

ASANACIJA RATIŠTA

Unatoč međunarodnim konvencijama iskustva iz dosadašnjih ratova pokazuju da problemi zbrinjavanja leševa postaju sve složeniji

Asanacija je poduzimanje mјera kojima se uklanjaju leševi, biološki otpaci i sve ono što može postati izvor zaraznih bolesti na ratištu ili u okolnim naseljima. Osim preventije, u asanaciju spadaju i pronašnje, prikupljanje te identifikacija i sahranjenje poginulih, kao i uklanjanje životinjskih leševa te uništavanje bioloških otpadaka.

Sve do druge polovine prošlog stoljeća nije postojala organizirana asanacijska djelatnost. Najčešće su poginule sahranjivali u zajedničke grobne. Iako se znalo da su leševi izvor zaraznih bolesti, mnoge su ih vojske ostavljale nezakopane. Zbog toga su se često javljale epidemije koje su znale odnijeti više života negoli same bitke.

No, razvojem vatrenog oružja dolazi do sve većeg broja ranjenih i poginulih pa i problemi asanacije postaju sve teži. Zato su Ženevskom konvencijom o zaštiti tih žrtava rata od 27. 07. 1864. godine obvezne sve države potpisnice konvencije ranjenike na bojištu poku-

piti i stručno ih njegovati bez obzira na pripadnost. Na temelju ove konvencije Japanci su početkom 1904. godine, za vrijeme rata protiv Rusije, donijeli propis o sahranjuvanju ruskih i spaljivanju leševa svojih vojnika i svih umrlih od zaraznih bolesti.

Novom Ženevskom konvencijom iz 1906. godine, te pravilnikom Druge Haške konvencije, godinu dana kasnije obvezne su zaraćene strane poslije bitke pronaći, identificirati i sahraniti poginule, te napraviti popise njihovih stvari i poslati ih matičnim vojskama. U I. svjetskom ratu asanacija je bila znatno otežana. Postrojbe nisu mogle za vrijeme borbi odvajati posebne snage za prikupljanje mrtvih, već su za te poslove najčešće angažirale ratne zaboravljenike ili civile. A kada su se počeli upotrebljavati bojni otrovi usporedo sa asanacijom obavljala se i dekontaminacija. Tada dolazi do upotrebe kafilerije u kojima su leševi stoke preradivani u kožu, mast, ljepilo (zbog sve veće nestašice sirovina). Sve u svemu, I. svjetski rat je donio nova iskustva vezana za asanaciju.

O provođenju asanacije u slijedećem broju:

DAUT BAJRUŠI
VLADIMIR PLETIKAPIĆ

KEMIJSKI SPOJEVI ZA RATOVANJE

Značajna osobina kemijskih bojnih otrova je što kapi i aerosoli bojnog otrova imaju daleko veći domet od metalnog gelera.

Cilj je primjene bojnih otrova i otrovnih materijala u onesposobljavanju neprijatelja narušavajućem njegovu zdravlju: djelovanjem na njegovu psihu ili smrtonosnim učincima. Ovaj se cilj uspješno može postići, bilo primjenom otrovnih materijala u otvorenom sukobu, bilo iznenadnim napadom, kao i primjenom sredstava za kontaminaciju hrane i poljoprivrednih kulturnica.

Mjerilo za procjenu bojnog otrova je i njegovo farmakološko toksikološko djelovanje. Toksične se osobine bojnih otrova najčešće izražavaju pomoću letalne (smrtonosne) doze. Količina bojnog otrova koja, dospijevši u organizam, neizbjježno izaziva smrtnost zove se smrtonosna doza (LD). Kako bi se isključili pojedinačni čimbenici, koristi se srednja smrtonosna doza (LD₅₀), koja predstavlja dozu pri kojoj ugine 50% optinih životinja. Izražava se kao odnos smrtonosne količine po tjelesnoj težini optine životinje i daje se u jedinicama miligram/kilogram tjelesne težine.

Podjela kemijskih bojnih otrova radi se na temelju različitih načela. Najprihvativije podjelu bojnih otrova temelje se na:

1. Podjela na temelju fizičkih osobina
2. Podjela na temelju kemijskih osobina
3. Podjela na temelju toksičnih osobina
4. Podjela prema vojno-taktičkim ciljevima

1. Po toj podjeli bojni otrovi se dijele na krute, tekuće i plinovite. Većina danas poznatih bojnih otrova su tekuće ili krute tvari i kao takve mogu se primijeniti. Njihove fizičke osobine odgovaraju primjeni, a različitim tehnikama oni se prevode u plinovite ili aerosole. Na 20°C bojni se otrovi nalaze u sljedećim agregatnim stanjima:

- Nemogućnost opažanja osjetilima; treba biti bez mirisa i okusa
- Najčešće djelovanje s dobrim fizičko-kemijskim i toksikološkim osobinama
- Mogućnost kontrole i procjene rasprostiranja u atmosferi na osnovi meteoroloških i zemljinih uvjeta
- Hlapljivost, prema odgovarajućem cilju
- Postojanost, prema odgovarajućem cilju
- Dobra prodornost kroz materijale, odjeću, zaštitnu opremu, kožu

TEHNIČKI

- Jeftina masovna proizvodnja
- Visok stupanj čistoće tehničkih produkata

bonskih kiselina, oksima, organofosforijskih spojevi, organometalni spojevi, alkaloidi, tiosteri itd.

3. Veoma korisna podjela kemijskih bojnih otrova je prema svojstvenim oblicima trovanja. Prema glavnom djelovanju na čovječji organizam, dijele se na:

- nadražljive
- zagušljive
- plikavce
- živčane-paralitičke otrove
- krvne otrove
- psihokemijske otrove

4. Navedene podjele bojnih otrova nisu dovoljne za prosudjivanje njihovog vojno-taktičkog značaja. Da bi se mogla dati točna procjena za primjenu, mora se razmotriti:

aj osnovno djelovanje bojnih otrova (želi li se neprijatelja privremeno onesposobiti ili usmrtiti)

- b) brzina njihovog djelovanja
- c) trajanje njihovog djelovanja

Bojni otrovi se najčešće primjenjuju pomoću topničkih kemijskih zrna, kemijskih avion-bombi, kemijskih bojevih glava različitih tipova raketa, kemijskih mina i ručnih kemijskih bombi. Prostorno djelovanje kemijskog oružja ogleda se u tome što se bojni učinak ovog oružja ispoljava izvan mjestu njegove neposredne primjene. Kapi i aerosoli bojnog otrova imaju daleko veći domet od metalnih gelera. Ova osobina kemijskog oružja omogućuje da se ciljevi gadaju kemijskim projektilima brzo i iznenada jer nije potrebna velika preciznost. Trajnost ga čini opasnim ne samo u momentu uporabe, već i nekoliko minuta kada su uporabljeni plinoviti bojni otrovi, pa sve do nekoliko mjeseci pri primjeni nekih tekućih bojnih otrova u zimskom razdoblju.

ŽELJKO ROMIĆ
DAUT BAJRUŠI

SJAJ U TAMI

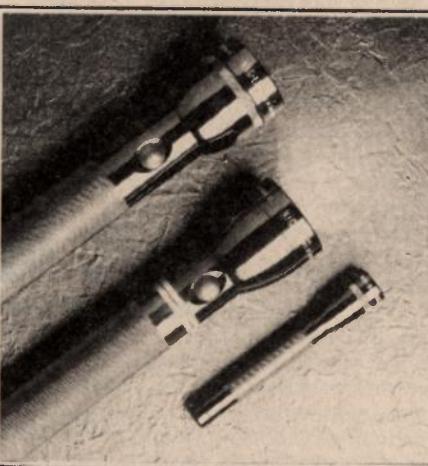
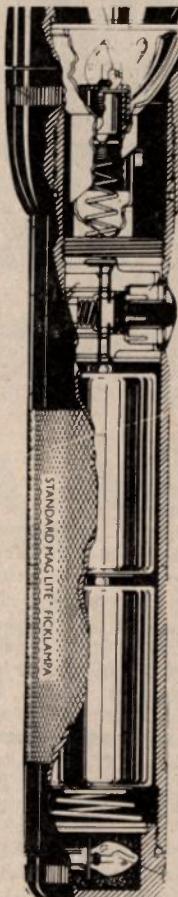
Ono što je Porsche među sportskim automobilima to su baterijske svjetiljke MAG – LITE među prijenosnim osvjetljivačkim sustavima

Kako bi na terenu, u dubokoj neprijateljskoj pozadini, na posebnom tajnom zadatku, bio opremljen idealan specijalac? On u takvim prilikama mora biti oslonjen samo na sebe, a sve što ima mora stati u džepove impregnirane uniforme. Od osobnog pješačkog oružja, vjerovatno, bi odabrao jurišnu pušku Hekler & Koch inačica G3 ili Coltovu M 15 (skraćena vizija). U futroli za pasom bi, s jedne strane, imao Beretu 92 F, a s druge strane portabil samostrel Jennings. Za orientaciju bi upotrebljavao prijenosni radarski sustav Magelan. Na ruci sat Rolex (Sea Dweller). U futroli za pasom i na listu desne noge noževi »Ek Commando«. U ovako dobro »društvo« vojne opreme zasigurno bi se našla neka od baterijskih svjetiljki američke tvrtke MAG INSTRUMENT. Jer, kad je riječ o prijenosnim osvjetljivačkim sustavima, baterijske svjetiljke MAG – LITE su doista najbolje od najboljeg.

Neprijepona potvrda tržišnog uspjeha ovog proizvoda sadržana je u podatku da se u sedovitoj rubrici uglednog časopisa američkog biznisa Fortune, »100 najboljih proizvoda na tržištu SAD«, po mišljenju stručnjaka i potrošača, uz prepoznatljive simbole industrijske Amerike kao što su Kodak Ektachrome, Levis 501, IBM, F-16 General Dynamicsa, našle i baterijske svjetiljke Mag Instruments.

Za nepunih četrnaest godina, od kada je Antony Maglica, inače porijeklom Hrvat s Hvara, osnovao tvrtku za proizvodnju baterijskih svjetiljki, proizvodi s zaštitnim znakom MAG osvojili su svijet i nalaze se u operativnoj uporabi u gotovo svim bolje opremljenim vojnim i policijskim postrojbama svijeta. Odnedavno i u postrojbama Hrvatske vojske kojoj je gospodin Maglica poklonio 50.000 djeplnih svjetiljki. (Napomenimo samo da njegova cijelokupna donacija domovini tijekom domovinskog rata iznosi milijun i šesto tisuća američkih dolara!)

Reputaciju na iznimno izbirljivom svjetskom tržištu baterijske svjetiljke MAG – LITE zasnivaju se na čimbenicima koje mora zadovoljiti proizvod namijenjen različitim korisnicima, počevši od lovaca, preko samograditelja, pa do profesionalaca vojnika i policijaca. To su učinkovitost, robustnost, tehnička sofisticiranost i primjeren oblikovanje.

MINI MAGLITE® »A-S-TIM«

Poduzeće za trgovinu, turizam i ugostiteljstvo p.o.
ZAGREB, Donji prečac 9, tel: 041/ 229-693

PRODAVAONICE U HRVATSKOJ KOJE PRODAJU MAG – LITE SVJETILJKE:

Vatrotehna, Martićeva 14b, Zagreb, tel: 041/411-231, 411-813
Vatrotehna, Štrosmajerova 2, Rijeka, tel: 051/424-526, 424-496
Electronic Shop Holer, R. Končara 122, Zagreb, tel: 041/315-110
Plus, Deželićev prilaz 17, Zagreb, tel: 041/277-600
Mach, Trakoščanska 26, Zagreb, tel: 041/339-662
Eurosport, Šubićeva 29, Zagreb, tel: 041/448-499
Autogumi Shop, Koruska 7, Zadar, tel: 057/435-128

Sve baterijske lampe MAG, od najmanje koja se upotrebljava kao privjesak za ključeve, pa do najvećih reflektorki s akumulatorima umjesto baterija, imaju tijelo izrađeno od posebnih aluminijskih legura. Uporaba metala iz zrakoplovne industrije osigurava vrlo važne značajke kao što su relativna lakoća, otpornost na udarce i padove, te ne-promocijost u vodi ili kiselinama. Aluminijске cijevi koje služe kao kostur za tijelo svjetiljke obrađene su struganjem, dok se boja nanosi elektronskim putem, čime se postiže visok stupanj povezanosti bojnog filma i podloge, što tijelo čini praktički neosjetljivim na struganje boje.

Lampica je »duša« svake svjetiljke. Učinkovitost MAG – LITE proizvoda, koja je uistinu začudna (testiranja su pokazala da baterijske svjetiljke MAG daju do 70 puta jaču svjetlost nego svjetiljke istih veličina i izvora napajanja), počiva u uporabi kriptonskog plina u unutrašnjosti lampice.

Originalnost konstrukcije sočiva baterijske svjetiljke u kombinaciji s lampicom rezultira iznimnom jakošću snopa svjetlosti. Standardne baterijske svjetiljke MAG daju jakost svjetla do 20.500 svijeća, a najače čak iznad 32.000 svijeća. Sočivom se, okretanjem glave, može vršiti korekcija širine snopa svjetlosti, od ravne, figurativno rečeno, laserske zrake, pa do ravnomjerno raspršenog stoča. Kontrola svjetlosnog snopa je dobra, tako da je moguće postići usmjeravanje snopa svjetlosti na dužini od 100 metara u krug, oštrenih rubova promjera 30 cm.

Manji modeli MAG baterijskih svjetiljki uključuju se okretanjem glave, dok veći imaju ugraden prekidač na tijelu baterije, kojeg odlikuje necujnost i tzv. sigurnosna izvedba (iskrenje ne postoji, što je značajno prilikom uporabe svjetiljke u zatvorenim prostorima gdje je velika koncentracija zapaljivog plina).

Hrvati su jedva suspregnuli krik, kada se koljeklav iznenadno ispravio. Istog je trenutka obor u baranju ograde. Radoslav je odjednom postao vrlo povređan. Njegov je skok liceo tigravom.

Dogodilo se čudo... obrova se sjekirač u balvan ograde. Radoslav je odjednom postao vrlo povređan. Njegov je skok liceo tigravom.

Prije nego što se obar snašao, Radoslav mu je na lijevu ruku natanku petlju, koju je već u skoku odvio sa svog pasa.

SEOBA HRVATA

Uspostavom demokracije u Hrvatskoj remek djelo tandem Radovanović–Maurović ponovno je pred publikom

Na stranicama zagrebačkog tjednika »Zabavnik« iz 1943./44. godine objavljen je jedan od najboljih i najvažnijih povjesnih stripova u korpusu domaće umjetnosti oslikovljenih priča – »Seoba Hrvata«. Njegovi autori jesu manje poznati, ali sjajni scenarist Stanko Radovanović – Žrnovački i doajan medu hrvatskim crtačima stripa Andrija Maurović.

»Seoba Hrvata« je izuzetno ambiciozni strip. O toj ambicioznosti, ali i o osvještenosti autora u kakav su se to zahvat upustili, svjedoči objašnjenje Stanka Radovanovića objavljeno u »Zabavniku«:

»Namjera mi je bila da to daleko vrijeme obradim u što laganim obliku, pristupačno svakome, u obliku u kojem će biti spojena povjesna zbilja s narodnom predajom, dakle neka vrsta hrvatskog povjesnog epa, kao što su njemački »Niebelunzi«, samo u duhu sadašnjice i suvremenog ukusa i gledanja.«

Pobliže, strip Stanka Radovanovića i Andrije Maurovića obraduje razdoblje od početka seobe sedam plemena Bjele-Hrvata do dolaska na Jadran i njihova pokrštavanja. Odnosno, od vremena barbarstva do primanja kršćanstva, kada Hrvati počinju organizirati vlastitu državu i postaju zakonitim europskim narodom.

Vješto ispreplićući dogadaje iz povijesti, povjesne pretpostavke i narodnu

predaju, Radovanović i Maurović su strip »Seoba Hrvata« u kojem je problem junaka (oko kojega se sve vrti, s kojim se mogu razvijati situacije i koji može funkcionirati u vremenu u kojem se odvija radnja) riješen tako što su dugokosog kneza Radoslava – oko

čije se vjerodostojnosti povjesničari i dan-danas spore – konkretizirali. U životopisu glavnog junaka stripa, kojeg pratimo od osamnaeste godine do dubeke starosti simbolizirano je »čitavo hrvatsko seljenje, značaj i duša hrvatskog naroda u to doba«.

Knez Radoslav – pod kojim je naziven najveći dio čitateljstva »Zabavnika« zapamtio »Seobu Hrvata« – kao junak stripa postavljen je izuzetno životno. Bez obzira na povremene izlete u sladunjavost i idealiziranu zaljubljenost u patriotske ideje, knez Radoslav je čovjek od krvi i mesa. Voli, mrzi, pati, veseli se, a ako je potrebno i – ubija. Radoslav ima sve osobine vode: odlučnost, hrabrost, osjećaj za zajednicu, smisao za organizaciju, ali i veliku želju za učenjem i stjecanjem novih spoznaja.

To su te simbolične crte koje su Radovanović i Maurović dali svom junaku i koje postaju okosnicom »Seobe Hrvata« – Radoslav je barbar koji dolazi iz mraka, a koji teži svjetlu, što naposljetku i ostvaruje. Njegova je sudbina određena i postaje sudbinom cijelog hrvatskog naroda.

Neobično bogat i nenadmašan scenarijski predložak Stanka Radovanovića, u crtačkom majstorstvu Andrije Maurovića dobio je odgovarajuću nadgradnju. Jednostavnim likovnim izrazom Maurović je u »Seobi Hrvata« ostvario uvjerljivo ozivljavanje tog davnoga vremena.

»Seoba Hrvata« je u »Zabavniku« izlazila je u nastavcima skoro punih petnaest mjeseci. Od 7. svibnja 1943. do 19. srpnja 1944. godine. Sve to vrijeme strip Stanka Radovanovića i Andrije Maurovića je izuzetno plijenio pažnju čitateljstva. Redakcija ga je smatrala glavnim komercijalnim adutom.

Nakon 1945., dakle u godinama i desetljećima totalitarističke svijesti i sveopćeg potiskivanja hrvatskog stripa »Seoba Hrvata« se našao u skupini ne-podobnih, zabranjenih i prešućivanih djela. »Seobi Hrvata« nije pomoglo ni to što su neki kritičari i estetičari stripa smatrali da je riječ o ključnom djelu u karijeri Andrije Maurovića, koji je u međuvremenu postao »zaštitni znak« za strip na hrvatskom prostoru.

Tek 1990. godine, uspostavom višestračnog sustava, remek-djelo Stanka Radovanovića i Andrije Maurovića »Seoba Hrvata« je dobila zeleno svjetlo za ponovni susret s publikom. Položila ga je s ocjenom odličan, pa je izdavač morao nadotiskati prvotnu nakladu.

VELJKO KRULČIĆ

MJERENJE VREMENA PO WASHINGTONU

George Washington (1723–1799) započinje svoju vojnu karijeru 1753. godine u vojnim postrojbama rodne Virginije. Uskoro postaje zapovednik svih virdžinijskih trupa.

Zaostrajanjem odnosa između britanske krune i kolonija, Washington sve više sudjeluje i u političkom životu. A nakon prve sukobe britanskih i američkih trupa 1775., biva izabran za glavnog vojnog zapovjednika u kolonijama. Ratovao je više od pet godina, i za to su vrijeme njegove pobjede bile tako blizu poraza da je sudbina nove Amerike visila stalno o tankoj niti. Loše opremljena i slabo ustrojena vojska, spletke zavidičnika i izdaje nisu mogle spriječiti Washingtona da izvoštaj najznačajniju bitku rata – bitku kod Yorktowna 1781. godine.

Tako je nedavno jedan američki proizvođač preciznih naprava izradio kopiju prstenskog sunčanog sata kojim se služio prvi predsjednik Amerike. »Mjerite svoje vrijeme na način kao što je to činio George Washington« – glasi poprtni promidžbeni slogan te zgodne spravice. Washingtonov original bio je izrađen od zlata, a poklonio mu ga je njegov bliski prijatelj i suradnik markiz de Lafayette. Kopija je mjenjena, ali pomoću sunčanih zraka i kombinacije dvaju prstenova, mjeri proticanje sata i dana kao i onaj od prije dvije stotine godina. »Osjetite zadovoljstvo koje je George imao brojeći dramatične trenutke radanja naše načije«, nastavlja pomenuti propagandni slogan. Cijena sata iznosi devedeset američkih dolara, a interes je, za njegovim posjedovanjem ne moramo ni napominjati, ogroman.

Nakon američkog građanskog rata, postavlja se sve više pitanje američke unije. 1787. Washington se vraća na političku pozornicu i predstavlja Konstitucionalnu skupštinu u Philadelphiji, 30. travnja 1789. George Washington je jednoglasno izabran za prvega predsjednika SAD. Na tom položaju ostaje punih osam godina, upravljajući mladom državom, izdižući se iznad stranačkih razmirica i nadilazeći razli-

HRVATSKI ZLATNICI I SREBRENJACI

Uposlednjih nekoliko mjeseci, u Hrvatskoj je izdano nekoliko prigodnih zlatnika i srebrnjaka, kao što su: Prvi opći Sabor HDZ 24. ožujka 1990., Dan državnosti Republike Hrvatske 30. svibnja 1990., Ustav Republike Hrvatske 22. prosinca 1990., Za slobodnu Hrvatsku – jedinice Zbora narodne garde i MUP-a Hrvatske i, najnoviji, Kralj Tomislav. Sve je ove zlatnike i srebrnjake oblikovala sveučilišni profesor Želimir Janeš, akademski kipar, idejni tvorac je Josip Rikard Gumzej, proizvela ih je Zlatarna Celje, a izdala Privredna banka Zagreb d.d. Finoča zlatnika je 900/00 (ili 22 karata), a težina 7 ili 5 grama. Srebrnjaci su finoče 925/000 i težine 15 grama.

Posebno je zanimljiv najnoviji zlatnik i srebrnjak, promjera 21 odnosno 32 milimetra, na kojima je prikazan lik kralja Tomislava prema srednjovjekovnim figurativnim predlošcima. Sna-

žna figura kralja sjedi na prijestolju, na glavi mu je kruna hrvatskih oblika, dok u jednoj ruci drži žezlo, znak vlasti, a u drugoj mač, simbol dijeljenja pravde. Na reversu se nalazi lik ratnog broda s trima jarbolima, a na središnjem je kraljevsko jedro s naznakom hrvatskog grba.

U travnju je Zagrebačka banika izdala, a Zlatarna Celje izdala, zlatnike i srebrnjake s likom Majke Božje Bistrice na aversu. Na reversu se nalazi hrvatski grb i tekst »Republika Hrvatska – 15. 1. 1992.« Prihod od prodaje je namijenjen obnovi poorušenih katoličkih crkava u Hrvatskoj. Uopće ne treba spominjati kakvo značenje ima svetiće Majke Božje Bistrice u životu hrvatskog naroda, gdje svake godine dolazi stotine tisuća hodočasnika. Zlatnici su teški 7 i 3,5 grama, a srebrnjaci 15 grama.

NEVEN ANDRILOVIĆ

General zbora Antun Tus na promociji zlatnika »Kralj Tomislav«

SANJA ČANAK

NAJSLAVNIJI HRVATSKI PANDUR

Oružje kojim se služio barun Franjo Trenk raznolikog je podrijetla

Baron Franjo Trenk (1711–1749) bio je potomak pruske vojničke porodice koja se početkom 18. st. doselila u netom od Turaka oslobodenu Slavoniju. Otac mu je kupio posjede u Breštvu, Pakracu i Pleternici, a on je sam kasnije naliđio Veliku i Nuštar. Sa šesnaest godina stupa u vojnu službu. Bio je poznat kao puštolov i čovjek prijeke naravi. Kad je 1741. godine započeo rat za austrijsku baštinu, dobiva povlasticu za novačenje vlastite postrojbe radi sudjelovanja u ovom ratu. Osnova ove postrojbe bila je već oformljena grupa tzv. pandura s kojima je štitio svoje posjede od hajduka. Te »spahinske« pandure imalo je svako veće vlastelinstvo i oni su bili neke vrste redara, privatne policije. Panduri su se vrbovali iz redova lokalnog stanovništva kod kojeg su turska vojna kultura i uopće turski kulturni utjecaji bili jako ukorijenjeni. Starije stanovništvo Slavonije živjelo je stoljeće i pol pod turskom vlašću, a glavnina novodoseljenog stanovništva, koju su činili bosanski katolici, još i više. Radi toga, ovi su slavonski panduri bili izvježbani, naoružani i opremljeni poput turskih ratnika toga doba.

Formirajući 1741. godine pandurski korpus od približno 1.000 ljudi, Trenk je udario temelje vojnoj postrojbi s najdužim slijedom u hrvatskoj vojnoj povijesti. Već 1745. postrojba prerasta u Trenkovu pandursku pukovniju, da bi 1756. postala redovna linijska pješačka pukovnija, a tada ujedno gubi svoje »tursko« obilježje. Ova pukovnija neprekidno postoji sve do 1919. godine, sada pod nazivom 53 Ugarska (hrvatska) pješačka pukovnija sa sjedištem u Zagrebu.

Kao osnovom za ilustraciju baruna Franje Trenka poslužili smo se gravirom Martina Engelbrechta koji je polovinom 18. st. izdao mapu koloriranih bakroreza što sadrži prikaze raznih neregularnih postrojbi austrijske vojske. Tu je Trenk naslikan u pandurskoj odori s jataganom, šišanom, sabljom i u opancima. Dakako, on je kao plemić daleko češće nosio odor svojstven hrvatsko-ugarskim plemićima 18. st., u kojih je, uostalom, naslikan na portretu što ga je 53 pukovnija predala 1919. godine Narodnom muzeju u Zagrebu.

Valja dodati da je pojava, za zapadnoeuropske pojmove, cudnovato odjevenih vojnika na europskim ratištima izazvala veliku znanstvenu i višestruku utjecala na europsku vojnu i opću kulturu. Nastao je ukrasni stil primjenjivan pri ukrasavanju porculanskih posuda i tanjura na kojima su prikazivane scene iz života pandura, hrvatskih krajinskih kao i drugih austrijskih neregularnih postrojbi. U tom kontekstu valja sagledati i pojavu Engelbrechtovе mape koja je tiskana u Augsburgu za, kako bi danas rekli, njemačko tržiste.

Jatagani i sablje tipa karabela, koje su nosili pripadnici austrijskih neregularnih postrojbi, među njima i panduri, angažirani na zapadnoeuropskim ratištima tijekom prve polovine 18. st. utjecali su na nastanak jedne osobite vrste lovačkog noža. Radi se o nekoj vrsti izvitoperenog jatagana s drškom srodnom dršci karabele. Na njima se često javljaju natpisi poput: VIVAT PANDUR, te gravure pandura na postolju, što jasno ukazuje na njihovo podrijetlo. U zapadnoeuropskim zemljama nazivali su ih hanger, prema riječi handžar pod kojom su u balkanskim zemljama, uglavnom, podrazumijevali jata-

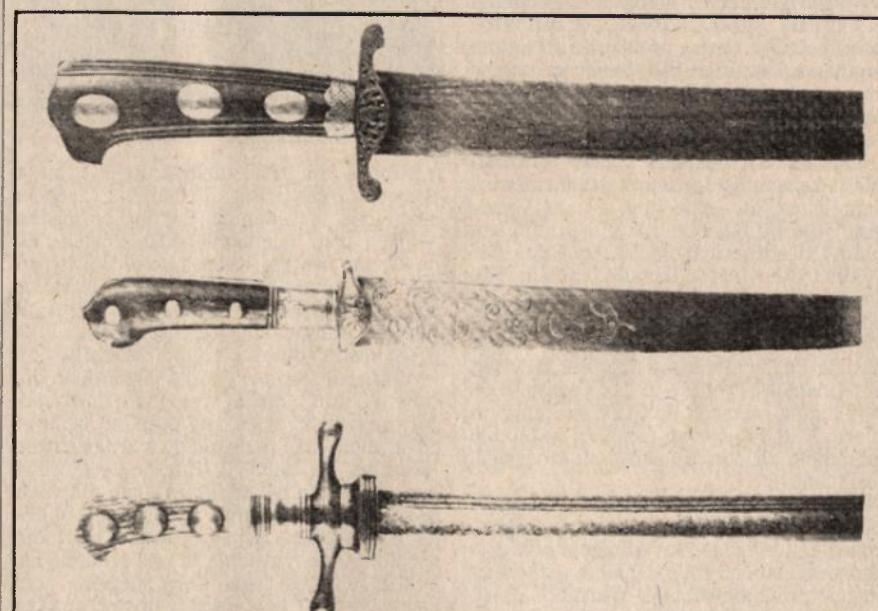
gani i sablje tipa karabela, koje su nosili pripadnici austrijskih neregularnih postrojbi, među njima i panduri, angažirani na zapadnoeuropskim ratištima tijekom prve polovine 18. st. utjecali su na nastanak jedne osobite vrste lovačkog noža. Radi se o nekoj vrsti izvitoperenog jatagana s drškom srodnom dršci karabele. Na njima se često javljaju natpisi poput: VIVAT PANDUR, te gravure pandura na postolju, što jasno ukazuje na njihovo podrijetlo. U zapadnoeuropskim zemljama nazivali su ih hanger, prema riječi handžar pod kojom su u balkanskim zemljama, uglavnom, podrazumijevali jata-

Pištolji su takoder turskog tipa, a mi smo na ilustraciji prikazali tzv. fočanke. Fočanke su raskošni pištolji znakoviti po bogatoj opremi, namotajima srebrne žice na dršci te uvoznim, uglavnom talijanskim, cijevima i mehanizmima.

Jatagan je bogato opremljen bijelosapac s drškom od bijelokosti, dok je sablja tipa karabela s drškom u obliku stilizirane ptiče glave. Karabela je, inače, sablja turskog tipa svojstvena drugoj polovini 17. st. ali je u Turskoj i njoj susjednim krajevima ostala u uporabi do druge polovine 18. st. Upravo su Engelbrechtovе gravire pune tih sablji s ptolikim drškama.

TOMISLAV ARALICA

Crež koji rekonstruira baruna Trenka otisnut je na 63. stranici ovog broja Hrvatskog vojnika

Grupa zapadnoeuropskih hangera, lovačkih noževa iz druge polovine 18. stoljeća

BUGSY

*Kad bi barem
Levinstonov
»Bugsy« bio
zanimljiv koliko i
događaji koji
prate njegovo
snimanje*

Četrdesetih godina Ameriku je šarmirao Benjamin Bugsy Siegel, gangster i gentleman, veliki ljubitelj žena i luksusa, hiroviti zanesenjak, čovjek iza čijeg se uglađenog ponašanja krila patološka nasilnost i okrutnost. Bugsy je svoje prijave gangsterske poslove prenio iz New Yorka u Hollywood i tamo ubrzo postao omiljen, naročito među glumicama. Čak je i sam imao glumačkih ambicija, no sudsudima je odvela u drugom pravcu. Upustio se u burnu ljubavnu vezu s prelijepom starletom Virginijom Flamingo Hill, damicom koja je prije toga »šurovala« s mnogim gangsterskim »bossovima«. Kad se jednog dana vozio pustinjom Nevade, Bugsiju je sinula luckasta ideja da usred pustosi izgradi raskošan hotel s bazenom i legalnom kockarnicom i osnuje čitav kockarski grad – Las Vegas. Svoju opsesiju Bugsy je platio šest milijuna dolara i vlastitim životom. Nezadovoljni prevelikim troškovima za izgradnju hotela »Flamingo« i početnim neuspjehom cijelog projekta, gangsterski su šefovi Bugsiju poslali »olovni dar«. Nitko od njih tada nije mogao znati da Bugsy nije samo otkačeni vizionar, već i finansijski genij – u Las Vegasu je do 1991. godine ostvaren profit od sto milijardi dolara. A ime njegovog osnivača postalo je sinonimom za čovjeka kojeg su iznevjerili vlastiti snovi.

Gotovo neprimjetno u našim se kinima pojavila gangsterska melodrama »Bugsy«, projekt koji je već u toku snimanja privratio pozornost javnosti zbog ljubavne veze među glavnim protagonistima – Warrenom Beattyjem i Annette Bening. Poznato je da stari playboy Beatty zavede svaku svoju filmsku partnericu (Faye Dunaway, Julie Christie, Jean Collins, Madonna...). Tko bi ih sve po-

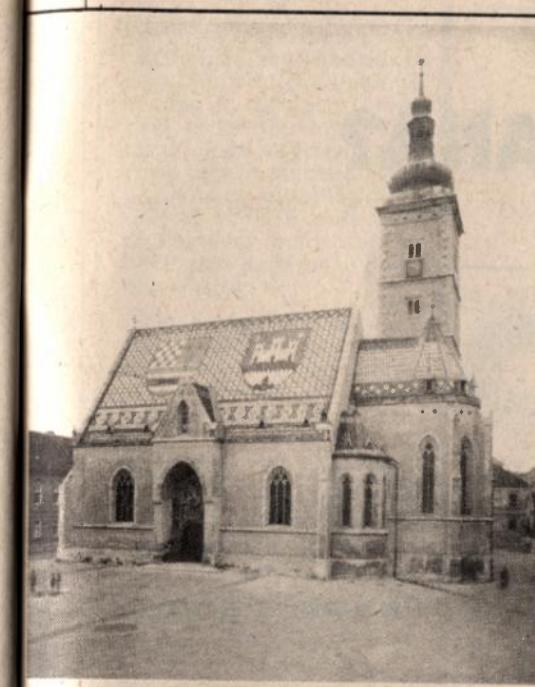
je publika bila nešto suzdržanja. Biografija otmjenog gangstera Benjamina Siegela omogućila je redatelju Barriju Levinsonu (»Dobro jutro, Vijetnam«, »Kišni čovjek«) da na ekranu prikaže sve ono što je Hollywood odvukao najviše zanimalo: nasilje, ljubavne romance, bještavilo, moć. Vjerno je rekonstruiran Hollywood četrdesetih godina; interijeri, kostimi, glazba, sjajna fotografija i inventivna Levinsonova režija izvanredno dočaravaju duh i ugodaj vremena u kojem bogati holivudske svijet žive potpuno izoliran od strahota koje se događaju s druge strane Atlantika. Međutim, u »Bugsiju« sve ostaje upravo na tom površinskom sloju, zadržava se samo na izvanjskom, očiglednom. Bugsjev odnos prema svojoj opsesiji i njezinom ostvarenju ne razrađuje se i ne produbljuje. Uzalud je tražiti neka dubla značenja, neki drugi smisao. Cijela priča je upravo onaka kakvom se na prvi pogled čini. Ni više ni manje.

MARINA DIMITIĆ

HRVATSKI ZNAMEN OPSTOJNOSTI

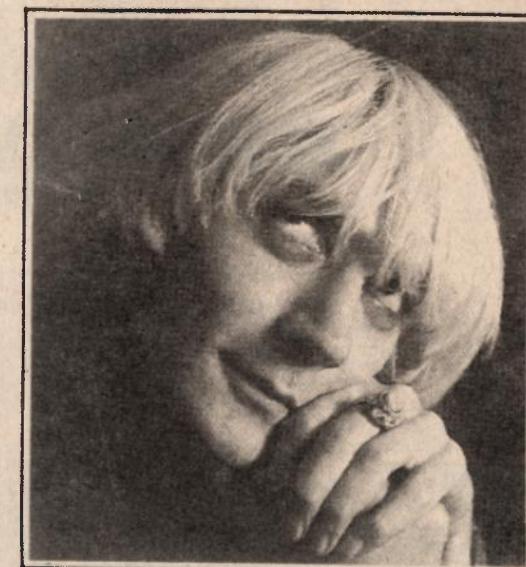
O d kada postoji zagrebački Gradec, današnji Gornji grad, u njegovom je središtu bila, a i danas je, župna crkva Sv. Marka E�andliste. Dominira glavnim gornjogradskim trgom Markovim trgom, kasnije prozvanim Radićevim trgom, na kojem i oko kojega su se stoljećima zbirali brojni događaji važni za političku i kulturnu povijest Zagreba i čitave Hrvatske. Nastala je istovremeno s gradom, živila je s njim, dijeleći dobro i зло. Nisu je mošnili ni požari ni potresi, čak ni bombe srpskog agresora, pri gadanju Banskih dvora, ali je, jednako kao i grad, preživjela i traje već više od sedam stotina godina. Svojom je trajnom prisutnošću postala vjerdostojnim svjedokom naše hrvatske prošlosti, dragim nam i nezamjenjivim znacenjem Zagreba i Hrvatske. Kako je izgledala ona prva, podignuta još u davnom trinaestom stoljeću, možemo samo naslućivati, ali se pouzdano zna da je postojala već 1256. god. Tada su se, naime, oko nje počeli održavati veliki godišnji sajmovi tijedan dana prije i tijedan dana poslije svetkovine Sv. Marka. Bila je to još jedna od privilegija koju je stanovnicima ondašnjeg Gradaec priskrbio Bela IV., isti onaj hrvatsko-ugarski kralj koji je četrnaest godina ranije, 1242. godine Zlatnom bulom njihovom Gradecu priznao status slobodnog i kraljevskog grada. Stanovnike ovog grada, ban Krsto Frankopan god. 1526. naziva Zagrepčima. I tu kroz stoljeća izvija Zagreb kao središte gradanskog, kulturnog i političkog života Hrvatske. Među »pravicama« što su ih gradani i nakon Zlatne bule umjeli izboriti, postigli su i pravo da sebi biraju župnika. Otada gradska općina skrbi nad Svetim Markom koji postaje u punom smislu – gradska crkva. Tu su svake godine na Blaževu polagali prisegu novoizabrani gradski suci i sve zastupstvo, a poslije i hrvatski bani.

U niši pokraj prisežnog oltara Sv. Križa čuvalo su se gradske povelje. Crkvi je potkraj XV. stoljeća bila prigradena nova kapela gradskih zaštitnika Sv. Fabijana i Sebastijana, i odatle potječe najstariji u kamen uklesani grb grada Zagreba s naznakom godine 1499. Ovo lijepo i za Hrvate značajno zdanje, svakako je novo pokoljenje nastojalo uščuvati, dograditi i poljepšati. Crkva je bila više puta pred rušenjem, ali se uvijek našao netko tko je to sprječio. Tako se prilazio znatnijim obnoviteljskim zahvatima, među kojima se može spomenuti radikalna obnova crkve, poduzeta 1876. god. Sveti Marko,

NEVEN VALENT-HRIBAR

*Nova ploča
PSIHOMODOPO-
PA »Tko je ubio
Mickey Mousea?«*

ROCK ZA DJECU

D avor Gobac i njegova ekipa iz »Psihomodo popa« očito su pravi majstori za ono što se u svijetu javnih djelatnosti zove »timming«. U doba najčešćih i najokrutnijih napada na našu domovinu »Psihomodo pop« su poput najubojitijeg VBR-a »ispališili« pjesmu »Hrvatska mora pobediti«, modernu i eksplozivnu davoriju koja je našim borcima na fronti zasigurno podizala moral, a četnicima kosu (i bradu) na glavi. Nisu rijetki glazbeni kritičari koji upravo oву pjesmu smatraju jednom od najboljih medu desetinama (pa i stotinama) onih kojima je surova ratna stvarnost i borba hrvatskog naroda za slobodu bila inspiracijskim ishodištem. Kako se rat polako bliži kraju, Gobac i ekipa su se preusmjерili na svoju uobičajenu, mirnodopsku glazbu, ako njihovu poslovničnu ramonesoidnu tutnjavu uopće možemo povezivati s bilo kakvom vrstom mira. Upravo na dan kada je u Osijek ponovno započela škola, kada su osječki malisani mračna skloništa zamijenili učionicama, pojavio se novi album »Psihomoda« koji se zove »Tko je ubio Mickey Mousa?« i koji je ponajprije namijenjen – djeci! Svi klinci koji su cijeli proteklu godinu, umjesto zamišljenih igri rata s plastičnim puškama, bili prisiljeni doživjeti rat uživo, sa svim strahotama koje on donosi, zasluzili su ovakvu ploču. Na njoj se Gobac, Šparka, Sale, Brada i Tigran u svom prepoznatljivom stilu, žestoko i agre-

sivno, s gitarama »otfiljenim« do daske, obraćaju klincima kao sebi ravni ma. Bez ikakva pokroviteljskog, učiteljskog, docirajućeg stava kakav vrlo često zna »ukrašavati« obraćanje od raslih djeci. »Psihomodo pop« doista nisu imali problema s pristupom najmladim naraštajima, jer Gopčeva poetika počiva na onome što klince više nego zanima – npr. na fascinaciji crtanim filmovima, stripovima i kompjutorskim igrama. Na albumu su skupljene pjesme koje su Gobac i dečki odavno snimili za potrebe Dječjeg programa HTV-a, ali i neke nove, mahom obrade hitova. »Ramonesa«.

Kao skladatelji i tekstopisci značajno su svemu pripomogli Stjepka Kavurić i Davor Slanwig, pa se mirne duše može reći da album »Tko je ubio Mickey Mousea?« otvara neke sasvim nove medijske mogućnosti obraćanja djeci, kao i nove tematske smjernice u cijekupnom stvaralaštvu za djecu. Ne može se dakako reći da je »Tko je ubio Mickey Mousea?« nadomjestak za divine bajke o Trnoružici ili Snjeguljici, ali da je sirovi i beskompromisni rock and roll bitan, ponekad i dominantan interes današnjih klinica, nema nikakve dvojbe. Da li je to dobro ili loše, o tome će, nema sumnje, raspravljati stručnjaci. U svakom slučaju, »Psihomodo pop« su snimili album kojem će se klinci u prvim danima toliko žude nog mira itekako radovali.

NEVEN KEPESKI

KAKO ZAUSTAVITI JORDANA?

U športu postoje stvari koje je dovoljno poželjeti da bi ih se posjedovalo

Tko se nikad ničemu dobromu ne nuda, taj se ne može razočarati. Ova je izreka načelo onoga koji je svoju malodruštvenost uzdigao do ražine načina življenja. K njemu naše športsko javno mnenje nikako ne pripada. Što zbog naravi športskog duha (koji je dobrim dijelom poduprta taštinom i samouverenošću) a što zbog naše sad već sasvim očevide, ratne pobjede (u ratu koji je još jednom opovrgnuo tvrdnju kako je pronalazak baruta učinio junaštvo nedjelučujućim), naš se optimizam stao razlijevati na sva područja života.

Za samo športaštvo je to najmanja novost. Prisjetimo se samo one zgodе od prije nekoliko godina kad je jedna naša tekstilna tvornica, već prije odigravanja odlučujuće košarkaške utakmice, načinila nekoliko tisuća majica s velikim natpisom koji slavi pobjedu, a time i titulu, jedne od momčadi. Kad su dogadanja na utakmici promašila njena previđanja, te majice su im se učinile bezvrijednim. Ne priklanajući se dosljedno trgovackom načelu po kojem se laž drži vrlinom, ne shvaćajući kako je pravom navijaču njegova momčad vazda pobjednik, spomenuta je tvornica zapriječila tim majicama put prema trgovinama.

I danas, jedva nešto više od mjesec dana otkad smo s ushićenjem doznali kako nam se pruža prigoda zaigrati na košarkaškom nat-

jecanju koje će najbolje nacionalne momčadi učiniti nadmorske visine, ni druge momčadi nisu puno niže. Ili ako vidimo prednost u činjenici što je u nas igrač koji je ove godine igrao značajnu ulogu u NBA ligi, onda bi se mogli prisjetiti da su među Nijem-

OZLJEDE KOŽE ILI RANE SU BOLNE, MOGU SE UPALITI I ZAGNOJITI. OMETAJU VAS U SVA-KODNEVNU POSLU.
EPIGEL - ŽELE ZA RANE BRZO I LAKO ZA-JELJUJE RANE, TE SPRJEČAVA NASTAJANJE OŽILJAKA.
ZA VAŠU KUĆNU APOTEKU.
EPIGEL ŽELE.

VOJNICI PROTIV VOJAKA

cima takva dvojica (a ti Nijemci su nam izravni suparnici na kvalifikacijama za olimpijadu). Kad pak govorimo o točnosti kojom naši probacuju loptu kroz obruc, onda nalikujemo Grčima koji za jednoga svojega tvrde da je toliko precizan da na bliža gostovanja ne mora niti putovati (a i ti Grci nam stoje na putu za Barcelonu).

No, sa športom je vazda tako. Utakmice su prekratko trajne da bi se s njima mogla namiriti potreba za zadovoljstvom sljedbenika športskog smisla. Naknadna razglašavanja o odigranoj lišena su neophodne neizvjesnosti (otprilike koliko i umirovljenička prekopavanja po fotografijama iz mladosti), tako da im športski zanesenjaci nisu preterano skloni. Ne prode puno vremena poslije odigrane utakmice i od nje u prosječnom navijačkom pamćenju ostane tek pokoji dobar potez i brojčani omjer koji bi trebao kazivati o pobjedniku. No, pobjede ne vesele predugo, a niti porazi rastužuju zauvijek. Tu nalikujemo djeci koja pogledom prate kako cirkus napušta njihovo mjesto.

Dakle, preostaje nam jedino iznaci nadomjestak u onom vremenu koje prethodi športskoj priredbi koja nas zanima. U tom isčekivanju se nagada, snuje i zamišlja, a bogme ponekad i proriče (kao u slučaju o kojem upravo kazujemo).

Tko se tomu nagnuće uspije otrgnuti, taj skoro da nije niti pripadao medu prave športske zaljubljenike. Nu, kad i samog sebe zapitam tko će odlučivati o zlatnoj košarkaškoj medalji na olimpijadi u Barceloni, tada kao u kakvom snovljenju odgovaram: Hrvatska i Sjedinjene Države Amerike. Proradi li ipak u meni onaj bijedni, prezira vrijedan preostatak sumnjičavosti, uvidjet će i mogućnost da se to što svi mi želimo ipak ne dogodi. Naime, Amerikanci bi mogli ispasti ranije.

VEDRAN KUKAVICA

onomadne nam je u Hrvatskom vojniku došao pod ruku pozorobudan i poučan članak. Na primjeru riječi »vojak« doznađemo da se hrvatski jezik pomalo osvještuje. Ta starinska riječ, osudena za objavu Jugovina na zastaru (posljednja se potvrda u »osnovnom značenju« navodi iz 1920.), oživljuje i uzimlje maha. Nju uvelike rabe »obrazovani Hrvati« na javnim općilima »kao zajednički naziv za vojnike, dočasnike i časnike« te »se ta upotreba širi eksplozivno« (Doista, mali Rječnik ilirsko-talijanski opata Dragutina A. Parčića od 1858. bilježi uz riječ »vojak« i značenje »militare«, a uz »vojnik« samo »soldato«). Nova je spoznaja da nekim »možda... trebali znati i »kako se može dogoditi da za nj ne zna nitko na radju, televiziji, u Vjesniku, Veterarnjem listu, Glasu končila«. Da je Bogu plakati! Posljedice su razorne.

Ako se tko nazove Svejkom, biti će time izvrgnut ruglu. Zaraža podrugljivo značenja nekako prelazi i na pridjevak »vojnicina« te napokon zahvaća i pridjev »dobre« (isp. oslovak »Čovječe! bez poruge naprema porugljivoj svezi »Dobri čovječe!«) Iz toga mislivo proistječe da je »VOJAK - UVREDA ZA HRVATSKE VOJNIKE« te da će javni tužitelj imati pune ruke posla pokrećući kazneni postupak (a mogla bi mu se pridružiti i sva sila hrvatskih vojnika) protiv svih glasila koja su se usudila takovim grubim načinom vrijedati naše heroje. (Nije uputno reci »junake« jer je sva prilika da bi se i ta riječ nekako mogla smatrati zastarjelom, obilježenom, izopćenom, zaboranjrenom, pak i uvredljivom.)

dalje proizlazi da

Milošević i nije tako crn kako ga molju kada veli

da »rado ide Srbin u vojnike« jer

se time (preko Vinaverova prijevoda onaslovljena Doživljaji dobrega vojnika Svejk) ruga srpskim vojacima.

A ti njeni zubići svi u jednom redu

kao mlađi vojaci ča na frontu gredu.

Anko, Ančice, dušo i srce moje!

Da zaključimo. Poraba je stariodrevne riječi »vojak« značajka slovenskih naroda zapadne uljude. Tristotinjak godina traje u hrvatskoj knjizi, prvo ju potvrđuje Vitezovićev Lexicon Latino-Ilyricum. U nebalkanskog dovukovskoj hrvatskini znači »vojnu osobu«, a u smislu se »vojničina« rabi pjesnički, pojavljivo i podrugljivo. Dublje je uvrježena u jezičnome tkivu našem nego u ostaloj slovenjštini jer uz nju u nas postoje i glagoli vojačiti, zavojačiti i razvojačiti.

I ne valja zaboraviti da svagača porabnik bira cime će se kada, gdje, kako, zašto i u kojem smislu u jeziku služiti, ali mu valja dati i prilike za slobodan i svestran izbor ako to i iziskuje veći napor.

JUNAŠTVA TRENKOVIH PANDURA

Hrvatska ratna povijest (XII.)

U prošlom smo nastavku našeg podlistka o ratnoj i vojnoj povijesti hrvatskog naroda opisali i dio slavnih potvata legendarnih vojnika baruna Franje Trenka, čuvenih Trenkovih pandura. Ovom ćemo prigodom tu priču nastaviti.

Novu postrojbu svojih pandura Trenk je okupio početkom 1744. godine. Već je 6. travnja te godine doveo pandure u Beč, gdje su zajedno s husarima paradirali pred kraljicom Marijom Terezijom. Nisu bili obučeni na „turski“ način, kao nekoliko godina ranije, nego su imali zelenе odore ili crvene ili žute kukulice. Bili su udarna pest austrijske vojske, što ju je vodio grof Karlo Lotariški, u borbi protiv Francuza, koji su u proljeće 1744. i formalno objavili rat Austriji. Stoga su Trenkovi panduri bili prethodnici i prilikom prelaska preko rijeke Rajne, kada je ratna operacija trebalo prenijeti na francusko područje.

Naime, Trenk je svoje pandure, prokušane ratnike koje je poznavala cijela Europa, ostavio godinu dana ranije u mjestu Alt Breisach, na Rajni, te je otisao u Slavoniju unaprijed još panduru. S tim se novacima vratio 24. lipnja u Alt Breisach, gdje su ubrzo sudjelovali u noćnom prelasku Rajne. Panduri su prešli Rajnu u 30 čamaca, sveukupno ih je bilo 1300, a leda su im čuvali Hrvati iz karlovačkih i varadinskih krajinskih postrojbi. Sukobili su se s tri francuske konjičke pukovnije grenadira, koje su razbili uz povike „Allah, Allah!“

Tih su dana hrvatski ratnici — panduri pod zapovjedništvom baruna Franje Trenka i krajinskimi koje je vodio general grof Nadaždi — napravili gotovo nevjerojatne vojne uspjehe. Izgradili su pontonski most na Rajni i zaposjeli velik dio francuske zemlje omogućivši prebacivanje 70 000 austrijskih vojnika preko Rajne. Krajinska je pod zapovjedanjem generala Nadaždija bilo sestisuća.

Franjo barun Trenk

BORBE NA RAJNI

Poslije te značajne pobjede, koja je izazvala nesigurnost i bijeg pučanstva iz Alzasa i Lotaringije (Lorene), trebalo je zauzeti još nekoliko važnih utvrda i mesta. Prvi su na redu bili Rheinzbarn i Lauterburg, koje su zauzeli panduri baruna Trenka, husari, krajinski i dvije hrvatske konjičke pukovnije, što su ih vodili Esterhazy i Forgač. U borbam su sudjelovali i hrvatski vojnici pod knezom Waldeckom. Nakon zauzeća strateški važnog Lauterburga, Hrvati su na juriš osvojili i grad Weissenburg. Weissenburg je strateški još važniji od Lauterburga, nalazi se na njemačko-francuskoj granici, i Francuzi su ga željeli pod svaku cijenu ponovno zauzeti. Stoga su napali hrvatske postrojbe u tom gradu, koje su brojale oko 10 000 vojnika, s četiri puta jačom vojskom. U gradu je bio i barun Trenk sa svojim pandurima, dok je zapovjednik grada bio pukovnik Forgač. Nalazio se tu i general Nadaždi.

Hrvati su, iako slabiji, napali francusku vojsku, koju su podupirali i Bavarci. Imali su oko tisuću mrtvih, dok su ih Francuzi imali oko pet tisuća. Kad je hrvatskim satnjama počelo ponestajati streljiva, povukli su se iz grada, znajući da je zadatak obavljen, jer se grof Karlo Lotariški uspio utvrditi u Lauterburgu s glavnom skupinom austrijske vojske. U Wiessenburgu je ostao samo pukovnik Forgač sa svojim snagama, hrvatskim krajinskima. Po prodoru u grad, dio su ih likvidirali Francuzi, dok su dio uhitili i odveli u zarobljeništvo. Pukovnik Forgač je takoder zarobljen.

Hrvatski su vojnici, pod vodstvom baruna Trenka i generala Nadeždija, nastavili ratovati u Lotaringiji i Francuskoj. Trenkovi panduri zauzeli su grad Pfaffenhofen, dok su krajinski osvojili Bischweiler. Glavna francuska snaga bila je smještena u obližnjem Hagenuuu, koji su Trenkovi panduri s handžarom u ruci zauzeli 30. srpnja 1744. godine.

Nova junaštva pokazali su panduri i krajinski osvajanjem grada Zaberna (Soverne), koji je bio ključan za obranu Alzasa. Taj je grad bio zauzet na juriš, kad su se panduri popeli na zidine i uz povike „Allah, Allah!“ sjurili u grad. Zapovjednik grada odmah je pobegao, dok su panduri ubrzno pokorili čitav grad. Za njima su stigli i krajinci, koji su pravilno vrata. Iz tog se razdoblja Hrvati pamte i kao okrutni vojnici (kao da svaki rat nije okrutan). Hrvatski vojni povjesničar dr. Slavko Pavičić navodi da se narod vrlo jako bojao pandura, pa je tako nastala i užrećica „Sačuvaj nas Bože kuge, gladi, rata i pandura.“

OSVETA U ZABERNU

Francuski maršal Harcourt pokušao je s 10 000 vojnika ponovno preuzeti kontrolu nad Zabernom, kojem je još uvijek držali Trenkovi panduri i krajinci. Odlučujući boj za Zabern poveo se na otvorenom polju, gdje su Hrvati bili nadmoćniji. Bilo je to 13. kolovoza 1744. godine. Kad se francuska vojska povukla, hrvatski vojnici vratili su se u Zagreb, sasjekli oko 1500 Francuza i zapalili čitav grad. Kronicari su zabilježili da su cijele ostale samo dvije kuće i župni dvor. Bila je to osveta za Weissenburg Trenkovi panduri.

Nedugo po tom boju, austrijska se vojska morala povlačiti iz Francuske, jer je započeo drugi šleski rat, odnosno zato jer je pru-

stadoše jurišati. U Kolnu nastade strava. Trenk navrne na grad vodu iz šančeva, koje je dao zatrpati. Za vrijeme borbe bude Trenk topovskim zrnom smrtno ranjen u lijevu nogu, koja mu je razmrskana. Trenkovi panduri nisu se usudili bez svog zapovjednika napasti Kolin. Tako se spasio Friedrich II., koji bi inače bio sigurno zarobljen. Friedrich je tog dana rekao Franjinom bratiću Friedrichu, koji je bio u njegovoj pratnji: „Vaš davolski bratić skoro mi je zamutio neugodnu čorbu ove noći, no izgleda, da je ubijen.“ Trenka su odnijeli u Znaim na lječenje. Prusi su napustili Kolin, koji su zauzeli panduri pod zapovjedništvom potpukovnika baruna d'Olina. Friedrich je u brzim marševima napustio Češku. Za petama su mu uviđek bili panduri. Hrvati i panduri potukli su 15. prosinca Pruse kod Gross Maltersdofa. Tokom zime, koncem siječnja 1745. povukla se austrijska vojska na zimovanje u Moravsku, jedino su panduri ostali u Sleskoj, kamo je nakon Friedrichovog povlačenja iz Češke bila ušla cijela austrijska vojska. Panduri su logorovali oko tvrđave Glatza.

BARUN TRENK ODLAZI S BOJIŠNICE

Tragično je ranjavanje odvelo s bojišnice baruna Franju Trenku. Prvih je dana bio u životnoj opasnosti, pa je napravio i oporučku. Za glavnog naslijednika imenovao je kraljicu Mariju Tereziju, a bavarskom gradu Chamu ostavio je 12 000 forinti kao pomoć siromašnima. Naime, Cham je teško stradao od Trenkovi pandura, pa je u bolesnickoj postelji Trenk osjetio potrebu da mu pomogne.

Ipak, teško ranjavanje baruna Trenka nije bilo tragično. Uspio je prizdraviti, pa je u siječnju 1745. na štakama došao posjetiti kraljicu i caricu Mariju Tereziju. Ona ga je primila i u znak zahvalnosti dopustila mu je da svoje pandure ustroji u redovnu pukovniju kraljevske vojske. Tako je Trenkova pandurska pukovnija trebala brojiti 3000 boraca, i to 20 satnija po 140 vojnika, te dvije grendarske satnje od po 100 vojnika.

Nakon posjeta Beču i kraljici Trenk se uputio u Slavoniju, gdje je imao pet velikih posjeda. Unatoč invalidnosti, vodio je susjedstvo hajdučke pobune u Slavoniji, te je unošavio dosta mladića za popunu svoje pukovnije. Zajedno s novacima vratio se u lipnju 1745. u Slesku, gdje su se panduri uspješno borili i prinosili slavu hrvatskih vojnika.

Trenk se oprostio od svojih pandura krajem 1745. u češkom mjestu Gabl. No, svršetak djelatne vojne službe bio je vrlo tužan. Umjesto da uživa u počastima koje pripadaju najboljim vojskovodama svog doba, barun Trenk skončao je u zatvoru. Naime, njezini su (vrlo brojni) neprijatelji podigli optužnicu kod ratnog vijeća u Beču, koju Trenk nije prihvatao. Rasprava na sudu tekla je povoljno za Trenka, ali on je nekim ispadima i fizičkim obraćenim okrenuo sudske vijeće protiv sebe. Stoga je osuden na smrt, ali ga je spasila njegova velika popularnost. Ipak, osuden je na doživotnu ročiju. Kraljica ga je mogla pomilovati, ali on to od nje nije zatražio. Utamničen je u Spielbergu u Moravskoj, gdje je umro nakon dvije godine. Umro je 4. listopada 1749. u dobi od 38 godina.

(Nastavit će se)

Piregio
DUBRAVKO GRAKALIĆ

Pandurska obitelj:
bakrorez Martina Engelbrechta

križaljka

arena "Arena" je uvijek na vrušoj strani!

AUTOR: IVO MARAS	STOŽAC	UBITI, USMRITI	UGLADEN, AN COV- JEK (MN.)	NAJMA- NJA ČESTICA MATERI- JE (MN.)	TAMO JE PAPA	NAUKA O GRADI TIJELA	POGRANI- ČNA SLU- ŽBA
JADNIK, BIJEDNIK							
ZAMATANA OBAVITA							
KOJI UVODI NOVOST							
UOKVIRITI							
ORGAN- SKI DERI- VAT SIL- CUA							
OSOBNA ZAMJEN LJUCE MORSKOM VODOM	AMERICAN MILITARY ASSOCIA- TION CITADEL "ARENE"						
NASILNI- CI, OK- RUTNICI					POŽRTVO- VANI PRIVRŽ- ENI		
PRVO SLOVO	NO POBIC UČENJE U ETICI (KORIST OS. PRI)			JOSIP BLAŽIĆ CLANKO- NOZAC OKLOP TIJELA			
KEMIJSKI ELEMENT LUTEĆU	DRŽA BL AGAJNA OPONAS ZVIJKOV PRIRODE- (MN)			SAMOG- LASNIK	JAHACI KONJI	ŽENSKO IME (LINA)	ŽENSKO IME (EMILJA)
PRISLO- NENICA, RIJEC BEZ MAG- LASKA					ZIMSKI ODJEVNI PREDMET	MUŠKO IME (KERSOV- AN)	GRAD U HRVAT- SKOJ
SIN ODMILA				BIZU SLABO VIDI GLAV. SA- STO. MANE (LJEK)	MITSKI LETAC	ŽENSKO IME (PJEŠMA O DRAGA)	
BAGRA. SLJAM			NAUKA O BROJE- VIMA PROKOP OTVORE- NI KANAL				
MAJČINA DUSICA				SUPROTNO OO LAGODAN STANOV- NIK KPKA			
SEDMO SLOVO GRČKOG ALFA- BETA	ŽENSKO IME NEF- FESION- ALAC				PRIGO- VORI, PRI- JEKORI SANJIV, POSPLAN		
ZEMLJO- POLO- PRIVED- NICO			REPUBLIKA (SKR) MIRANT NEFRUM- CENT VOT	POLOŽAJ TIJELA AMERICAN LEGION		JOD MOJERA ZA CI- STOU ZLATA	
KOJI ŠIRI AROMU					SNAŽNO OGLASAV- ANJA LA VIVA MN INDIJSKA BOZICA		
TICALO, KRAK U MEKU- SACA	KOJI JE NA VELI- KOJ UDA- LJENOSTI VUCNI NAPITAK				DIO CJE- LO MIRAZ TONSKI ROD (NI- JE MOL)		
MUSLIM. MUŠKO IME	OTAC, ... I DUH SVETI,			MUSLIM ŽENSKO IME BRITISH INDIA			
ŠTO NAM KOJA DAJE	MJESTO POKRAJ ZADRA ITALIJA			ŽENS IME (LIGA) PREZ- DNE SJ- ONO ABECEDA			
DAVATI NEKOME OBILEZJA AMERIKE							

HRVATSKI VOJNIK

DOMAGOJEVI STRIJELCI

PRVA JAVNA STRELJANA U HRVATSKOJ

- * MOGUĆNOST PUCANJA IZ VLASTITOG I
IZNAJMLJENOG ORUŽJA U 30-METARSKOJ
ZATVORENOJ STRELJANI
- * VELIK IZBOR MUNICIJE I META PO
NAJNIŽIM CIJENAMA
- * SERVIS I ČIŠĆENJE ORUŽJA
- * GLEDALIŠTE, CAFFE BAR

ZA PRVE GOSTE I ČLANOVE POSEBNI POPUSTI

RADIMO SVAKOG DANA OD 09 DO 22 SATA

Informacije na tel. 041/156-659

ADRESA: SAMOBORSKA 258 (preko puta Gajnica)

INGPRO

**HRVATSKI
VOJNIK**